

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2023 30 stp

Fakultetet for miljøvitenskap og naturforvaltning

Lykkeligst alene? Om årsaker til små driftsenheter i norsk laksefiske

Happiest alone? Factors contributing to small beats in Norwegian salmon fishing

Vegard Heggem

Naturbasert reiseliv

Laksen var sinnbildet på det norske.

Den materialiserte noe av dette landets selvforståelse:

Gjenstridig, ensom, sterk som en bjønn stod den inn fra åpne havet

og slo seg opp elvene på tvers av alle naturlover;

kroppen stram og formfull, rovdyrkjeften trossig, nakken muskuløs og glatt.

Vetle Lid Larssen, A-magasinet, 16.04.2014

Forord

Villaksen er en fantastisk gave fra naturen som vi ikke har råd til å miste. Jeg er overbevist om at de mange tusen fiskerettshaverne rundt om i de norske lakseelvene er nøkkelpersoner for bevaring av villaksen. Fiskerettshaverne er en broket forsamling, men det ligger en imponerende klokskap og handlekraft i denne lokale førstelinjen i villaksforvaltningen.

Dette fikk jeg en klar påminnelse om under arbeidet med oppgaven. Den første ‘takkt for hjelpen’ går til fiskerettshaverne i Nausta og Fusta som satte av tid og velvilje til å la seg intervju. En varm takk også til elveeierlagslederne Eiliv Erdal og Eilert Hatten, som har bistått med skriftlige kilder og verdifull lokalkunnskap. Med fiskerettshavere som disse to skal villaksen måtte jobbe hardt for å dø ut.

Jeg har heftet bort en rekke personer i nettverket mitt det siste halvåret, med godt utbytte for denne oppgaven sin del. Hederlig omtale og takk til Gro Follo, Helge Axel Dyrendal, Bjørn Egil Flø, Ric George, Torfinn Evensen, Pål Mugaas og Jon Anders Walle for dette.

Bedre veiledere kunne jeg ikke ha bedt om. Hovedveileder Stian Stensland har hele veien stilt opp på kort varsel og vært generøs med tida og kunnskapen sin. Med Øystein Aas som biveileder og «sweeper» var det sikret at dette ikke kunne bære galt avsted. Takk til begge to, jeg håper vi får mye med hverandre å gjøre også i tida som kommer.

Jeg er så heldig å være tett på to fantastiske personer som er i en akademisk divisjon over meg, også etter jeg har fullført denne masteren. Tusen takk til storesøster Reidun og min kjære kone Camilla for oppmuntring og verdifulle innspill. Om mulig har dere steget enda mer i kurs.

Trondheim, 15. mai 2023

Vegard Heggem

Sammendrag

Driftsenhetene i de norske lakseelvene, i laksefisket omtalt som *laksevald*, er ofte små, og kan ha begrensede forutsetninger for å tilfredsstille sportsfiskernes kvalitetskrav til laksefiskeopplevelsen. En sterk nedgang i villaksbestanden de siste 40 årene har antakelig redusert bruksverdien av små laksevald ytterligere. Fiskerettshaverne, som i hovedsak er eiere av landbrukseiendommer, har i liten grad søkt å inngå i større driftsenheter som en tilpasning til dette. Oppgaven har følgende forskningsspørsmål:

1. Hvilke faktorer påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter?
2. Hvilke tiltak kan legges til rette for driftsenheter som er bedre egnet for laksefiske?

Svarene har betydning i et større perspektiv enn kun laksefiskeopplevelsen. Laksefisket med tilhørende ringvirkninger kan hevdes å være grunnleggende i en bærekraftig lakseforvaltning, da det både genererer ressurser til det lokale forvaltningsarbeidet i elveeierlagene, i tillegg til å gi laksefiskere og andre i opinionen motivasjon til aktivisme og engasjement på vegne av villaksen.

Forskningsspørsmålene har blitt belyst gjennom intervju med elleve fiskerettshavere fra lakseelvene Fusta og Nausta. Felles normer og innarbeidet praksis for utleie av laksefiske hadde betydning for fiskerettshavernes adferd. Å handle på tvers av lokale normer kan innebære transaksjonskostnader, i form av tankevirkksomhet, tidsbruk og andre immaterielle belastninger. Utsikter til forbedret økonomi, som kan oppveie for transaksjonskostnadene, blir dermed en viktig faktor i en vurdering av å la seg inngå i en større driftsenhet. Ulike interesser og ressurser blant fiskerettshavere kom også fram som en potensielt kompliserende faktor. Studien fant i tillegg at en følelse av redusert selvstendighet ved å involvere andre i beslutninger om utnyttelse av fiskeretten, antakelig bidrar til å befeste den oppstykkede valdstrukturen i norske lakseelver. Informantene i studien pekte på tilførsel av kunnskap som et mulig tiltak for å stimulere til større driftsenheter. Ekstern og offentlig finansiert eksperthjelp kan formidle erfaringer fra vellykkede eksempler, og initiere og veilede prøveprosjekt for valdsamarbeid. Offentlige reguleringer som tvinger fram større driftsenheter kan også være akseptabelt for fiskerettshaverne, såfremt det følger goder med som gjør reguleringen fordelaktig totalt sett for de som blir berørt.

Offentlige myndigheter anbefales å vurdere de forvaltningsmessige fordelene ved større driftsenheter i laksefisket. Reguleringstiltak foreslått fra tidligere forskning bør utredes, herunder minimumsstørrelse på laksevald og lettere adgang til fradeling og omsetning av fiskeretter. I tillegg lanserer denne oppgaven to nye reguleringstiltak som kan vurderes: (1) Totalkvote for vassdrag fordelt ned på de enkelte fiskerettene. (2) Forbud mot å holde tilbake fiskeretter kun for eget bruk.

Videre forskning bør se nærmere på erfaringer fra fiskesameier, samt undersøke hva fisketurismeentreprenører, lokale NJFF-lag og andre produktutviklere som ser flere fiskeretter i sammenheng i større driftsenheter, mener kan legges til rette for denne typen organisering.

Abstract

Since salmon beats in Norwegian rivers are typically small, satisfying the demands of anglers is challenging. Moreover, a strong decline in the stocks of Atlantic salmon over the last 40 years has probably further reduced the usefulness of small salmon beats. The holders of fishing rights, who are predominantly owners of farm properties, have to a limited degree so far sought to adapt to this situation by pooling those fishing rights. This thesis explores two research questions:

1. Which factors influence the fishing rights holders' motivation to allow their fishing to become part of larger salmon beats?
2. What measures might encourage the establishment of larger salmon beats?

The answers are helpful, not merely from a salmon fishing perspective. It can be argued that salmon fishing as an enterprise is key for the successful conservation of the species as it generates funds for the conservation work undertaken by the associations of river owners. It also fuels the motivation of anglers and other stakeholders to influence policy making.

The research questions have been investigated through interviews of eleven fishing rights holders in the Fusta and Nausta rivers. Shared norms for how fishing have been let were found to have influenced attitudes. In contrast not acting in accordance with local norms might induce transaction costs in the form of concerns, excess time use and other non-material burdens. One important factor is the prospect of increased profits which could outweigh the transaction costs. The asymmetrical interests and resources among fishing rights holders were found to be a factor which might challenge co-operation. In addition, a feeling of reduced autonomy by involving others in the decision-making over a private property right appeared to consolidate the overall fragmented structure of the salmon beats in Norwegian rivers. The participants in this study pointed to the transfer of knowledge as a possible means of stimulating the establishment of larger salmon fishing beats. Government-funded experts are able to provide information from successful examples of salmon beat collaboration as well as facilitating local test projects. The fishing rights owners would consider governmental regulations as an acceptable means for establishing larger salmon beats provided that such regulations included benefits which made the new outcome advantageous.

It is recommended that the authorities consider the conservation benefits which could arise from the establishment of larger salmon beats. Regulations proposed in previous research should be looked at more closely, such as a minimum size for salmon beats and an easier way to sell and acquire fishing rights. This thesis offers two further types of regulation: (1) The total permitted catch for rivers, distributed per beat. (2) Making it illegal to reserve beats solely for personal use.

Future research is recommended to investigate both the experiences from common fishing rights ownership and the needs identified by fishing tourism entrepreneurs and others who develop products by pooling several fishing rights.

Innhold

1 Innledning	1
2 Teori	3
2.1 Fiskeretten og laksefisket	3
2.2 Årsaker til at større driftsenheter i liten grad kommer i stand	11
2.3 Kollektiv handling og offentlige reguleringer	14
3 Metode	21
3.1 Studieområder	21
3.2 Valg av forskningsmetode	27
3.3 Utvalg og rekruttering av informanter	28
3.4 Planlegging og gjennomføring av intervju	30
3.5 Dataanalyse	32
3.6 Etske betraktninger	32
4 Resultat	34
4.1 Påvirkningsfaktorer	34
4.2 Tiltak	41
4.3 Oppsummering	45
5 Diskusjon	47
5.1 Påvirkningsfaktorer	47
5.2 Tiltak	50
5.3 En modell	52
5.4 Veien videre for Fusta	53
6 Konklusjon	55
7 Referanseliste	57
Vedlegg 1 Første henvendelse per epost	64
Vedlegg 2 Informasjonsskriv	65
Vedlegg 3 Intervjuguide Nausta	68
Vedlegg 4 Intervjuguide Fusta	69
Vedlegg 5 Samtykkeerklæring	70

1 Innledning

I to hundre år har den norske villaksen (*Salmo salar*) vært utgangspunkt for unike sportsfiskeopplevelser og verdiskaping i elvedalene. De første pionérene med fluestang kom fra Storbritannia i 1820- og 1830-årene, og tilhørte det øvre borgerskap og aristokratiet. Norsk natur ble lovprist, og lakseelvene ble landets første store turistattraksjon (Berntsen, 1990; Solhaug, 1983). I dag er villaksens posisjon som trekkplaster betydelig svekket. I perioden 1983 – 2021 har de norske villaksbestandene blitt halvert, og fangstene i 2021 var lavere enn noen gang tidligere registrert (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2022). I 2021 ble villaksen for første gang ført opp på den norske rødlista, som viser hvilke arter som har risiko for å dø ut fra Norge (Hesthagen et al., 2021).

Naturbasert turisme har stor betydning for regional utvikling i distriktene (Heggem & Rønningen, 2016), og det har lenge vært et landbruks- og distriktpolitisk mål at verdiskaping fra laksefiske skal styrke grunnlaget for sysselsetting og næringsutvikling (Landbruks- og matdepartementet, 2011, 2015; Landbruksdepartementet, 1998, 1999). Fantastisk natur er Norges viktigste fortrinn som ferieland, og en videreutvikling av naturbaserte opplevelser har en sentral plass i Nasjonal reiselivsstrategi 2030 (Innovasjon Norge, 2021). Årlig besøker rundt 70 000 sportsfiskere de omlag 450 norske lakseelvene, og bidrar til en omsetning på over 1,2 milliarder kroner (Andersen & Dervo, 2019, p. 23).

Sportsfiskeopplevelsen avhenger i stor grad av fangstsannsynlighet (Birdsong et al., 2021; Stensland, 2010), og dette er med og påvirker graden av frafall og nyrekruttering i laksefisket (Stensland et al., 2017; Stensland et al., 2015). Lavere tetthet av laks i elvene på grunn av bestandsnedgang kan kompenseres for ved at laksefiskere gis tilgang til et større fiskeområde for å oppnå den samme fangstsannsynligheten som tidligere. Dette setter søkelys på en begrensning for verdiskaping i laksefisket som har vært kjent over tid: de mange små eiendommene og den oppstykkede strukturen på fiskerettighetene i norske elvedaler, gjør det krevende å utforme laksefiskeprodukt med et stort nok arealgrunnlag og tilstrekkelig kvalitet. En enkeltstående fiskerettshavers eiendom er som regel ikke en velegnet driftsenhet for laksefisketurisme (Landbruks- og matdepartementet, 2015, p. 42; Reiselivsbedriftenes Landsforening & Norges Skogeierforbund, 2004).

De omlag 40 - 45 000 fiskerettshaverne, som i hovedsak er eiere av landbrukseiendommer (Stensland, 2010), er både lokale forvaltere av villaksen og sentrale aktører innenfor tilbudet av laksefiskeopplevelser. Fiskerettshaverne utgjør en gruppe med stor variasjon, både når det gjelder kvaliteten på fiskerettene og hvilke mål de har med utnyttelsen av den. Denne variasjonen kan være en utfordring for samarbeid om fisketurisme (Stensland, 2012). En økende andel fiskerettshavere henter hovedinntekten sin utenfor eiendommen, og økonomien i eiendomsressursene får mindre betydning.

Dette gir redusert interesse for laksefisketurisme, og fører til at færre finner det innsatsen verdt å gjøre fiskeretten tilgjengelig for sportsfiskemarkedet (Stensland, 2013; Stensland & Baardsen, 2012).

Situasjonen i dag er at den gjennomsnittlige fiskerettshaver hverken har tilstrekkelig markedskompetanse eller et godt nok arealgrunnlag i sin egen fiskerett alene til å utvikle konkurransedyktige kvalitetsprodukt (Aas et al., 2022). Denne mangelfulle foredlingen av laksefiskeressursen gir et dårligere tilbud til sportsfiskerne og mindre verdiskaping i elvedalene. Dette kan ha negative følger for bevaring av villaksen, da gode sportsfiskeopplevelser bidrar til økonomi og engasjement i forvaltningsarbeidet og oppslutning om villaksressursen i lokalsamfunnene og i opinionen forøvrig (Aas et al., 2001).

Denne oppgaven har følgende problemstilling:

Hvordan kan arealgrunnlaget for produktutvikling og verdiskaping i norsk laksefisketurisme forbedres?

Undersøkelsene i oppgaven avgrenses gjennom to forskningsspørsmål:

1. Hvilke faktorer påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter?
2. Hvilke tiltak kan legge til rette for driftsenheter som er bedre egnet for laksefiske?

Arealutfordringer i utviklingen av laksefiskeopplevelser i Norge er lite undersøkt. Data til oppgaven er samlet inn gjennom intervju med fiskerettshavere i lakseelvene Nausta i Sunnfjord kommune i Vestland og Fusta i Vefsn kommune i Nordland. Dette er den første studien som belyser temaet ved å sammenstille funn fra to elver med gjennomgående ulik arealstruktur på laksefiskeproduktene. Funnene vil kunne være til nytte for fiskerettshavere og andre aktører som ønsker å utvikle laksefiskeopplevelser. Oppgaven kan også inngå i kunnskapsgrunnlaget for offentlige reguleringer og virkemiddelapparat som søker å stimulere utmarksnæringer og styrke villaksforvaltningen.

2 Teori

2.1 Fiskeretten og laksefisket

Fiskeretten

Retten til å fiske laks tilhører eieren av tilstøtende grunn (Lakse- og innlandsfiskloven, 1992, §16). Antallet fiskerettshavere i ei elv kan variere fra kun én til flere hundre. Gjennomsnittet fra de 117 medlemselvene i den landsomfattende foreningen Norske Lakseelver er ca. 100 fiskerettshavere per elv. Alle fiskerettshavere i elver med et gytebestandsmål på mer enn 100 kilo hunnlaks plikter å gå sammen om felles lokal forvaltning (Forskrift om organisering og drift av lakseelver, 2013, §2). Gytebestandsmålet for ei elv blir beregnet av forskere, og er mengden hunnlaks som må stå igjen i elva etter fiskesesongen for at stammen skal bli reproduisert (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2019). Den lokale forvaltningen skal omfatte regulering av fisket, fiskeoppsyn, informasjon, smitteforebyggende tiltak, fangststatistikk og rapportering, kultiveringstiltak og bestandsovervåking (Lakse- og innlandsfiskloven, 1992, §25). Reguleringen av fisket må skje innenfor de overordnede rammene som fastsettes av Miljødirektoratet. Hovedvirkemiddelet i Miljødirektoratets reguleringer er fisketid. Den ordinære rammen er 1. juni til og med 31. august, men det kan fastsettes andre åpnings- og stengningsdatoer og kortere fisketid i elver hvor situasjonen til laksebestanden tilsier det. Godt organiserte elver med gode rutiner for fortløpende fangstrapportering kan foreslå personlige kvoter og/eller en totalkvote for elva, og med det unngå redusert fisketid (Miljødirektoratet, 2020).

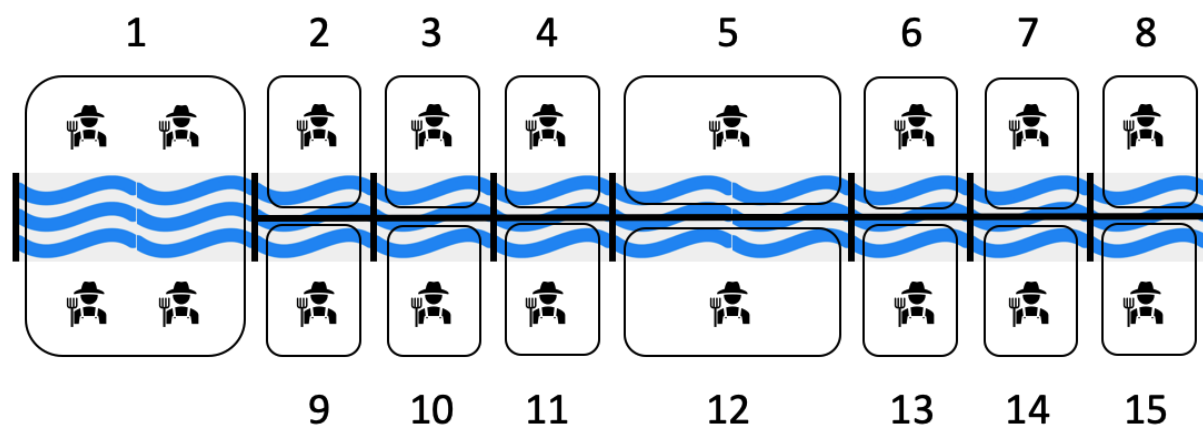
Laksefiskeretter ligger i all hovedsak til landbrukseiendommer, som i overveiende grad innehas av private individuelle eiere (Korsvolla et al., 2004). Privat fiskerett kan også ligge til et sameie der en fiskerett er delt mellom flere eiendommer (Stensland, 2010). Fiskesameier har gjerne røtter langt tilbake i tid, og oppstod ofte ved utskiftingssaker som fastsatte sameiernes respektive andeler i fellesskapet. Beslutninger om utnyttelsen av fiskeretten gjøres gjennom flertallsvedtak. Noen av fiskerettene med størst laksefangst i Norge er sameier, herunder Ljøkjel sameie i Orkla og Borten/Losen fiskesameie i Gaula, begge med sju eiendommer i sameiet. Den økonomiske verdien av en fiskerett varierer sterkt. Fiskerettshavernes gjennomsnittlige inntekt fra laksefiske i Gaula, Orkla, Stjørdalselva og Verdalselva var under 30 000 kroner i 2008, og en av tre fiskerettshavere hadde ingen netto inntekt (Stensland, 2010, Table 3).

Eiendomsstrukturen i Norge er preget av mange små eiendommer. Grensene er som regel orientert på tvers av høydekotene, det vil si at de strekker seg fra elva i dalbunnen og former smale eiendommer oppover liene og inn mot fjellet (Korsvolla et al., 2004). Ofte danner lakseelver et skille mellom eiendommer, og grensen skal i henhold til vassdragsloven (1940, §2) følge djupålen i elva. Noen eiendommer strekker seg på tvers over ei elv, og vil dermed ha fiskerett fra begge sider av elva. En

eiendomsgrense er som regel også en fiskerettsgrense, men ikke alltid. Eiendommer som ligger på hver sin side av elva kan ha eiendomsgrense mot hverandre etter djupålen i elva, men denne grensen vil ikke samtidig være en fiskerettsgrense dersom eiendommene er i et sameie om fiskeretten.

Fiskeområde, vald og driftsenhet

I innledningen ble begrepet fiskeområde introdusert, men *vald* er kanskje vel så ofte brukt. Vald er definert som et «område med jakt- eller fiskeretter» (Språkrådet & Universitetet i Bergen, 2023b), og regnes her som driftsenhetene i laksefiskesammenheng. De fleste vald i ei lakseelv er basert på grensene til én enkelt fiskerett, men et vald kan også ta utgangspunkt i at flere fiskeretter sees i sammenheng (ErT, 2010; Stensland & Baardsen, 2012). En typisk valdstruktur i norske lakseelver kan illustreres på følgende måte:

Figur 1. Eksempel på valdstruktur i norske lakseelver.

Rektanglene med avrundede hjørner representerer vald, med personfigurer som symboliserer fiskerettshaverne. Valdene er adskilte av fiskerettsgrenser i svarte heltrukne linjer. Vald 1 illustrerer et fiskesameie mellom 4 eiendommer. De øvrige valdene 2-8 og 9-15 ligger på hver sin side av elva, med en fiskerettsgrense mot hverandre som følger djupålen. De fleste valdene i figuren har et lite arealgrunnlag. Kort strandlinje og adgang til å fiske kun fra den ene siden av elva er typiske trekk ved norske laksefiskeretter. Grensene er sjelden satt med hensyn til fiskeplasser, og kan ofte heller være direkte til ulempe for den praktiske fiskeutøvelsen, ved at de skjærer rett over en attraktiv fiskeplass (ErT, 2010). Figuren er stilisert av illustrative hensyn. I praksis er det mer variasjon i størrelsen på fiskerettene, og de ligger sjelden rett overfor hverandre på denne måten.

Sportsfiskeopplevelsen

I en rekke turismesektorer er det en økende etterspørsel etter spesialiserte opplevelsesprodukter med høy kvalitet (Øian et al., 2017). Innenfor sportsfiske er det ulike komponenter ved en fiskeopplevelse som vektlegges. Slike komponenter kan være fangstavhengige, for eksempel antall fisk og størrelse på fisken, eller uavhengige av fangst, slik som avslapping, naturopplevelse og sosialt samvær. En internasjonal litteraturstudie fra 2021 som dekket sportsfiske etter ulike arter, herunder laksefisk, fant at fangstavhengige komponenter var viktigst for sportsfiskeres tilfredshet (Birdsong et al., 2021). Av komponenter som var uavhengige av fangst, fant studien at opplevelsen av *trenghet* i stor grad bidro til misnøye blant sportsfiskere. Den andre fangstuavhengige komponenten som skilte seg ut var *areal*, i form av at sportsfiskere ønsker et tilstrekkelig areal for å kunne velge ulike fiskeplasser. Studien påpeker at faktorene trenghet og areal er relatert til hverandre, og at de begge indirekte henger sammen med fangstsannsynlighet. Trenghet blant fiskere medfører konkurranse om fisken, og et lite areal begrenser fiskernes valgmuligheter og dermed sjanse for å fange fisk. I studien understrekes forskjellen mellom sportsfiskeres *tilfredshet* (som var temaet for den gjeldende studien) og *motivasjon*. Dette er beslektede konsept, men inntreffer på ulike tidspunkt i en sportsfiskeopplevelse. Det er tilfredshet som er det interessante for belønningsfølelsen fiskeren sitter igjen med til slutt (Arlinghaus, 2006). Det er vist at tilfredshet med totalopplevelsen virker inn på sportsfiskernes lojalitet til en destinasjon (Stensland et al., 2021; van den Heuvel et al., 2022), uttrykt ved gjenbesøk, anbefalinger og positiv omtale til venner, familie og andre (Lee, 2009).

Betydningen av fangstsannsynlighet, areal og trenghet, gjenspeiles i undersøkelser av laksefiskere i norske vassdrag. En spørreundersøkelse fra Lærdalselva fant en sikker sammenheng mellom fangstsuksess og laksefiskernes tilfredshet med totalopplevelsen (Brendehaug et al., 2017). Ianssen & Johansen (2007) innhentet svar fra fiskere i elvene Gaula, Orkla, Stjørdalselva og Verdalselva, hvor de blant annet spurte om hvilke faktorer som var viktige for kvaliteten på et laksevald. Faktorer som omhandlet areal og trenghet skilte seg ut, og var særlig vektlagt av ikke-skandinaviske fiskere. At valdet er variert (som henger sammen med valdets størrelse), slik at det kan ha godt fiske på både høy og lav vannføring, kom ut som den viktigste faktoren. Studien viste også at det å kunne disponere begge sider av elva er verdsatt av fiskerne. Da unngår man motfiske fra motsatt elvebredd, noe som forebygger trenghet og konflikter.

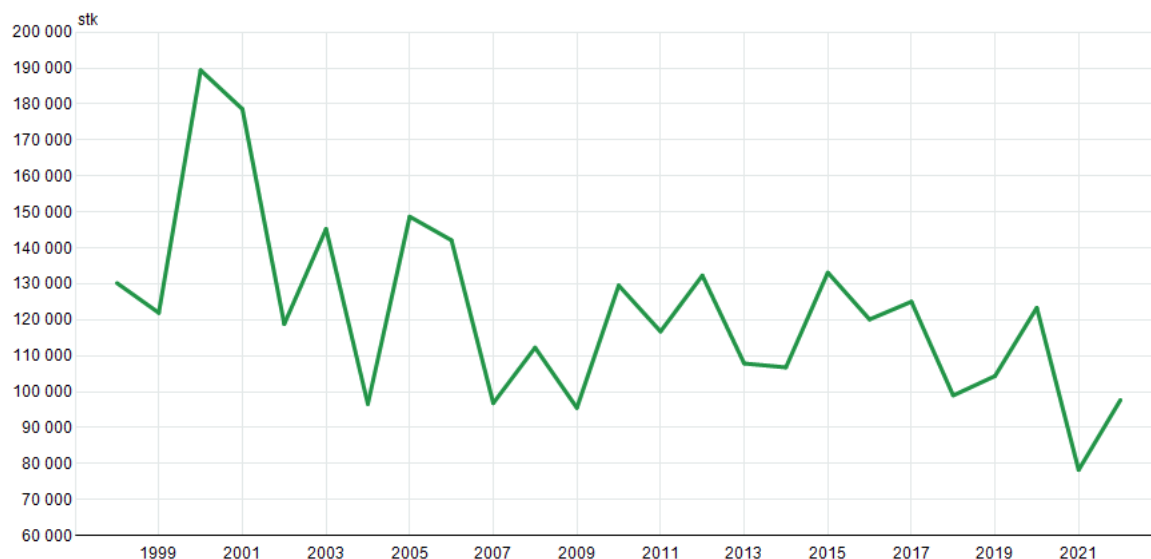
Stensland et al. (2015) utførte i etterkant av laksefiskesesongen 2014 spørreundersøkelser blant to ulike utvalg laksefiskere. Det ene utvalget bestod av fiskere som var registrert som å ha betalt den statlige fiskeravgiften i 2012-sesongen, men ikke i de to påfølgende sesongene, mens fiskerne i det andre utvalget hadde betalt fiskeravgiften i minst ett av årene 2012-2014. Studien konkluderte med at tilfredsheten med laksefiske i Norge hadde gått noe ned i perioden 2007-2014. Det var en reduksjon i

antall fiskere og antall fiskedøgn per fisker, og frafallet skjedde i utgangspunktet blant de som var yngre, hadde mindre erfaring, var mindre fornøyde og som fikk mindre fisk per sesong, noe forfatterne beskriver som en «avskalling fra bunnen» (Stensland et al., 2015, p. 4). Fiskerne i det første utvalget ble bedt om å rangere tiltak som kunne bidra til at de ville fiske mer eller gjenoppta fisket. Her kom tiltaket 'Lettere å få tilgang til gode vald/strekninger/elver' best ut. Studien konkluderte med at mer laks og bedre/mer tilgjengelig fiske er blant tiltakene som i størst grad kan hindre frafall og bidra til nyrekruttering av laksefiskere. Med utgangspunkt i det samme datamaterialet fra fiskere som hadde betalt fiskeravgiften i minst ett av årene 2012-2014, undersøkte Stensland et al. (2017) hvilke personlige, sosiale og strukturelle faktorer som henholdsvis begrenser eller forsterker deltakelsen i laksefisket. Den strukturelle faktoren 'Kvaliteten på fisket' viste seg å ha den største betydning for deltakelsen. Større vald per fisker var et av tiltakene studien anbefalte for å øke deltakelsen.

Det hører med til totalbildet at i en oppfølgende undersøkelse blant fiskere som hadde betalt fiskeravgiften, fant Aas et al. (2021) at laksefiskerne i korona-året 2020 var mer fornøyde enn i 2014. Utvalget i denne undersøkelsen hadde en betydelig lavere andel utenlandske fiskere enn i Stensland et al. (2015). Det kan være grunn til å anta at valdutforming spiller en viss rolle, men ikke er den mest prekære faktoren, for den harde kjerne av trofaste, norske laksefiskere, mens det kan virke å ha større betydning for opplevelsen til de noe mindre dedikerte laksefiskerne, samt ikke-skandinaviske fiskere.

Bestandsutviklingen for den norske villaksen

En negativ opplevelse av trengsel og/eller lite areal kan oppveies av god fangstsannsynlighet. I så måte har bestandsutviklingen for den norske villaksen vært til liten hjelp de siste 40 årene. Antallet laks som vender tilbake fra havet på gytevandring til norske elver har blitt halvert i denne perioden (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2022, Tabell 2.1), og fangstene i elvefisket har hatt en markant nedadgående trend (Figur 2).

Figur 2. Fangstutviklingen i norske lakseelver de siste 25 årene. Antall laks, inklusive gjenutsatt fangst. Kilde: Statistisk sentralbyrå (2023).

De naturlige betingelsene for villaksens vekst og overlevelse under beitevandringen i havet har blitt forverret grunnet storskala økosystemendringer (Vollset et al., 2022). I tillegg har en rekke menneskeskapte påvirkningsfaktorer bidratt til den negative bestandsutviklingen, hvor påvirkning fra lakseoppdrett i form av lakselus og rømt oppdrettslaks vurderes som de største truslene (Forseth et al., 2017; Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2022). Disse utfordringene har blitt viet stor oppmerksomhet over lang tid, men det er per i dag ingenting som tyder på at en løsning er nært forestående. Til tross for nedgangen i antall laks som går opp i elvene, har gytebestandene økt og aktiviteten i laksefisket kunnet bli opprettholdt. Dette kan i stor grad tilskrives innføringen av forvaltning etter gytebestandsmål i 2009. Dette grepet har ført til betydelige innskrenkninger i høstingen av laks, blant annet gjennom at sportsfiskere setter en stadig økende andel av fangsten levende tilbake i elva. Dette har hatt stor betydning for at elvene kan holdes åpne for fiske (Vitenskapelig råd for lakseforvaltning, 2022).

Velegnede driftsenheter

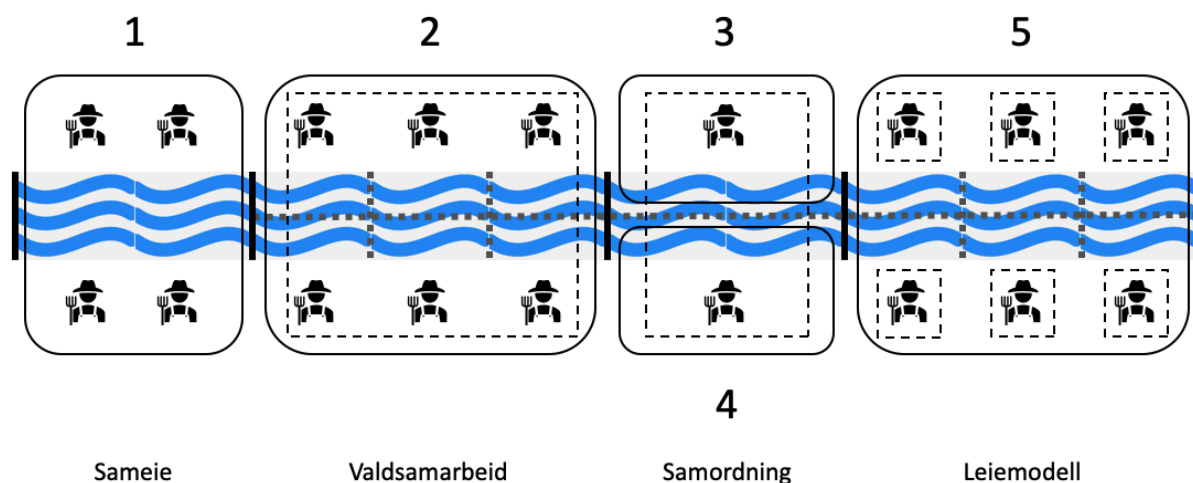
Island har en lignende eierstruktur på fiskeretten i lakseelvene som i Norge, med privat eierskap som i hovedsak ligger til små landbrukseiendommer. På Island blir imidlertid fiskerettshaverne instruert av myndighetene til å samle seg om felles utleie av hele elva (Gudjonsson & Scarnecchia, 2009; Stensland, Agnarsson, et al., 2017). I 1951 introduserte norsk lovgivning *minsteareal* som grunnlag for fellingstillatelse for hjorteviltartene elg, hjort og rådyr (Skavhaug, 2005). Et jaktvald skal godkjennes av kommunen, og må være minst like stort som det gjeldende minstearealet. Størrelsen på minstearealet kan variere fra kommune til kommune, og utgjør minimum arealgrunnlag for at et jaktvald kan få tildelt én fellingstillatelse av en bestemt art. Eiendommer som hver for seg ikke når opp i minstearealet, må gå

sammen med naboeiendommer for å kunne utnytte hjorteviltressursene (Hjorteviltportalen, 2023). Fra islandske lakseelver og norsk hjorteviltforvaltning ser vi at reguleringsregimet betrakter driftsenheten uavhengig av eiendomsenheten. Dette gir en funksjonalitet som tjener både den biologiske forvaltningen og den praktiske utnyttelsen av ressursen. Det motsatte kan omtales som «spatial mismatch» (romlig misforhold), og inntreffer når arealstørrelser for ulike formål ikke er i samsvar med hverandre (Prager et al., 2018, p. 2).

Å *arrondere* er et begrep som brukes ofte i jordbrukssammenheng, og betyr å «gi et areal, særlig en jordbrukseiendom, formålstjenlig form» (Språkrådet & Universitetet i Bergen, 2023a). I jordbruket tilstrebes en utvikling mot *rasjonelle driftsenheter* (Prop. 92 L (2016-2017)). Hva som er en rasjonell driftsenhet kan variere med lokale forhold rundt blant annet topografi og eiendomsstruktur, men størrelse og andre forhold som gir praktisk og effektiv drift har betydning (Forbord et al., 2014; Forbord et al., 2020). Videre er det driveplikt for jordbruksareal i Norge. Driveplikten er ment å gi et tydelig signal til eieren om ansvaret som ligger til et overordnet og solidarisk hensyn til matsikkerhet (Ot.prp. nr. 44 (2008-2009), p. 67). Driveplikten kan oppfylles ved bortleie av arealet, men det settes da som krav at avtalen er av minimum 10 års varighet og skal føre til «driftsmessig gode løysingar». Driftsmessig uheldige løsninger kan følges opp som brudd på driveplikten (Jordlova, 1995, §8). En konsekvens av driveplikten er at jordbruksareal blir tilgjengelig for jordbruksbedrifter (Prop. 92 L (2016-2017), p. 126).

Gjennomgangen ovenfor har vist at den typiske norske fiskeretten, med kort strandlinje og fiske kun fra den ene siden av elva, ofte ikke egner seg for å tilfredsstille sportsfiskernes ønsker om areal, trengsel og fangstsannsynlighet. Dårlig arronderte vald er noe av det laksefiskere oftest klager over (ErT, 2010). Dette kan sees i lys av Korsvolla et al. (2004, p. 60), som bemerker at norsk jordpolitikk tradisjonelt har «vært fokusert på eiendomsenheter framfor hensiktsmessige driftsenheter», men trekker fram hjorteviltjakta som et vellykket unntak fra dette.

Med referanse til Figur 1, vil god arrondering av laksevald innebære at valdene (rektanglene) gjøres større, og at laksefiskerne får færre og mer hensiktsmessige grenser å forholde seg til. Nøyaktig hvor stort et vald bør være er det ikke et allment fasitsvar på. I følge Stensland (2010) er et godt vald gjerne en kilometer langt, med flere fiskeplasser, eller høl, som veksler mellom stryk og stilleflytende partier. I store og brede elver hvor det hovedsakelig fiskes fra land og ikke med båt, trenger ikke motfiske å være et problem. I Figur 3 på neste side har velegnede vald/driftsenheter oppstått gjennom ulike former for organisering. Antallet vald har blitt redusert fra 15 til 5, og hele elvestrekningen er fri for motfiske.

Figur 3. Velegnede driftsenheter gjennom sameie, valdsamarbeid, samordning og leiemodell.

Vald 1, Sameie: Valdet var en velegnet driftsenhet i utgangspunktet. Dette er ofte tilfellet i fiskesameier, da de i gjennomsnitt er betydelige større enn fiskeretter som ligger til enkelteiendommer (Stensland, 2010). Når eiendommene i et sameie ligger på begge sidene av elva som i dette tilfellet, er det ingen fiskerettsgrense langs djupålen, og det er mulig å organisere en dobbeltsidig laksefiskeopplevelse fri for motfiske. I et fiskesameie må imidlertid andelseierne komme til enighet om hvordan fiskeretten skal utnyttes. Dette kan medføre uenigheter og konflikter (Ianssen & Johansen, 2007; Stensland, 2010), men de arealmessige forutsetningene for et velegnet vald vil uansett ofte være gode i sameier. Et fiskesameie kan betraktes som et tvunget samarbeid (Stensland & Baardsen, 2012).

Vald 2, Valdsamarbeid: Her har en større driftsenhet kommet i stand ved at 6 fiskerettshavere frivillig har funnet sammen og inngått en avtale om valdsamarbeid. Avtalen er angitt med en firkant med stiplede linjer. Dette innebærer blant annet at fiskerettshaverne har blitt enige om målene med utleie av valdet, den enkeltes andel av inntektene og hvordan egeninnsatsen i driften av valdet skal fordeles. Diskusjoner om slike tema er eksempler på *transaksjonskostnader*, som Sevatdal et al. (2019, p. 67) beskriver som å omfatte «alt arbeid og strev som spring ut av det å samhandle med andre menneske». Til begrepet hører også innsamling av informasjon, forhandlinger, samt det å oppfylle samarbeidet og påse at de andre også gjør det. En større driftsenhet gjennom valdsamarbeid kan gi grunnlag for at den ene av fiskerettshaverne vil prioritere tid til kompetanseheving og en tettere oppfølging av både forretnings- og forvaltningsmessige forhold ved laksefisket. Rettighetsforholdene er ikke berørt: fiskerettsgrensene er der fortsatt, men de stiplede grå linjene angir at fiskerne kan se bort fra grensene i den praktiske fiskeutøvelsen.

Vald 3 og 4, Samordning: Valdene har ikke blitt større sammenlignet med før-situasjonen i Figur 1, men det har skjedd en samordning slik at fiskerne unngår motfiske. Dette kan komme i stand gjennom

makeskifteordninger basert på tid eller areal, for eksempel ved at avtalepartene skiftevis disponerer begge sidene av elva hver 12. time eller annenhver dag (ErT, 2010). Dette viser at det kan samarbeides for å oppnå bedre vald og fiskeopplevelser, samtidig som at de enkelte fiskerettshaverne kan være selvstendige drivere av egne produkt.

Vald 5, Leiemodell: Valdet har fått en god arrondering ved at flere fiskeretter sees i sammenheng (ErT, 2010; Stensland & Baardsen, 2012). Dette har kommet i stand ved at en produktutvikler leier fiskerett av flere ulike fiskerettshavere. En slik produktutvikler kan for eksempel være en lokal fisketurismeentreprenør, et lokallag fra Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF), elveeierlaget eller den ene av fiskerettshaverne. Korsvolla et al. (2004) omtaler dette som *leiemodellen*. I dette eksemplet ser vi at produktutvikleren har inngått 6 ulike leieavtaler for å utforme et større vald uten motfiske. De aktuelle fiskerettshaverne trenger ikke nødvendigvis å koordinere seg, noe som reduserer transaksjonskostnadene ved denne organiseringen sammenlignet med frivillig valdsamarbeid. Det vil likevel være noen potensielt krevende diskusjonspunkt (transaksjonskostnader) mellom den enkelte fiskerettshaver og produktutvikleren, for eksempel leiebeløp, lengde på leieavtalen, og fiskerettshavers tilgang til eget fiske.

En folkesport

Et velegnet laksevald er hittil forstått som *velegnet som grunnlag for verdiskaping*. Laksevaldene må imidlertid tjene flere hensikter enn ren økonomisk verdiskaping. Større vald med mindre trengsel og bedre fangstsannsynlighet må kunne oppleves av hele spekteret av laksefiskere, ikke bare de med størst betalingsevne. Laksefisket i Norge har blitt en aktivitet for de brede lag av befolkningen, hjulpet fram av økonomisk trygghet og sosialpolitiske tiltak fra 1930-årene og utover (Aas, 2001; Vasaasen et al., 2016). Det er en sentral målsetning i norsk lakseforvaltning at forskjellige grupper med ulike forutsetninger skal kunne delta i laksefisket. Lovverket fastslår at allmennheten skal sikres en «rimelig adgang til fiske» (Lakse- og innlandsfiskeloven, 1992, §27). Allmenheten er i laksefiskesammenheng definert som alle norske og utenlandske borgere, unntatt fiskerettshavere som utøver fiske på egen eiendom (Aas et al., 1998).

Sportsfiskerne består av forskjellige grupper med ulik betalingsvilje og varierte ønsker og behov (Hunt, 2005; Hunt et al., 2019), og utgjør samlet en bred interessentgruppe. Gode laksefiskeopplevelser kan motivere sportsfiskere til å løfte fram bevaring av villaksen i den offentlige debatten (Aas et al., 2001; Parkkila et al., 2010). Selve laksefisket blir med dette et av elementene i en bærekraftig ressursforvaltning. En slik «vern gjennom bruk»-effekt er framholdt i studier av både fiske og jakt (Arlinghaus et al., 2019; Cooke et al., 2016; Hjeljord & Loe, 2022; Pinder & Raghavan, 2013). Fiskerettshaverne er derfor tjent med et bredt samfunnsengasjement for laksen, og må balansere

næringshensyn opp mot en variasjon i produktutforming og priser for ulike brukergrupper. Enkelte grupper av fiskere er bekymret for en utvikling mot utelukkende «eksklusivt» laksefiske i høy prisklasse (Øian et al., 2017). Disse gruppene kan være skeptiske til forming av større driftsenheter i laksefisket. For at laksefisketurismen skal beholde legitimiteten i samfunnet, bør trolig laksefisket i Norge forbli en folkesport også i framtida. Dette krever en helhetlig og ansvarsbevisst tilnærming fra fiskerettshaverne.

2.2 Årsaker til at større driftsenheter i liten grad kommer i stand

Landbrukspolitiske myndigheter har siden siste halvdel av 90-tallet hatt som uttalt mål å ta i bruk hele gårdens ressursgrunnlag, og realisere markedsmuligheter innenfor det utmarksbaserte reiselivet (Landbruksdepartementet, 1998, 1999). På initiativ fra myndighetene utredet Norges Skogeierforbund og det som den gang het Reiselivsbedriftenes Landsforening, verdiskapingspotensialet, flaksehals og muligheter for naturbaserte opplevelser, herunder laksefiske (Reiselivsbedriftenes Landsforening & Norges Skogeierforbund, 2004). Her kom det fram at dårlig arrondering av vald var en flaskehals innen ressursgrunnlaget. Internasjonale fisketurismeeksperter har påpekt det samme, og mener små og uhensiktsmessige vald bidrar til at Norge som sportsfiskedestinasjon svekkes i konkurransen med f.eks. Island, Russland og Skottland (Stensland, 2012). Disse budskapene ser imidlertid så langt ikke ut til å endre adferden til norske fiskerettshavere i vesentlig grad. Fiskerettshaverne plikter å samarbeide om forvaltningen, men den offentlige reguleringen har hittil vært tydelig på at utnyttelsen av fiskeretten gjennom salg av fiskekort eller utleie av fiskeplasser skal holdes utenom (Forskrift om organisering og drift av lakseelver, 2013). I fraværet av føringer fra myndighetene, i kontrast til den islandske lakseforvaltningen og den norske hjorteviltforvaltningen, må større driftsenheter for utnyttelse av laksefiskeressursen komme på plass gjennom frivillige, private initiativ.

Frivillig valdsamarbeid mellom naboer finner sted i relativt liten grad i norske lakseelver i dag (T. Evensen, generalsekretær, Norske Lakseelver, personlig kommunikasjon, 09.12.2022). Andre former for organisering som gir større driftsenheter har også begrenset omfang, og det er etterlyst tiltak som kan legge bedre til rette for leiemodellen (Aas et al., 2022; Stensland & Baardsen, 2012). Fungerende institusjoner for leie av utmarksressurser er nærmest fraværende (Korsvolla et al., 2004). At en leiemodell kan være vanskelig å etablere, illustreres ved en historisk beretning om britiske Walter Archer, som på slutten av 1800-tallet gikk fra gård til gård ved Suldalslågen for å få fiskerettshaverne til å leie bort fisket for en lengre periode: «Etter et helt års iherdig innsats hadde han kontrakt på fiskerettighetene i størstedelen av vassdraget. Så mye slagsmål og strid som suldalslaksen hadde skapt mellom elveeierne i århundrer skulle en tro det var umulig å få til en slik kontrakt. Men han klarte det altså til slutt» (Berntsen, 1990, p. 181).

Stor variasjon i interesser og ressurser

Stensland (2010, 2012) fant at det var stor variasjon i fiskerettshavernes særtrekk, kvaliteten på fiskerettene, hvilke mål de hadde med utnyttelsen av ressursen, interesse i laksefiske og -forvaltning, om man bodde på eiendommen og hvor stor del av inntekten som kom derfra. Den store variasjonen blant fiskerettshaverne ble trukket fram som en utfordring for samarbeid. Å få samlet de ulike interessene om et felles mål vil innebære transaksjonskostnader. Utfordringen med den store variasjonen i verdien av det den enkelte bringer med seg inn i et samarbeid, kommer fram også i intervju med fiskerettshavere i Orkla: Diskusjoner om fordelingsnøkler og andelsfastsettelse preges ofte av subjektive og urealistiske verdioppfatninger, og kan være en betydelig kilde til konflikt (Ianssen & Johansen, 2007).

Liten økonomisk betydning

Stensland (2010) fant at det selv i gode lakseelver var få fiskerettshavere som hadde fisketurisme som en viktig inntekt. En betydelig andel fiskerettshavere hadde sin hovedinntekt utenfor gården, og dette var forventet å øke. For mange av disse var det ikke lønnsomt bruk av tid og ressurser å prioritere utvikling og salg av laksefiske. Dermed endres forholdet til eiendommen, og det kan bli foretrukket å ikke gjøre fiskeretten tilgjengelig på markedet, men heller ha den stående tilgjengelig for eget bruk eller for venner og familie (Stensland, 2013; Stensland & Baardsen, 2012). Nytenkning og omorganisering medfører transaksjonskostnader i form av strevsomme forhandlinger med naboer eller fremmede, mens å holde tilbake fisket for eget bruk kan gi ren gevinst i form av rekreasjonsverdi og opplevd status blant venner og slekt. En utvikling i denne retningen kan medføre at færre fiskeretter blir tilgjengelige på markedet, og vil redusere muligheter for produktutvikling gjennom leiemodellen (Stensland, 2013). Det samme bildet tegnes i skogbruket, hvor næringsinntekten fra skogen oppgis til kun 7 prosent av skogeiers bruttoinntekt i gjennomsnitt. Skogeiere ser at samarbeid kunne vært nyttig, men det har likevel vanskelig for å komme i stand: «Til det er hverdagslivet gjerne for travelt, skogeiersamarbeid for tidkrevende å etablere, informasjon for vanskelig tilgjengelig og skogens plass i manges bevissthet og husholdøkonomi for beskjeden» (Follo, 2014, p. 133). Begrensede muligheter for økonomisk avkastning påvirker motivasjonen for næringsutvikling i utmark: «Gevinsten som oppnås, eventuelt gjennom samarbeid med andre om for eksempel jakt og fiske, blir uansett ubetydelig og overstiges raskt av transaksjonskostnadene» (Korsvolla et al., 2004, p. 122). Det samme antydes i Ianssen & Johansen (2007, p. 121) med at fiskerettshaverne «ønsker ikke gjøre en større innsats for å forbedre sitt produkt (...)».

Normer, tradisjon og selvstendighet

Normer dannes i samhandling mellom personer hvor en type handling eller reaksjon er forventet i bestemte situasjoner (Coleman, 1987). Stensland (2010, 2013) trekker fram tradisjoner som en faktor som påvirker fiskerettshaveres mål for utnyttelse av fiskeretten. Sosialt press fra naboer, familie og lokalsamfunnet påvirker motivasjonen for å tenke nytt (Flø, 2008). Ianssen & Johansen (2007) fant at fiskerettshavere er redde for å prøve noe nytt fordi de er statiske og tradisjonsbundne. Tradisjonelle normer, for eksempel risikoaversjon, er faktorer som kan legge begrensninger for disponering av en eiendom (Korsvolla et al., 2004). Dette antas forøvrig å prege eldre generasjoner i større grad enn yngre. Et ønske om selvstendighet i driften fremgår i internasjonale studier av eiendomsoverskridende samarbeid mellom private rettighetshavere (Jacobson, 2002). Dette gjelder spesielt forretningsmessige forhold. Der formålet er bevaring av økosystem, naturmangfold eller landskapskvaliteter, er rettighetshavere generelt mer positivt innstilt til samarbeid på tvers av eiendommer (Ferranto et al., 2013; Fischer et al., 2019; Rickenbach et al., 2011).

Statiske eiendoms- og rettighetsstrukturer

Korsvolla et al. (2004) påpeker et problem med konservativ norsk jordpolitikk. Det driftsmessige aspektet som engang gav eiendomsenheter i landbruket sin rasjonalitet er ofte borte i dag. Større adgang til å dele opp eiendommer og skille fra rettigheter vil legge til rette for hensiktsmessige driftsenheter i utmarksnæring, herunder laksefisketurisme. Dette berører også Stensland & Baardsen (2012) og Stensland (2011), som antyder at vanskelig adgang til å kjøpe eller leie fiskerettigheter er til hinder for aktører som ønsker å utvikle fisketurisme. Hindringer i form av offentlige reguleringer for å selge skogeiendommer er ansett som en utfordring for å nå overordnede politiske målsetninger for det norske skogbruket (Follo, 2011).

Manglende kunnskap om laksefiskeproduktet

Fra undersøkelser i Orkla antydes det at fiskerettshaverne har manglende kunnskaper og erfaringer for å bedømme hva som er et godt produkt. De kan overvurdere kvaliteten på sin egen fiskerett, og ser dermed ikke behovet for å oppsøke valdsamarbeid med naboer (Ianssen & Johansen, 2007). Stensland (2013) påpeker også et behov for å øke fiskerettshavernes kompetanse om fisketurisme. Dette bekrefter konklusjoner fra tidligere utredninger: «Generelt sett er det mangel på kunnskap og erfaring på grunneiersiden når det gjelder utvikling av laksefiske som næring» (Reiselivsbedriftenes Landsforening & Norges Skogeierforbund, 2004, p. 60).

Foreslåtte tiltak

For å legge til rette for leiemodellen foreslår Stensland & Baardsen (2012) at fisketurismeentreprenører skal kunne kreve en minimumslengde på 10 år for leieavtaler. Dette vil gi forutsigbarhet for aktører som ønsker å utvikle fisketurisme. Lengre avtaler gir redusert risiko og tryggere rammer for investeringer og profesjonalisering. Det refereres i denne sammenheng til at leieavtaler for dyrka mark i landbruket er regulert av det offentlige til å ha en minimumslengde på 10 år. Inngrep fra myndighetene foreslås også i Stensland (2013). Inspirert av lovgivningen i hjorteviltforvaltningen, lanseres her et forslag om å innføre en minimumsstørrelse for laksevald. Dette vil tvinge marginale fiskeretter inn i valdsamarbeid, og bidra til et bedre arealgrunnlag for laksefiskeprodukter. Det vil også forebygge at små fiskeretter holdes igjen for kun å bli brukt for egen rekreasjon.

Impulser utenfra blir trukket fram som avgjørende for å stimulere til etablering av driftsenheter utover enkelteiendommer. For skogbruket er det foreslått opprettet en skogkoordinator-rolle, basert på fagkunnskap, skolering i lover og regler samt ferdigheter i menneskelig kommunikasjon (Follo, 2014, pp. 133-134). Ianssen & Johansen (2007) etterlyser et kunnskapsnettverk som kan tilby veiledning og rådgiving til fiskerettshavere som ser en mulighet for å forbedre et laksefiskeprodukt gjennom samarbeid. En ordning for bistand fra en ekstern konsulent- eller rådgivningstjeneste anbefales også i Stensland (2013), som viser til at slike ordninger finnes i både landbruket og skogbruket.

2.3 Kollektiv handling og offentlige reguleringer

Hangen til selvstendighet møter behovet for samhandling

En stadig mindre andel av eierne av landbrukseiendommer er aktive bønder, men de er like fullt eiere av eiendommer hvor bondetradisjonene sitter tungt i veggene. Innsikter fra bygdesosiologien viser at bønder har en hang til selvstendighet:

A central feature of the peasant condition is engagement in struggles for autonomy – struggles that takes place in a context characterized by dependency relations, marginalization and deprivation. A key aspect of these struggles is the construction and further unfolding of a self-controlled and self-managed resource base, which allows peasants to engage in different forms of co-production between man and living nature (van der Ploeg, 2018, p. 28).

Bønder framhever uavhengighet, autonomi og det være sin egen sjef som noe av det beste med å være bonde (Dessein & Nevens, 2007; Vanclay & Enticott, 2011). Følelsen av selvstendighet er funnet å være viktig for bønders mentale helse (Logstein, 2016). Det er riktignok vist at norske gårdseiendommer gjerne samarbeider i turismesammenheng. Dette skjer imidlertid ved samarbeid *mellom* driftsenheter, ikke ved at driftsenheter slår sammen operasjonene sine, noe som reflekterer bøndenes uavhengige natur

(Engeset & Heggem, 2015). Dette er forøvrig ikke noe særnorsk fenomen. Informasjon om private skogeiere fra 19 forskjellige land viste at samarbeid som omfatter integrerte, forretningsmessige beslutninger om drift, «management cooperation», er svært lite utbredt (Kittredge, 2005, p. 676).

I historiske tilbakeblikk på fiskerettshavere i lakseelvene er det ikke fortellinger om konstruktiv samhandling som dominerer. Som Trygve Solhaug (1983, p. 534) beskriver det i *De norske fiskeriers historie 1815-1880*: «Laksen har ned gjennom tidene vært gjenstand for (...) megen kiv og strid.» Dette forklares som å ha utspring i at laksefiskeriet er annerledes enn andre fiskerier, i den forstand at det i større grad berører eiendomsretten. I *Det norske lakse- og innlandsfiskets historie - fiskeetaten 1855-1986* (Berg, 1986, p. 152) tegnes det samme bildet: «Elveeierne har ikke vært effektivt organisert, og har heller ikke vært en gruppe med sammenfallende interesser».

Noen grad av samhandling er imidlertid en forutsetning for at større og bedre egnede driftsenheter i laksfisketurismen skal kunne komme i stand, og et visst tap av selvråderett for deltakerne er ikke til å komme utenom. Elinor Ostrom, nobelprisvinner i økonomi, gir i sitt arbeid med temaet kollektiv handling et perspektiv på samarbeid mellom private rettighetshavere. Dette er et nyttig teoretisk rammeverk for arbeidet med denne oppgaven (Broussard & Schaaf, 2004, p. 4; Stensland, 2011, p. 38).

Fellesressursproblem

Stensland (2011) beskriver en laksebestand som et ressurssystem med de egenskapene at det er (1) krevende (men ikke umulig) å ekskludere enkeltindivid fra å utnytte ressursen, og (2) forbruk av ressursen påvirker de andre brukerne av den. Dette tar utgangspunkt i definisjonen av *fellesressurs* fra Ostroms *Governing the commons* (Ostrom, 1990). Brukere av et ressurssystem er tjent med at det forvaltes på en bærekraftig måte, men de utsettes for fristelsen til å være gratisspassasjerer ved å unndra seg forvaltningskostnader. En slik situasjon kan beskrives som et *fellesressursproblem*. Ostrom (1990, 1992) undersøker hvordan brukerne av et ressurssystem kan organisere og styre seg selv på måter som håndterer fellesressursproblemer og legger til rette for godt sambruk.

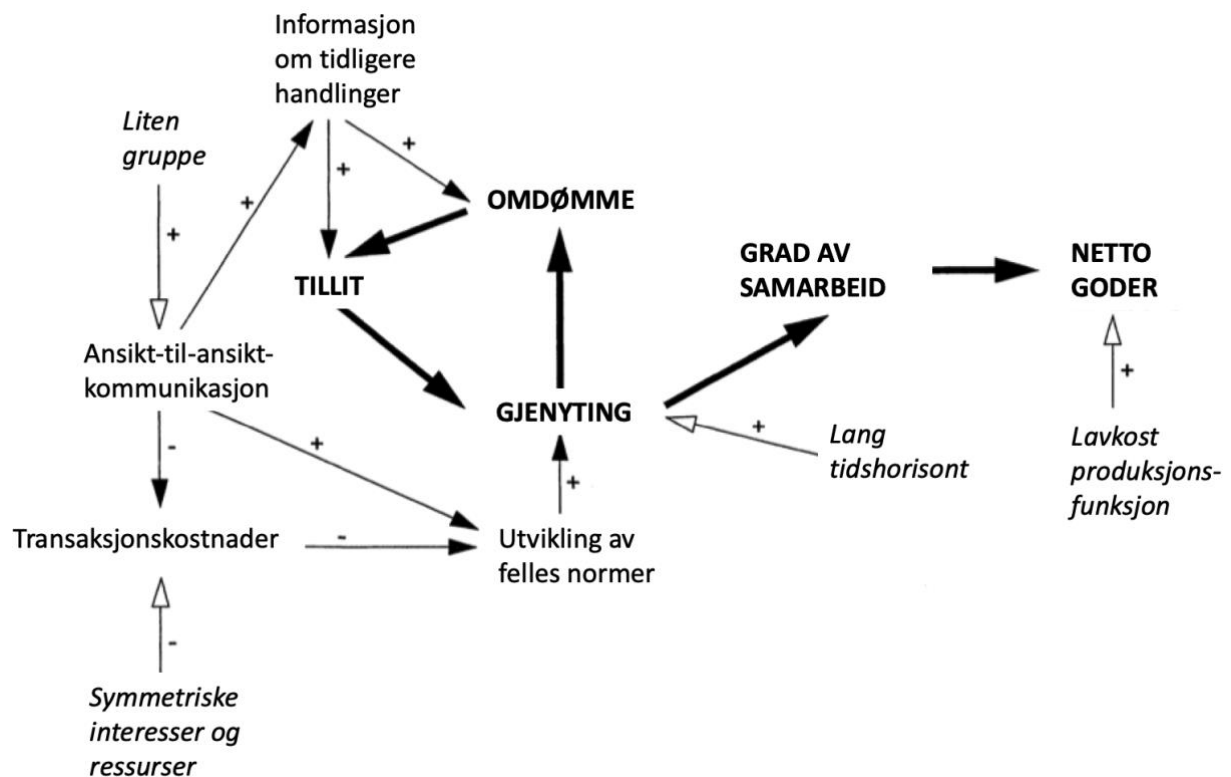
Ordlyden i lakse- og innlandsfiskloven av 1992 la i utgangspunktet opp til at felles organisering av fiskerettshaverne skulle komme på plass gjennom frivillige prosesser. Dette medførte at mange elveeierlag ikke klarte å oppnå 100% organiseringsgrad. Fra elveeierlagene ble det derfor etterlyst sterkere offentlige virkemiddel for å gjennomføre tvungen organisering av samtlige fiskerettshavere (Dervo et al., 2006). Dette trådte i kraft fra 01.01.2013, da ordlyden i lakse- og innlandsfisklovens §25 ble skjerpet. Alle fiskerettshavere må i dag forholde seg til de beslutninger og fiskeregler som fellesforvaltningen fastsetter, og det er hjemmel i loven for å ikke åpne for fiske på de fiskerettene som

ikke innretter seg. Fellesressursproblemet i den lokale lakseforvaltningen ble dermed løst ved hjelp av offentlige reguleringer og adgang til sanksjoner.

At fiskerettshavere ikke utnytter fiskeretten sin på en måte som gir velegnede driftsenheter, kan ikke defineres som et fellesressursproblem. Det er, som vi har sett, ingen offentlige reguleringer som innordner fiskeretter i større områder, og dermed ikke noe grunnlag for ekskludering av fiskerettshavere som unndrar seg dette. Dårlig arrondering av et vald på ett sted i elva påvirker heller ikke samtlige av de andre fiskerettshavere sine muligheter til å gå sammen om større vald. Videre vil ikke en fiskerettshaver få gratispassasjerfordeler av den merverdien som andre fiskerettshavere eventuelt skaper ved å samarbeide om et større og bedre vald. Det er likevel elementer ved et fellesressursproblem som er relevante for denne oppgavens problemstilling. De mulighetene en fiskerettshaver har til å utnytte fiskeretten sin påvirkes i større eller mindre grad av de valgene som gjøres for de *tilgrensende* fiskerettene, det vil si naboer rett oppstrøms, nedstrøms og på motsatt side av elva. Ostrom (1990, p. 38) benytter begrepet «interdependence» (gjensidig avhengighet) når brukere av en ressurs gjennomgående påvirkes av valgene de andre brukerne gjør. De samlede netto godene som skapes når gjensidig avhengige brukere gjør sine valg uavhengig av hverandre, vil ofte bli mindre enn om de i stedet hadde koordinert handlingene sine. Det understrekes imidlertid at en overgang fra uavhengig handling til kollektiv handling, eller samhandling, ikke er en likefrem prosess (Ostrom, 1990).

Sosialt dilemma

For denne oppgaven sitt formål kan det være riktigere å betrakte en fiskerettshavers valg mellom uavhengig handling kontra samhandling om utleie av fiske som et *sosialt dilemma*. Ostrom (1998, p. 1) legger til grunn at man har et sosialt dilemma når gjensidig avhengige personer står overfor valg hvor en maksimering av kortsiktige egeninteresser gir et utfall for de involverte som er dårligere enn andre gjennomførbare alternativ. Det illustreres et *teoretisk scenario* som grunnlag for å studere sosiale dilemma og samhandling (Figur 4).

Figur 4. Strukturelle variabler virker inn på fem kjernefaktorer som er sentrale for å løse sosiale dilemma. Fra Ostrom (1998). Norsk oversettelse av Vegard Heggem.

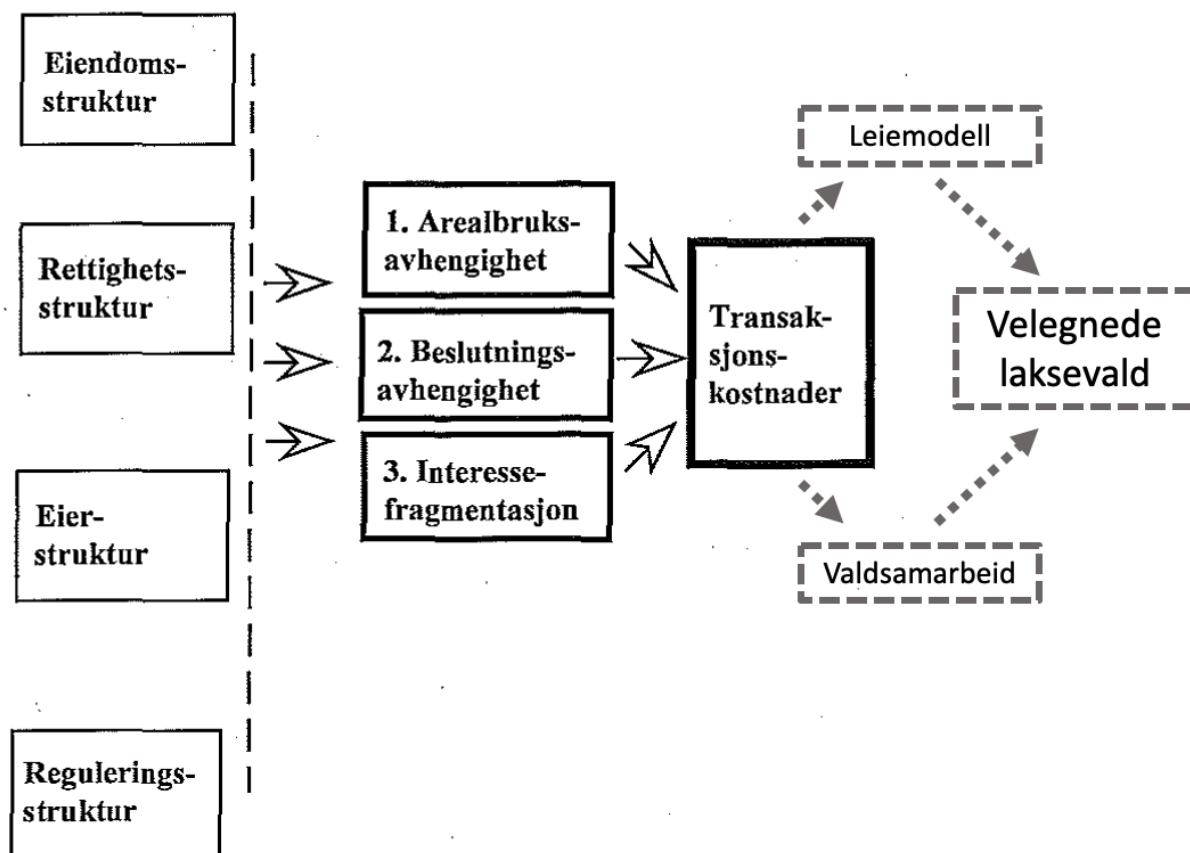
Sluttpunktet for illustrasjonen er 'Netto goder', som er den samlede gevinsten de involverte oppnår gjennom et samarbeid. Størrelsen på gevinsten påvirkes av kvaliteten på, eller graden av samarbeid. Dette igjen påvirkes av de tre faktorene 'Tillit': forventningene deltakerne har til andres adferd, 'Gjenyting': det å gjengjelde positive handlinger positivt, og negative handlinger negativt («øye for øye, tann for tann»), og 'Omdømme': det inntrykket den enkelte gir av sine intensjoner og normer. Denne kjernen av fem faktorer med uthevet skrift i figuren, påvirkes av strukturelle variabler. I variabelen 'Utvikling av felles normer' ligger føringer for menneskelig samhandling som formes blant annet gjennom kulturelle forhold og skikk og bruk. Dette inngår i konseptet sosial kapital, som kan defineres som trekk ved sosial organisering slik som nettverk, normer og sosial tillit som legger til rette for koordinering og samarbeid for felles utbytte (Putnam, 1995, p. 67). Det er svært mange ulike strukturelle variabler som kan spille inn i et sosialt dilemma, og det er ikke mulig å inkludere samtlige i en altomfattende teoretisk modell. Dette er årsaken til at illustrasjonen i Figur 4 betegnes som et teoretisk scenario, og ikke en teoretisk modell. De tre faktorene gjenyting, omdømme og tillit er imidlertid sentrale for å beskrive adferd i sosiale dilemma, og kan fungere som et fundament for modellutvikling. Ut ifra dette kan teoretiske scenarioer utvikles ved å gradvis legge til strukturelle variabler, og undersøke hvordan variablene både påvirker hverandre og kjernefaktorene (Ostrom, 1998).

Overført til denne oppgaven ser vi at ‘Grad av samarbeid’ kan tilsvare den samhandlingen som ligger til grunn for tre av de fire organisasjonsformene i Figur 3, nemlig sameier, valdsamarbeid og samordninger (den fjerde organisasjonsformen, leiemodellen, avhenger ikke nødvendigvis av samhandling mellom fiskerettshaverne). Faktorene gjenyting, tillit og omdømme former relasjonene mellom deltakerne. Hvis disse er svake kan det være en årsak til at valdsamarbeid ikke vil oppstå. Videre kan vi se at sannsynligheten for samarbeid reduseres dersom utsiktene til netto goder er lave eller ikke tilstede. Her er sammenhengen med avsnittet ‘Liten økonomisk betydning’ fra tidligere i kapitlet tydelig. Flere av de strukturelle variablene i Figur 4 kjenner vi også igjen fra tidligere, herunder ‘Transaksjonskostnader’. Disse ser vi reduseres dersom deltakerne går inn i samarbeidet med ‘Symmetriske interesser og ressurser’. Denne strukturelle variabelen har likheter med det Stensland (2010, 2012) omtaler som heterogenitet, eller variasjon, blant fiskerettshavere. Både målene for utnyttelsen (interesser) og kvaliteten på fiskeretten (ressurser) varierer i betydelig grad mellom fiskerettshavere, og denne manglende symmetrien kan gjøre samarbeid krevende. Det følger videre av Ostrom (1998) at transaksjonskostnadene minker hvis det er en ‘Liten gruppe’ som skal samarbeide. ‘Lang tidshorisont’, ved at deltakerne har et langsiktig perspektiv for sine interesser i et samarbeid, styrker forutsetningen for at samarbeid vil fungere godt. Variabelen ‘Lavkost produksjonsfunksjon’ indikerer at økonomiske utlegg som følge av samarbeidet reduserer netto goder, og dermed den økonomiske betydningen for den enkelte deltaker.

Det kan diskuteres om Ostrom (1998) er optimalt som teoretisk rammeverk for akkurat denne oppgaven. Tankegodset fremstår kanskje mer relevant for uformelt samarbeid, hvor deltakerne fortsatt skal drive sine egne virksomheter, og hvor det finnes rom for å opptre opportunistisk på tvers av de omforente betingelsene for samarbeidet. Dette er det noe adgang til i samordningen mellom vald 3 og 4 i Figur 3, men i mer begrenset grad for de andre organisasjonsformene i figuren. Likevel, samspillet mellom personlige relasjoner, sosial kapital, netto goder og strukturelle variabler er sentralt for forskningsspørsmålene i denne oppgaven, og Ostrom (1998) vil være nyttig for oppbyggingen av undersøkelsene og analysen som skal presenteres i de neste kapitlene.

Reguleringer

Samspillet mellom eksterne strukturer og mellommenneskelige forhold på veien mot et mål finnes også igjen i Figur 5 på neste side. Men der hvor Ostrom (1998) lar mellommenneskelige variabler få den framtreddende rollen, gir Korsvolla et al. (2004) eiendom, rettigheter og reguleringer størst oppmerksomhet.

Figur 5. Grunnleggende strukturer, avhengighet av andre mennesker og transaksjonskostnader gir føringer for næringsutvikling. Bearbeidet fra Korsvolla et al. (2004).

Koblingen til næringsutvikling fremgår ikke av modellen i originalversjon, men blir klargjort i teksten: «For så vidt kunne vi godt ha lagt inn en pil fra transaksjonskostnader til en ny boks med ‘næringsutvikling’» (Korsvolla et al., 2004, p. 16). Figuren er bearbeidet her. Boksen ‘Velegnede laksevald’ synliggjør relevansen til denne oppgaven. Bearbeidingen viser også hvordan Korsvolla et al. (2004) utfyller Ostrom (1998), ved at ‘Leiemodell’ kan være en mulig vei mot målet på samme måte som ‘Valdsamarbeid’.

Korsvolla et al. (2004) har som grunnforutsetning at størrelsen på transaksjonskostnadene avgjør om næringsvirksomhet i utmark vil komme i stand. Denne størrelsen avgjøres av elementene som peker inn fra venstre i modellen. De grunnleggende strukturene er lengst til venstre. Både eiendommer, rettigheter, eiere og reguleringer har varierte særtrekk og egenskaper som påvirker handlingsrommet for næringsvirksomhet. De tre boksene i midten, arealbruksavhengighet, beslutningsavhengighet og interessefragmentasjon, synliggjør at prosesser vil omfatte avhengighet av andre mennesker med ulike interesser.

Det kan utledes fra modellen at reguleringer kan redusere transaksjonskostnadene og dermed legge til rette for verdiskaping. Transaksjonskostnader er sentralt i kollektiv handling, og kollektiv handling som teoriområde gir viktige bidrag til eiendomsfaget (Sevatdal et al., 2019). Ostrom (1990, 1998) viser hvordan ressursbrukere gjennom kollektiv handling kan finne løsninger på hensiktsmessig ressursforvaltning, *uten* at nye offentlige reguleringer er nødvendig. Korsvolla et al. (2004) utfyller Ostrom (1998) som teoretisk rammeverk for denne oppgaven først og fremst gjennom boksen 'Reguleringsstruktur' i Figur 5. Dette er en vid kategori som blant annet inkluderer tilskuddssystemer og utøving av politisk myndighet gjennom lovgiving. Laksefisket og fiskeretten har vært underlagt ulike bestemmelser og regler fra helt tilbake til Gulatingsloven som gjaldt fram til 1274 (Berg, 1986). Det bør tas høyde for at offentlige reguleringer vil være en del av løsningen også for nye utfordringer som angår lakseressursen, herunder egnetheten til driftsenhetene som utnytter den.

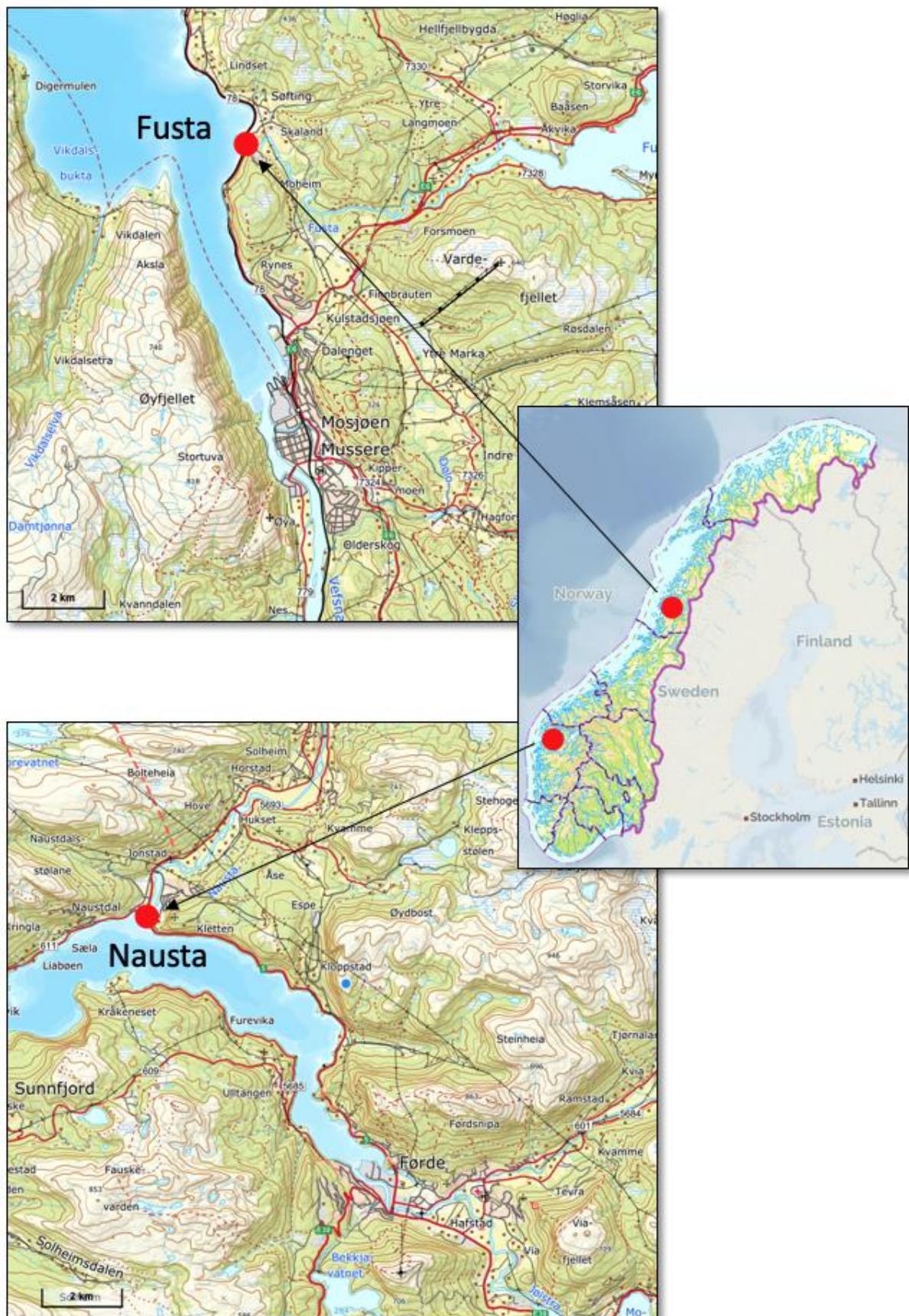
3 Metode

3.1 Studieområder

Det er rundt 450 lakseelver og 40 – 45 000 fiskerettshavere i Norge, fra Grense Jakobselv i Øst-Finnmark og videre langs hele kysten ned til Enningdalselva inn mot svenskegrensa. Ved alle disse elvene er det lokalsamfunn med sin særegne historie og kultur. Det kan derfor være variasjon mellom elver i hvordan lokale normer påvirker fiskerettshavernes utnyttelse av laksevaldene. Et mangfold i populasjonen som skal undersøkes, i dette tilfellet fiskerettshavere i norske lakseelver, kan gjøre det utfordrende å produsere funn som lar seg generalisere, det vil si å ha relevans utover de enheter som faktisk er undersøkt (Tjora, 2017). Innenfor rammene til denne oppgaven er det likevel helt nødvendig med en sterk begrensning av studieområdet. En utvelgelse med utgangspunkt i det *typiske* ble valgt som løsning (Jacobsen, 2015, p. 182). Liten grad av valdsamarbeid mellom fiskerettshavere fremgår som en generell problemstilling for hele landet. Videre knyttes ikke dette fenomenet til bestemte faktorer som for eksempel størrelse på vassdraget, antall fiskerettshavere, eller verdiskaping fra laksefisket. Dette tilsier at et undersøkelsesopplegg basert på en bevisst utvalgt, *typisk*, elv kan ha forklaringsverdi for denne oppgaven.

Nausta har en typisk rettighetsstruktur, med mange eiendommer som stykker opp elva i små, enkeltsidige vald. Utvalget av laksefiskeprodukt i Nausta er fragmentert, hvor det i all hovedsak må påregnes motfiske fra motsatt bredd. Med bakgrunn i dette ble Nausta vurdert som et relevant studieområde for denne oppgaven. I motsetning til Nausta har valget av Fusta bakgrunn i en *utypisk* struktur for utleie av laksefisket, basert på vald med et stort arealgrunnlag og dobbeltsidig fiske. Forklaringsvariabler for denne valdstrukturen er interessante å studere i lys av det som kommer fram i ei elv som Nausta. Identifisering av eventuelle overføringsverdier fra Fusta til andre norske lakseelver vil være av spesiell interesse, og bidra til å belyse forskningsspørsmålene i denne oppgaven.

Vurderingene av Nausta og Fusta som elver med henholdsvis typisk og utypisk valdstruktur og utforming av produkter, ble bekreftet gjennom samtaler med sportsfiskere med bred erfaring fra laksefiske i Norge og som kjenner disse elvene godt.

Figur 6. Plasseringen til studieområdene Fusta og Nausta. Kartgrunnlag: Kartverket (2023).

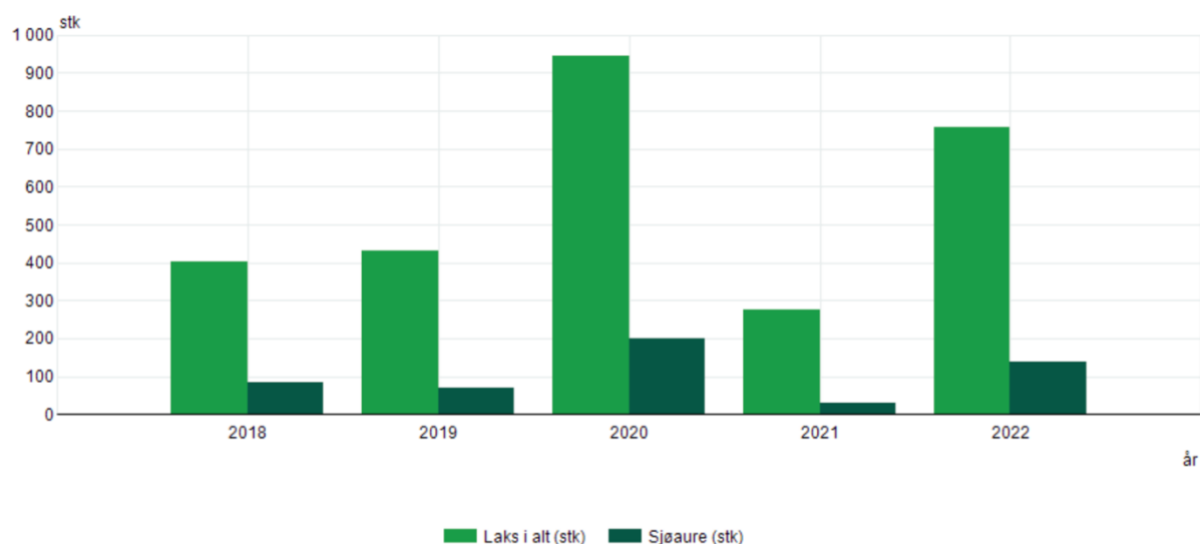
Nausta

Nausta ligger i Sunnfjord kommune i Vestland fylke. Fra sitt utløp i Førdefjorden og opp til Kallandsfossen har elva en lakseførende strekning på 12,4 kilometer. Nausta omtales som et moderat stort og uregulert laksevassdrag med gode naturgitte betingelser for lakseproduksjon (Ugedal et al., 2013). Hovefossen, som ligger omlag tre kilometer ovenfor elvemunningen, var opprinnelig et stengsel for videre oppvandring for laksen, men i 1975 ble ei laksetrapp ferdigstilt. Dette ga laksen tilgang til ytterligere ni kilometer med gyte- og oppvekstområder, samtidig som at en rekke nye eiendommer fikk laksefiskerettigheter. Laksetrappa kom på plass gjennom offentlige tilskudd, og ifølge rettsboka fra jordskiftesaken fra 2000-2007 om organiseringen av Naustdal elveigarlag, ble det satt et vilkår om 15 års felles utleie av laksefisket ovenfor trappa (Sogn og Fjordane jordskifterett, 2007, p. 12). Denne ordningen gikk imidlertid i oppløsning etter de 15 årene, da fiskerettshaverne med de beste fiskerettene begynte å leie ut fiske på egenhånd. I 2006 fikk Nausta status som nasjonalt laksevassdrag og Førdefjorden status som nasjonal laksefjord (St.prp. nr. 32 (2006-2007)). De 78 fiskerettshaverne i vassdraget er organiserte i Naustdal elveigarlag. Den enkeltes andel i laget er fastsatt med utgangspunkt i lengden på strandlinja samt en bonitering av gyte-/oppvekstforhold og fiskeverdi på fiskerettene. Gjennomsnittlig lengde på fiskerettene er 344 meter, der den korteste er på 5 og den lengste på 1385 meter. I lagets vedtekter er det fastslått at utleie av fiske skal gjøres av det enkelte medlem, eventuelt i frivillig samarbeid med andre medlemmer, og at inntekter av utleie skal tilfalle det enkelte medlem.

Figur 7. Nausta, med Førdefjorden i bakgrunnen. Foto: Alf Vidar Snæland. Gjengitt med tillatelse.

Laksefiskesesongen i Nausta varer per i dag fra 1. juni til 31. august (Naustdal elveigarlag, 2022). Det er en personlig døgnkvote på én avlivet laks. I tillegg opereres det med samlekvoter per døgn for tre spesifikke fiskeplasser, som ligger under fosser hvor det til tider kan samles mye laks. En tredje kvoteregulering er en sesongkvote på 45 laks over 65 cm for hele elva, som er fordelt med 15 laks hver på en nedre, midtre og øvre sone. Alle de vanlige laksefiskeredskapene er tillatt, men flue er dominerende (76% av fangstene i 2022). Nausta hadde på 2010-tallet flere sesonger med over 1000 fangede laks, med en topp på 2051 laks i 2015. I 2022 ble det registrert en fangst på 756 laks, hvorav 52% ble gjenutsatt.

Figur 8. Fangst av laks og sjørøret i Nausta i perioden 2018-2022, inkludert gjenutsatt fangst. Kilde: Statistisk sentralbyrå (2023).

Nausta er en populær elv for sportsfiske, noe som kan spores tilbake til tida med engelske «lakselorder» på 1800-tallet (Kleiveland, 1995). I dag tilbys en rekke laksefiskeprodukt i Nausta, blant annet gjennom formidlingsportalene iNatur.no og Elveguiden.no. Her varierer døgnkortprisene mellom 150 til 675 kroner. Det selges også fiske direkte fra fiskerettshavere til sportsfiskere. I samfunnsdelen av Sunnfjords vedtatte kommuneplan for 2022-2030, beskrives næringsutvikling innen laksefiske som et satsningsområde med stort potensiale (Sunnfjord kommune, 2022). I en rapport fra 2014 ble omsetningspotensialet for laksefiske og tilhørende tjenester i Nausta antatt å ligge på omkring 5-9 millioner kroner. En utfordring med å realisere dette potensialet ble beskrevet på følgende måte: «Det at elva er kort og smal gjør at motfiske (fiske på motsatt side av elva) er eit problem. Dette må ein forsøke å finne ei løysing på gjennom betre samhandling på grunneigarsida» (Aabrekk, 2014, p. 21).

Fusta

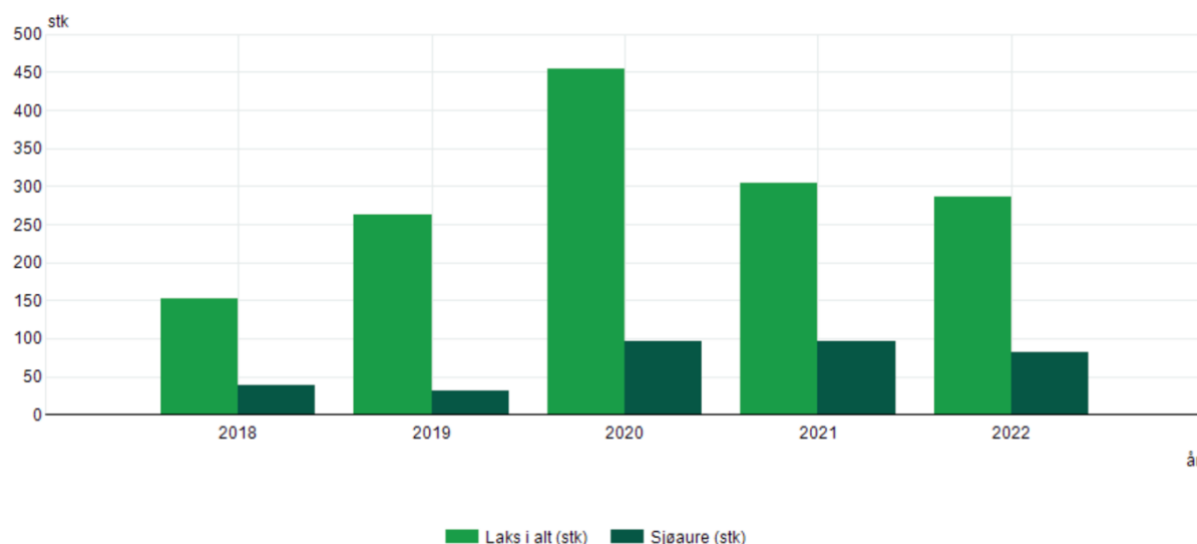
Fusta ligger i Vefsn kommune i Nordland. Fra elvas utløp i Vefsnfjorden er det seks kilometer opp til den omlag ti meter høye Forsmofossen. I 1880-årene ble det bygget ei laksetrapp, som utvidet den lakseførende strekningen til 54 kilometer. Deler av finansieringen av dette arbeidet kom på plass gjennom en kronerulling hvor 60 grunneiere bidro med beløp av varierende størrelse. I følge Fustavassdragets Samarbeidslag (FUSAM), viser dette at «samarbeid mellom fiskerettshavere langs vassdraget har lange tradisjoner» (FUSAM forvaltningslag SA, 2020, p. 7). FUSAM ble stiftet i 2017 og har 145 medlemmer, hvorav 20 har fiskerett på den nederste strekningen mellom Forsmofossen og elvemunningen. I følge FUSAM's gjeldende vedtekter er det inntil videre satt en lik andel i laget for samtlige fiskerettshavere. Årsaken til dette er manglende datagrunnlag for å differensiere fiskeverdien på de ulike rettene. Eierformen på fiskerettene på den nederste delen av elva har en overvekt av sameier. I to av sameiene, som består av henholdsvis ni og fem personer, har sameierne hver sin andel og stemme i FUSAM. I de andre to sameiene, som omfatter fire og fem personer, har sameiet én felles andel og stemme. Det vil si at 16 av andelene nedenfor trappa er innenfor fire sameier, mens fire andeler tilhører enkeltstående fiskerettshavere. Den korteste fiskeretten har 39 meter strandlinje, mens den lengste, som ligger til et av sameiene, er på 6 994 meter.

Figur 9. Fusta, med Vefsnfjorden i bakgrunnen. Foto: Ørjan Berg Brenne, Naturkanal1. Gjengitt med tillatelse.

På den tida fisketrappa ble bygd var sportsfisket allerede kommet til Vefsn, og gårdbrukere ved Fusta leide ut både fiske og overnatting til britiske laksefiskere (Skorpen, 2020). I 1978 ble lakseparasitten

Gyrodactylus salaris påvist i Vefsna, og det ble etterhvert dokumentert at Fusta og de øvrige vassdragene i den indre delen av Vefsnfjorden også var infiserte. I 1992 ble laksetrappa i Forsmofossen stengt som et tiltak for å begrense utbredelsen av parasitten. I perioden 1993 til 2010 var laksefangstene i Fusta svært lave. I 2011 og 2012 ble de siste bekjempelsesaksjonene med plantegiften rotenon gjennomført for å utrydde parasitten. Reetablering av laksestammen gjennom utsettinger av rogn, yngel og smolt startet i 2013 (Holthe et al., 2019). I skrivende stund er Fusta fortsatt ikke friskmeldt fra lakseparasitten, men fiskerettshaverne forventer at dette vil skje i løpet av høst/vinter 2023-2024 (E. Hatten, leder, FUSAM, personlig kommunikasjon, 31.01.2023). I påvente av friskmeldingen er det generelle fiskeforbudet i vassdraget opprettholdt, og fisketrappa i Forsmofossen er fremdeles stengt. Etter søknad fra FUSAM har imidlertid offentlige myndigheter siden 2018 gitt dispensasjon for et begrenset laksefiske nedenfor den stengte fisketrappa fra 15. juni til 31. august. I og med at dispensasjonen er gitt til FUSAM har ikke fiskerettshaverne hatt anledning til å leie ut fiske på egenhånd. En felles utleieordning gjennom elveeierlaget har vært det eneste alternativet. Det er fastsatt en totalkvote for elva på 300 avlivede hannlaks (all hunnlaks er fredet) og 300 gjenutsatte laks. Det er også en totalkvote på 200 sjørørret (*Salmo trutta*) (FUSAM forvaltningslag SA, 2022). Innenfor de myndighetsfastsatte kvotebestemmelsene har FUSAM stått fritt til å organisere fiskeutøvelsen. I perioden 2018-2022 har det vært en gjennomsnittsfangst på 292 laks per sesong, inklusive gjenutsatt fangst. I 2022 ble 85% av den fangede laksen gjenutsatt.

Figur 10. Fangst av laks og sjørørret i Fusta i perioden 2018-2022, inkludert gjenutsatt fangst. Kilde: Statistisk sentralbyrå (2023).

Laksefiskeproduktene som FUSAM har etablert, deler den seks kilometer lange elvestrekningen nedenfor laksetrappa inn i fire soner med dobbeltsidig fiske. Det er satt en begrensning på 4 stenger i

sone 1, 2 og 4, og 6 stenger i sone 3, totalt 18 stenger. Salg av fiskekort formidles via iNatur.no, og kostet for 2022-sesongen 625 til 760 kroner per stang per døgn. Halvparten av fiskekortene selges som såkalt «sonesalg», hvor alle kortene for en sone selges samlet for perioder på minimum tre og maksimum seks døgn. Den andre halvparten av fiskekortene legges ut for salg 1. mars, og kan da kjøpes enkeltvis og for enkeltdøgn. Mandager er holdt av til eget fiske for fiskerettshaverne, og det selges ikke fiskekort disse dagene. I 2022 kjøpte sportsfiskere, hvorav tre av ti var utlendinger, 85% av de tilgjengelige stangdøgnene i Fusta. Dette ga en totalomsetning på 725 000 kroner for de fire sonene.

3.2 Valg av forskningsmetode

Lakseforskning er et stort og sammensatt forskningsfelt som omfatter både naturvitenskapelige, økonomiske, samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagdisipliner og fagmiljø (Haapasaari et al., 2012). Akademiske disipliner utvikler egne kulturer og forsvare sine territorier. Dette er strukturer som former, og potensielt begrenser, en forskers tenkning og tilnærming (Becher, 1989). Tverrfaglige problemstillinger krever ydmykhet, og en evne til å gjøre seg nytte av innsikter og metoder på tvers av disipliner (Bradshaw & Bekoff, 2001). Teorikapitlet har demonstrert tverrfagligheten som må ligge til grunn for å belyse forskningsspørsmålene i denne oppgaven. Det å la en rettighet inngå i en større driftsenhet sammen med andre mennesker, berører mer enn bare praktiske og økonomiske forhold. Beslutninger om eiendom og rettigheter har også en betydelig sosial og følelsesmessig dimensjon (Flemsæter et al., 2011; Forbord et al., 2014). Minogue (1980) beskriver eiendom som et isfjell, hvor det fysiske og synlige kun utgjør toppen, mens mye av det betydningsfulle ligger under overflaten. For å finne forklaringer på fiskerettshaveres adferd er det viktig med innsyn i kontekstuelle data. Kvalitativ metode gir fleksibilitet til å skaffe denne innsikten (Bryman, 2012). Datainnsamlingen for denne oppgaven ble derfor foretatt ved hjelp av individuelle intervju, som er en egnet metode for å fange opp nyanser i informantenes erfaringer, tanker og følelser (Thagaard, 2018). Nettopp slike nyanser er viktige i analysen av data fra intervjuene i lys av Ostrom (1998), hvor for eksempel en presis identifisering av informasjon som kan kategoriseres som transaksjonskostnader eller symmetriske interesser og ressurser vil ha stor verdi for å belyse forskningsspørsmål 1: 'Hvilke faktorer påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter?'

Potensielle svakheter ved intervju som datainnsamlingsmetode for denne oppgaven ble også vurdert. Kvaliteten på data som blir samlet inn ved hjelp av intervju vil avhenge av intervjuerens ferdigheter og kunnskaper om temaet (Kvale & Brinkmann, 2015). I kraft av å selv ha vært fiskerettshaver og drevet med laksefisketurisme i 18 år, er kunnskapene mine om temaet gode. Dette gjør meg som intervjuer i stand til å holde en naturlig flyt i samtalen og stille relevante oppfølgingsspørsmål. På den annen side må jeg være oppmerksom på at min bakgrunn kan påvirke informantene til å svare på en måte de tror jeg vil like, ut i fra deres oppfatning av mine holdninger (Thagaard, 2018). Videre kan mine

opparbeidede synspunkter om et tema som har engasjert meg i mange år påvirke hvordan jeg oppfatter og forstår informantene, en metodologisk utfordring omtalt som refleksivitet (Nilsen, 2012). Et annet relevant forhold i vurderingen av intervju som metode for denne oppgaven, er at informanter gjerne ønsker å fremstå på sosialt riktig måte (Miles & Huberman, 1994). Samarbeid er et positivt ladet ord, og ansikt til ansikt med en intervjuer kan en informant føle seg ubekvem med å uttrykke motvilje eller skepsis til samarbeid.

3.3 Utvalg og rekruttering av informanter

Både selve gjennomføringen av intervjuene og detaljrikdommen i data, gjør at intervju som datainnsamlingsmetode er tidkrevende (Jacobsen, 2015). En begrensning av antall informanter var derfor nødvendig. Det var ønskelig å komme så nært et tverrsnitt av fiskerettshaverne i disse to elvene som mulig. Dette er krevende med utgangspunkt i en gruppe fiskerettshavere som vi har sett er preget av stor variasjon. 5 informanter fra hver av elvene ble vurdert til å kunne gi tilstrekkelig spredning og samtidig være overkommelig innenfor oppgavens tidsramme. Utvalget ble foretatt med ønske om å oppnå bredde og variasjon over tre bestemte kriterier.

1. *Kvalitet på fiskeretten.* I Stenslands (2012) typologi av fiskerettshavere i norske lakseelver, ble denne parameteren funnet å ha stor betydning for fiskerettshavernes ulike mål med fiskeretten. Variasjon i størrelse og kvalitet på informantenes fiskeretter ble kartlagt ved studier av eiendomsgrenser og satelittbilder fra norgeskart.no, samt fangststatistikk fra inatur.no og elveguiden.no. Dette kriteriet ble mindre vektlagt for utvalget fra Fusta, da fangststatistikken var knyttet til soner og ikke den enkelte fiskerett, samt at alle fiskerettshaverne per i dag har like andeler i forvaltningslaget.
2. *Inntekt fra/utenom eiendommen.* I hvilken grad en fiskerettshaver baserer seg på inntektene fra eiendommen eller fra arbeid utenom gården er vist å innvirke på hvordan fiskeretten blir utnyttet (Stensland, 2013). Fiskerettshavernes grad av inntekt fra/utenom eiendommen lot seg vanskelig fastslå med sikkerhet ut fra offentlig tilgjengelig informasjon. Resultat fra navnesøk i sosiale medier samt Google-søk i nyhetsarkiv ga imidlertid veiledende indikasjoner på yrkesretning, og bidro til at det endelige utvalget av informanter ga en ønsket variasjon (dette ble siden verifisert i selve intervjuene).
3. *Fiskerettshavernes alder* var det tredje kriteriet som styrte valget av informanter. Dette for å kunne vurdere data opp imot den strukturelle variabelen 'Lang tidshorisont' i Figur 4. Alderen til fiskerettshaverne ble hentet fra eiendommenes grunnbokutskrifter.

I Fusta ble også *eierform* styrende, slik at utvalget skulle inkludere både enkeltstående og sameiende fiskerettshavere. Oversikt over eierform gikk fram av medlemslista til FUSAM, som ble tilsendt etter forespørsel. Medlemsliste for Nausta elveigarlag ble også stilt til disposisjon for denne oppgaven.

Med kontaktinfo fra medlemslistene gikk den første henvendelsen ut per e-post til ca. ti fiskerettshavere i hver elv (Vedlegg 1) med et vedlagt informasjonsskriv om undersøkelsen (Vedlegg 2). Det var forventet at flere av de som ble kontaktet ikke ville svare, eller ville svare at de ikke hadde tid eller lyst til å bidra i undersøkelsen. Særlig kan det være en utfordring å få fiskerettshavere med dårlige fiskeretter til å delta i undersøkelser, da små inntekter bidrar til at fiskerettshavere utviser liten interesse for elva (Stensland et al., 2014). Av den grunn ble det i e-posten særlig fremhevet at høyt eller lavt kunnskapsnivå/engasjement vedrørende utleie av laksefiske og lokal forvaltning ikke var av betydning for samtalen. Etter purring på e-post og telefon kom det ønskede antall informanter på plass, med tilfredsstillende bredde over de fastsatte utvalgskriteriene. Det endelige utvalget bestod av fem informanter fra Fusta og seks fra Nausta (utvalget i Nausta ble underveis i undersøkelsen utvidet fra fem til seks for å få ønsket spredning i alder).

Tabell 1. Informanter fra Nausta og Fusta.

	Variabler
N1-N6	•Fiskeretter med både god, middels og lav kvalitet var representert i utvalget •Viktigste inntekt fra/utenfor eiendommen: Begge kategorier representert •Aldersgjennomsnitt 59 år, med tilfredsstillende spenn til begge sider •Både fiskere og ikke-fiskere
F1-F5	•Både enkeltstående og sameiende fiskerettshavere inkludert i utvalget •Viktigste inntekt fra/utenfor eiendommen: Begge kategorier representert •Aldersgjennomsnitt 53 år, med tilfredsstillende spenn til begge sider •Både fiskere og ikke-fiskere

Av hensyn til å bevare informantenes anonymitet blir de beskrevet som én gruppe per elv, og tabellen kobler ikke den enkelte informant til utvalgskriteriene. Informantene i Nausta representerte ulike utleieformer. Noen leide ut fiskeretten sin alene og direkte til fiskerne. Andre leide ut fiskeretten sin til en produktutvikler som gjennom leiemodellen utformet produkt ved å se flere fiskeretter i sammenheng. Det var også informanter som utnyttet fiskeretten sin gjennom et valdsamarbeid med naboer, hvor de hadde diskutert seg fram til utleiekonsept og fordeling av inntekter og byrder. Det var ingen som hadde en samordning av fisket med naboer gjennom døgndeling eller andre former for makeskifte. Det var

heller ingen som hadde fiskerett i sameie med andre eiendommer. Det var kun en av de seks informantene som kunne sies å ha fiskeretten sin i et vald med optimal arrondering, her forstått som tilfredsstillende areal/god variasjon og uten trengsel fra motfiske. Informantene i Fusta har fram til friskmelding av vassdraget ingen annen mulighet til å leie ut fisket enn samlet gjennom FUSAM. Dagens organisering av fisket har form av en leiemodell med FUSAM som produktutvikler.

3.4 Planlegging og gjennomføring av intervju

Intervjuene var pre-strukturerte i intervjuguider (Vedlegg 3 og 4), med spørsmål delvis tilpasset det teoretiske rammeverket for oppgaven (Tabell 2). Det vil si at en deduktiv tilnærming til datainnsamlingen lå til grunn (Jacobsen, 2015). Noen spørsmål var ferdigformulerte, mens andre var stikkordspregede støttespørsmål. Intervjusituasjonen var lagt opp til å være åpen, slik at både intervjuer og informant kunne spore samtalen inn på uforutsette tema. Det ble brukt noe ulike intervjuguider i de to elvene, med bakgrunn i den høye andelen sameiende fiskerettshavere i Fusta, samt begrensningene i utleiemuligheter etter at elva ble infisert av *Gyrodactylus salaris*. Spørsmålene var i hovedsak innrettet mot å få informantene til å reflektere rundt egenskaper ved sine egne laksefiskeprodukt, samt egenerfarte eller antatte fordeler/ulempen med å la seg inngå i større driftsenheter. Intervjuene ble gjennomført som feltarbeid i Vefsn og Sunnfjord. For å legge opp til en uformell og avslappet intervjusituasjon ble intervjuene gjort hjemme hos informantene eller på et annet sted som var praktisk for dem (Tjora, 2017). Det sjette intervjuet fra Nausta, som ble avtalt i etterkant av feltarbeidet i Sunnfjord, ble gjort per telefon. Varigheten på intervjuene var mellom 35 og 60 minutter for fiskerettshaverne i Fusta og mellom 21 og 96 minutter for fiskerettshaverne i Nausta. Det ble gjort lydopptak av samtlige intervju.

Tabell 2. Operasjonalisering av teori i intervjuguide.

Ostrom (1998)	Korsvolla et al. (2004)	Spørsmål i intervjuguide
Lang tidshorisont		•Hvor lenge har du eid eiendommen, og er det en slektseiendom? •Om 10-20 år, tror du laksestammen er i bedre eller dårligere tilstand enn i dag?
Symmetriske interesser/ressurser	Interessefragmentering	•Driver du selv med jakt, fiske eller annen rekreasjon med utgangspunkt i eiendommen? •Hvor viktig er økonomien fra naturressursene på eiendommen for deg (ca. andel av totalinntekt)? •Hvilke mål har du med fiskeretten?
Ansikt-til-ansikt-kommunikasjon Informasjon om tidligere handlinger Utvikling av felles normer Netto goder Transaksjonskostnader	Transaksjonskostnader	•Hvor aktiv er du i det lokale forvaltningslaget? •Er/har eiendommen din vært i samarbeid med nabovald om utleie av fiske? Hvis ja, hvilke erfaringer har det vært med dette? [Hvordan kom det i stand, og evt. hvorfor tok det slutt?] Hvis nei, hvorfor ikke? •Ønsker/planlegger du valdsamarbeid med naboer? Hvorfor/hvorfor ikke? •Hvilke erfaringer har du fra andre former for eiendomsoverskridende samarbeid?
	Reguleringsstruktur	•[Forklar forslag om minstestørrelse for laksevald]. Hva synes du om dette forslaget? •[Forklar forslag om minimumsperiode for utleie av fiskeretter] Hva synes du om dette forslaget?

Intervjuene ble gjennomført i januar-februar 2023, og følgelig innendørs. I et par av intervjuene satt vi slik til at vi kunne se elva gjennom vinduet. Dette benyttet informantene seg av, som ville vise og peke mens de forklarte. I et annet intervju plukket informanten fram telefonen for å vise meg bilder fra valdet sitt. I ettertid ser jeg at intervjuene ideelt sett burde vært gjennomført utendørs nede ved elva. Informantene ville hatt lettere for å komme på relevante momenter om vi befant oss rett ved det vi snakket om (King & Woodroffe, 2019). Enkelte ting kunne også vært enklere å vise ute i terrenget heller enn å måtte forklare det med ord. Dersom intervjuene hadde vært gjort under fiskesesongen kunne vi også ha støtt på fiskere, noe som kunne gitt en interessant dynamikk i intervjusituasjonen. Ved å være tettere på fiskeretten og produktet ville jeg som intervjuer også fått et bedre grunnlag både for å oppfatte riktig det informanten fortalte, samt å fortolke forhold som ikke ble direkte uttrykt (Thomas et al., 2019).

3.5 Dataanalyse

Jeg transkriberte intervjuene fra lydopptak til tekst på egenhånd. Følelsesuttrykk, som f.eks. latter, og hvorvidt svar kom raskt og bastant eller etter en lang tenkepause, ble angitt der hvor det føltes relevant. Teksten ble deretter forenklet og strukturert ved hjelp av innholdsanalyse. Denne metoden bygger på at tekstdata, for eksempel fra intervju, kan reduseres til overordnede og meningsfylte kategorier (Krippendorff, 2013). Transkripsjonene ble gjennomlest samtidig som de underliggende lydopptakene ble avspilt. Underveis ble setninger og tekstutdrag anmerket med beskrivende stikkord, eller koder. Som et første trinn ble kodingen gjort med en åpen tilnærming, det vil si at kodene var av deskriptiv heller enn fortolkende art, noe som styrker muligheten for å oppdage uforutsette mønstre og sammenhenger i materialet (Grønmo, 2016). I det neste trinnet ble det undersøkt for fellestrekk mellom kodene, med utsikt til å innordne disse i samlende kategorier. I defineringen av disse kategoriene ble det tatt hensyn til det teoretiske rammeverket for oppgaven, noe som kjennetegner *teoridrevet innholdsanalyse* (Fauskanger & Mosvold, 2014) eller *directed content analysis* (Hsieh & Shannon, 2005). Elementer fra Ostrom (1998) og Korsvolla et al. (2004) var åpenbare kandidater til kategorier, men i den endelige struktureringen ble også kategorier uten direkte sammenheng med teorien tatt i bruk. Koder og kategorier ble satt inn i matriser for å gi god oversikt. Intervjuene fra Fusta og Nausta ble analysert hver for seg.

3.6 Etiske betraktninger

Undersøkelsesopplegget for denne oppgaven ble forhåndsmeldt for vurdering av Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (referansenummer 358411). Informantenes personopplysninger har blitt anonymisert fortløpende og oppbevart atskilt fra øvrige data. All lagring og behandling av data ble gjort på passordbeskyttet datamaskin. Intervjuene ble kryptert automatisk under opptak ved hjelp av app'en Nettskjema-diktafon. Opptakene kunne ikke nås fra mobil-app'en, men kun gjennom innlogging

på nettskjema.no. Før oppstart signerte informantene en erklæring om samtykke til deltakelse i intervjuet og til at opplysningene fra dem kunne behandles fram til prosjektet ble avsluttet (Vedlegg 5). Informantene ble opplyst om at samtykket kunne trekkes tilbake når som helst, også etter intervjuet, uten å måtte oppgi noen grunn.

Undersøkelsen ble gjennomført under forutsetning av at informantene anonymiseres i presentasjonen av resultatene. Det lave antallet fiskerettshavere i begge studieområdene gir sterke begrensninger på hvor detaljert informantene og resultatene kan framstilles. Dette skaper et dilemma mellom ivaretagelse av informantenes anonymitet og hensynet til å presentere resultatene på en måte som tilfredsstiller krav til pålitelighet og etterprøvbarhet (Thagaard, 2018). Jeg valgte å løse dette ved å gi kravet til konfidensialitet prioritet framfor å legge til rette for etterprøvbarhet.

4 Resultat

Gjennomgangen av resultatene er strukturert i to deler, etter hvordan de bidrar til å belyse de to forskningsspørsmålene:

1. Hvilke faktorer påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter?
2. Hvilke tiltak kan legges til rette for driftsenheter som er bedre egnet for laksefiske?

Den første delen omfatter informantenes refleksjoner om sine egne fiskeretter, og hvilke erfaringer de har med utleie og eventuelle pågående eller avsluttede samarbeid med naboer eller produktutviklere. Her nevnes også forhold som ble fortolket til å ligge under overflaten, men likevel ha betydning for fiskerettshavernes holdninger og adferd. Informantene ble også bedt om å ta stilling til hypotetiske situasjoner, samt å generalisere rundt rollen som fiskerettshaver. I den andre delen presenteres informantenes syn på, og egne forslag til, ulike tiltak som kan bidra til større driftsenheter for laksefiskeutleie.

Resultatene gjennomgås under overskrifter som tilsvarer kategorier fra dataanalysen. Av hensyn til å bevare informantenes anonymitet blir sitatene presentert uten tilknytning til informantnummer; N1, N2 osv. Enkelte steder hvor det vurderes som særlig relevant, blir sitat koblet til en eller flere egenskaper ved informanten/fiskeretten bak sitatet. Ord som står i klammer indikerer enten at informasjonen er skrevet om av hensyn til anonymitet, eller at ordene ikke er en del av sitatet men synliggjør meningen med det som ble uttrykt.

4.1 Påvirkningsfaktorer

Inntekter og transaksjonskostnader

Nivået på inntektene fra laksefisket påvirker naturlig nok fiskerettshavernes motivasjon for å eventuelt endre utleiepraksis. Inntekter og andre fordeler vurderes opp imot transaksjonskostnader ved valg av utleieform, og avgjør også hvor mye tid en vil prioritere på fiskeretten. Den ene av informantene i Nausta som har fiskeretten sin i et valdsamarbeid, er fornøyd med hvordan dette har fungert for sitt vedkommende. Det å gi fra seg den fulle bestemmelsesretten over hvordan fisket skulle disponeres har vært et tankekors (transaksjonskostnad) for ham, men dette aksepteres så lenge inntektene og andre fordeler overgår ulempene. I dette utsagnet vises også hvordan god kvalitet på naboforholdet kan redusere størrelsen på transaksjonskostnadene: «Det er implisitt at ved å gå inn i en avtale så gir du fra deg selvråderetten for å egentlig kunne høste mer totalt. Og så har jeg den heldige stillinga at jeg har et godt forhold til naboene (...). Så oppsidene, både økonomisk og anna er vesentlig høyere enn nedsidene».

En annen av informantene i Nausta hadde full jobb utenfor eiendommen. Han viste god innsikt i hva som utgjorde et hensiktsmessig utformet laksevald, og hadde mange tanker om hvordan naboene kunne

utnyttet ressursene i fellesskap. Men i en travel hverdag må tid og krefter (transaksjonskostnader) disponeres nøye, og gjøremål blir gjerne prioritert etter hvor viktig bidraget fra elva er til totaløkonomien i husholdningen: «Jeg har jo noen idéer. Hvis jeg hadde brukt litt mer tid og krefter, så tror jeg at jeg kunne fått til en bedre helhet. Vi har naboer ovenfor, nedenfor og på andre sida».

I Fusta pløyes betydelige midler fra fiskekortsalget tilbake i elva i form av utbedringer langs elvebredden for å tilrettelegge for fiskerne. Fiskerettshaverne følte at den fysiske tilretteleggingen styrket verdien på eiendommen, og så at dette er et løft som kanskje ikke ville ha blitt gjort om man stod alene om utleie. En av informantene uttrykte det slik: «Jeg ser jo fordelene med å ha et sånt lag som, ja, det gjør jeg. Jeg føler ikke at jeg blir overkjørt. Jeg ser jo også hvor mye bra som blir gjort. Hadde det ikke skjedd noe, liksom, vi har jo også glede av de tiltakene som blir gjort om vi fisker eller ikke, og det ser jo jeg på som en stor ressurs i nærmiljøet».

Flere av informantene i Fusta var bevisste på fordelene med at en produktutvikler kunne se en større strekning under ett og lage gode produkter, og at dette kunne «gjøre kaka større» for alle å dele. Ordningen som var etablert ga stordriftsfordeler, i følge den ene informanten. Informanter i begge elvene var samstemte i at dårlige utsikter til gevinst ved å prøve noe nytt, var en sannsynlig årsak til at det generelt rundt om i norske lakseelver er små og enkeltsidige vald. Som den ene informanten i Fusta sa det: «Det er dødfødt hvis ikke de ser at de vil tjene på det».

Ulike interesser og ressurser

Verdien på den enkeltes fiskerett vil som regel være grunnleggende for fordeling av inntekter mellom samarbeidende fiskerettshavere. Dette kan derfor være et krevende punkt å bli enige om. Historiske fangster er allment akseptert som en betydningsfull parameter for hva en fiskerett er verdt, men det kan også være andre og mer skjønnsbaserte kvaliteter ved fiskerettene som vil inngå i vurderingene. En av informantene i Nausta som tidligere hadde vært i et valdsamarbeid, sa det på denne måten: «Alle har subjektive synspunkter på det, og synes det er svært det en har selv».

I flere av intervjuene i Nausta skinte det igjennom at den enkeltes bidrag inn i et eventuelt valdsamarbeid handler om mer enn bare fiskeretten. Fasiliteter som rom og hytter for overnatting og hvilebuer ved elva var tilbakevendende. Hvordan skulle dette organiseres og verdsettes når det sees i en sammenheng med andre? For en informant i et valdsamarbeid hadde dette løst seg greit i minnelighet med de andre, gjennom god kommunikasjon. I et annet valdsamarbeid kunne interesser i overnatting tolkes som å ha bidratt til at samarbeidet ble oppløst. For en tredje informant kunne det anes at en situasjon der flere hadde overnatting å tilby var et hinder for at et samarbeid kunne komme i stand. En portefølje med faste fiskegjester er åpenbart også en ressurs, og dukket opp som tema i det ene intervjuet i Nausta. Dette er, på lik linje med overnatting, et eksempel på *etablerte strukturer* som kan ha innarbeidet seg over flere

år hos fiskerettshavere som har drevet et utleieprodukt hver for seg. Hvordan slike ting skal innpasses og verdsettes kan være krevende å finne ut av når en skal ta med seg hver sine bidrag inn i en felles driftsenhet.

I Fusta stilte dette seg annerledes. Her hadde laksefisket vært uten betydning i mange år før prøveordningen startet i 2018. Produktutviklingen i regi av FUSAM medførte ikke at fiskerettshaverne måtte gi avkall på noen etablerte strukturer fra en virksomhet som de tidligere hadde drevet på egenhånd. En av informantene mente dette var noe av grunnen til at man lett hadde kommet til enighet om et felles utleiekonsept. Det ble et åpenbart netto gode for samtlige: «Og det tror jeg nok kanskje er på grunn av at det er så lenge siden folk har hatt inntekter av det her. Det var liksom ikke sånn at vi følte at vi tapte noe. (...) Her begynte vi på scratch, og det er jo det som er litt... Det har ligget brakk, og så liksom lager vi kartet på nytt igjen».

Adgang til eget fiske dukket ofte opp som et tema, både i Nausta og Fusta. Eget fiske, enten det er i form av ei fiskerettshaverstang som kan benyttes til enhver tid, eller om fisket holdes tilbake for fiskerettshaver på bestemte dager eller tidspunkt, medfører en reduksjon i utleieverdien. Dette kan være et krevende diskusjonspunkt, enten under samtaler om valdsamarbeid hvor fiskeinteressen er sterkt sprikende blant fiskerettshaverne, eller i forhandlinger om utleie til en produktutvikler. I Nausta ble dette løst på ulike måter. For en av de som leide ut fiskeretten sin alene og direkte til fiskerne, var dette ukomplisert å administrere, ved at fisket ganske enkelt ikke ble solgt i noen utvalgte døgn. En annen hadde holdt en flik av fiskeretten sin permanent unntatt utleie, og unngikk dermed å måtte forhandle med et valdfellesskap eller en leietaker om verditapet på grunn av dette fisket. En tredje hadde leid ut fiskeretten sin til en produktutvikler, og satt som et krav at han skulle ha ei fiskerettshaverstang. Dette kom imidlertid ikke fram som å ha vært et krevende forhandlingspunkt, muligens fordi ingen fisket særlig mye der.

I Fusta blir det ikke solgt fiskekort på mandager, for å gi plass til eget fiske for fiskerettshaverne. Dette medfører et potensielt inntektstap på 11-12 000 kroner per døgn. Det kom ikke fram blant noen av informantene at det hadde vært uenighet rundt denne beslutningen. Selv om tilgang til eget fiske ikke hadde vært en kilde til dispuTT blant fiskerettshaverne i dagens utleiekonsept, var det enkelte som kunne se for seg at det kunne komplisere for samarbeid andre steder.

Informantene i Fusta ble spurt om hvordan de synes utleiekonseptet gjennom elveeierlaget FUSAM hadde fungert siden 2018. Det valgte konseptet for utleie inneholder element som det potensielt kunne blitt en del uenighet rundt, spesielt fiskekortpriser og maks antall tillatte stenger, samt ordningen med sonosalg. Det kom ikke fram annet enn at man i stor grad har vært samstemte. Flere av informantene ga

imidlertid uttrykk for at den sosiale bærekraften i utleiekonseptet er noe man må være påpasselig med for framtiden. Som en av de la det fram:

Jeg syns at vi skulle gjort mer for lokale fiskere, at det skal være.. Altså, som lokal fisker og måtte stå klar i februar og skal planlegge akkurat hvilken dag man skal fiske. (...) Og det er noe med bolyst, tenker jeg, og lokal trivsel og når det har blitt brukt så mye penger at folk bør føle at de har noe igjen for det. Ikke alle, men en del føler at de er litt utestengt fra et vassdrag som de (...) har et nært forhold til. Og da mener jeg vi har en del å gå på.

Dette var imidlertid ikke en gjennomgående oppfatning blant fiskerettshaverne i Fusta. En av informantene hadde oppfattet et signal fra en annen fiskerettshaver som mente at fisket burde kunne generere *større* inntekter. På bakgrunn av dette var informanten slett ikke sikker på at samtlige 20 fiskerettshavere ville bli med videre på et felles utleiekonsept under FUSAM, etter at friskmeldingen av vassdraget er kommet på plass. Fra et par av informantene kunne det også oppfattes at enkelte fiskerettshaveres interesser i å koble salg av fiskekort til egne overnattingsfasiliteter kunne bli et diskusjonspunkt etterhvert.

Ulikheter mellom personer ble også trukket fram som å kunne påvirke hvorvidt fiskerettshavere ville samarbeide om utleie. En av informantene i Nausta uttrykte det slik: «Nei, vi er vel forskjellige som personer også. Forskjellige grunneiere. Vi har litt forskjellig bakgrunn, og noen har veldig lett for å samarbeide, og noen har kanskje forbedringspunkter. (...) Det krever jo litt å samarbeide».

Naboskap og kommunikasjon

Det framkom at personlige relasjoner naboer imellom har betydning for valdsamarbeid i Nausta. Dette ble blant annet synliggjort av en informant som fortalte om et valdsamarbeid som hadde opphørt: «Men så døde han, og vi var jo kamerater. Han var en likandes kar. Så kom det inn en ny eier, og relasjonen ble kanskje ikke den samme». I et av de andre intervjuene lå det litt mer under overflaten, men det var nærliggende å tolke at et eierskifte hadde påvirket hvor naturlig og lett det var å snakke om tema som angikk valdnaboskapet: «Der var det et generasjonsskifte, sånn at han jeg har snakka med opp igjennom åra han har overlatt til [etterkommeren], så... Men vi også snakker sammen, så det er ikke noe sånn».

Interessant nok ble det avdekket at gode relasjoner også kan være et *hinder* for samarbeid, i den forstand at man unngår å ta initiativ til samarbeid av frykt for at det kan oppstå uenigheter. Man vil ikke risikere å skade det gode naboskapet som man har i dag. En av informantene i Nausta hadde gått med tanker om å ta et initiativ til valdsamarbeid overfor naboene sine: «Jeg var litt for feig. Jeg ville ikke ta den belastninga å fortelle naboen at «du har ikke like mange meter elv som meg, så du kan ikke få like mye betalt som meg». Det er en sånn konfliktsperre, en ønsker ikke å oppsøke en konflikt».

Normer for hva det er naturlig eller ikke å snakke om, kan ifølge en av informantene også spille inn. Samarbeid om utleie av fiske i Nausta var ikke et opplagt samtaletema i grenda han bodde i:

Og så tror jeg det er litt sånn, de kunne tenke seg det, men de vet ikke hvordan de skal angripe det. Og de snakker sjelden om slike ting. Dette varierer selvsagt fra grend til grend, men noen grender, og den grenda jeg er i, er nok litt sånn at der går en og tenker «OK, hvis han hadde kommet til meg og foreslått det så kunne jeg kanskje vært med på det». Så det kan hende at det egentlig er det det står på.

I Fusta snakket både fiskerettshavere som var enkeltstående og fiskerettshavere i sameier positivt om naboskapet langs elva. Fra en informant i et av sameiene framgikk det at fiskeretten bygde samhold: «Når vi har møter så går vi bestandig ut og spiser etterpå (...). Vi prøver å ha det sosialt, det her skal være gunstig. Det er positivt for naboskapet». Det har vært gjort et betydelig arbeid med tilrettelegging langs elva for fiskerne, blant annet med parkeringsplasser, gapahuker og utedo. En omfattende dugnadsinnsats ligger til grunn, og bidrar også til det sosiale fellesskapet, i følge den samme informanten:

Og så er det jo både sosialt og hyggelig med dugnad noen dager i året, det er ingen som har vondt av å røre seg litt og rydde litt kvist og koke kaffe i lag og ha det greit. Og når man får så mange gode tilbakemeldinger som man gjør fra fiskerne, de har vært fantastiske til å gi tilbakemeldinger, så er det jo virkelig artig.

En informant i Fusta mente at dialogen fiskerettshaverne imellom antakelig kunne bli mer krevende dersom det i tiden framover ble økte inntekter fra fiske og andre tjenester: «Det viser vel all erfaring, at med penger så blir det spisse albuer med en gang». Historikk med utfordringer mellom naboer kom ikke fram som å være noe hinder i Fusta per i dag, men en av informantene så for seg at dette kunne være en utfordring andre steder: «Og så tror jeg og det er litt som det er i de her elgjaktlagene, ikke sant, det er gamle konflikter 'og han skal nå faen ikke få noe hvis ikke jeg får noe' og alt det der henger jo tilbake».

En annen informant i Fusta satte fingeren på vaksomhet som kan oppstå rundt penger, og hvor mistanke om skjulte hensikter kan gjøre det sosialt belastende å ta initiativ til nytenking:

Det er veldig fort at det blir snakk på bygda, «ja, det er nå han som har mest interesserte i det her, det er jo han som tjener mest på at det kommer ei sånn og sånn ordning», så kan det fort bli ufred i ei bygd som det egentlig ikke har vært ufred i på mange generasjoner. Så det skal man være veldig forsiktig med.

Med bakgrunn i dette mente informanten at det kunne være en fordel om initiativ til nye løsninger for utleie av fiske kom fra en nøytral tredjepart utenfra.

Tradisjoner

Ordet tradisjon dukket opp flere ganger i intervjuene. Fiskerettshavere generelt ble omtalt som å være opptatte av måten det hadde vært gjort på tidligere, som gjerne har vært å utnytte fiskeretten alene. Dette illustreres ved et sitat fra en informant i Nausta, som reflekterte over hvorfor valdsamarbeid er sjeldent:

«Og så er det litt det der med at det er, tror jeg da, dette er spekulasjoner, det er tradisjon. Det er ganske mye tradisjon knyttet til at man har noen faste [måter å gjøre ting på]». Dette gjaldt på egne vegne, å fortsette med noe som var trygt og kjent, men også overfor gjester og naboer, som følger med og har forventninger og meninger rundt disposisjoner som gjøres.

Selvstendighet

I intervjuene i Nausta ble det snakket om en jordskiftesak om felles organisering for fiskerettshaverne som ble avsluttet i 2007. En rekke elver i Norge har vært igjennom jordskiftesaker for å etablere elveeierlag, hvor fastsettelsen av den enkeltes andel i laget gjerne er det mest krevende punktet å avklare. Samtalene ble ledet inn på hvor viktig informantene vurderte egen selvstendighet i henholdsvis forvaltning og utnyttelse av ressursen. Selv om det var ulike meninger om hvor god og rettferdig jordskifterettens metode for andelsfastsettelse hadde vært, så var det en gjennomgående forståelse for at samtlige måtte forpliktes til å delta i felles forvaltning. Når det gjaldt utnyttelse av fiskeretten var det noen som var tydelig på at det er fornuftig at forretningsdelen holdes utenfor: «I vår jordskiftesak så ble inntektssiden av fiskerettene holdt utenfor. Kostnadssiden med kultiveringsarbeid skulle inn, og er inne. Så den inntektssiden hvor jeg føler at mesteparten av det du kaller selvråderetten ligger, den føler jeg vi har tatt vare på, og den synes jeg fortsatt vi skal ta vare på».

I Naustdal ligger det innmark helt inntil elva langs betydelige strekninger, og fiskere må passere ved boligeiendommer flere steder for å komme seg til elva. I to av intervjuene kom det fram at noe av det viktigste med selvstendighet til å bestemme over forretningsdelen av fiskeretten, gjaldt å ha kontroll med hvem som kunne fiske og ferdes på eiendommen. Som det ble uttrykt i det ene intervjuet: «Det er viktig å kjenne de som fisker her, å ha tillit til dem, sånn at de kan bevege seg, og gjerne komme bort og ta en prat, men at de også har en måte å framtre på eiendommen som vi er komfortable med». Dette handlet om hensyn til privat eiendom, men det var også å oppfatte som at fiskerettshaveren følte et personlig ansvar for at fiskerne fulgte fiskereglene, noe som kommer fram i det neste sitatet. Som i svært mange andre elver så har fiskereglene i Nausta blitt mer detaljerte og restriktive de senere årene, med kvoter og gjenutsetting for å kunne opprettholde den vanlige sesonglengden på tre måneder. «Hvordan skal du håndtere fiskeretten din hvis du ikke vet hvem som fisker der? Hvem er det som sitter med forvalteransvaret? Vi har fått ganske mye regler å forholde oss til, og det har blitt en utfordring».

I Fusta kom det ikke fram at informantene har følt på noe tap av selvstendighet gjennom fellesutleie gjennom FUSAM. På spørsmål om hva de trodde var årsaken til at det var lite samarbeid om forretningsdelen ved laksefisket *generelt* i Norge, ble riktignok ønsket om selvråderett på egen eiendom gjennomgående trukket fram, slik en av de ordla seg: «Nei, det er nok kanskje den der... Noen vil ha råderett over sin egen eiendom. Det er kanskje det som er... Jeg har ikke noe godt svar på det, for det

har ikke vært diskusjon en gang hos oss». En annen informant trakk fram betydningen av følelser: «Det er jo ikke rasjonelt det her, det er jo følelser, ikke sant. Du må føle at du fremdeles regjerer på ditt land, tror jeg. (...) du må føle at du har noe igjen for det, og du må ikke si fra deg eiendomsretten eller si fra deg rettigheter». Flere av de andre intervjuene bidro også til et inntrykk av at behovet for selvstendighet, og det å hegne om sine eiendommer og rettigheter, er sterkt for mange eiere av landbrukseiendommer. Det var videre en oppfatning om at slike følelser kunne ta tid å få snudd.

Kunnskap om laksefiske

Innsikt i hvilke krav laksefiskere stiller til et produkt er en forutsetning for å vurdere egnetheten til sin egen fiskerett. Informantene i Nausta framstod gjennomgående som å ha innsikt i hva som er et velegnet laksevald. Dette gjaldt både de som hadde gode og mindre gode fiskeretter selv, og uavhengig om de var aktive fiskere selv eller ikke. Den ene informanten med lav kvalitet på fiskeretten omtalte fordelen med å unngå motfiske i et nå avsluttet valdsamarbeid med naboer: «Det var jo slik at fiskerne de ville fiske på begge sider, slik at det ikke ble konflikter. Så vi såg jo den nytten, at det kanskje ble mer attraktivt». En av de andre informantene fortalte hvordan motfiske innvirket på laksefiskeopplevelsen på valdet: «Stort sett så fungerer det bra, men ikke alltid. Det må jeg innrømme. (...) Det er et par konfliktområder, det er det nok, med noen fiskere».

Informantene i Fusta la for dagen ulik grad av innsikt om laksefiske og utleie, og hvordan utleiekonseptet hadde fungert siden 2018. De minst engasjerte hadde dannet seg en oppfatning om at det fungerte greit, basert på hva de hørte fra de andre fiskerettshaverne og fra sportsfiskerne: «Jeg har inntrykk av at det blir veldig fort utsolgt. (...) Så det er i hvert fall ettertrakta. Hvor mye de fisker det vet jeg ikke, men systemet fungerer vel sånn høvelig, tror jeg». Andre var mer bevisste på hvordan faktorer som areal/variasjon og lite trengsel spilte inn for en positiv laksefiskeopplevelse. «Objektivt sett så synes jeg det har fungert veldig bra. Altså, vi kunne både sette opp valdene slik vi mener fungerer best i forhold både til adkomst og fiske, og sånn, fiskerne har ikke kunstige grenser og så veldig mye sånt å forholde seg til. Man setter opp jevne soner som passer til et visst antall fiskere».

Det kom fram noe bekymring om at manglende innsikt om laksefiske blant fiskerettshaverne etterhvert kan bli en trussel mot den valdstrukturen som er i drift i Fusta i dag:

[Informant]: Hvis de begynner å pushe på og skal doble antall fiskere og med kortere strekk, så blir jo det her ødelagt, tror jeg. Man må være litt forsiktig med det der.

[Intervjuer]: Men hvorfor skulle de begynne å tenke sånn?

[Informant]: Nei, penger. Hvis man får så mye penger for 4 fiskere så blir det dobbelt så mye med 8.

[Intervjuer]: Men er det sånn fiskerne vil ha det?

[Informant]: Nei. Men det er jo likedan med fiske som med jakt, ikke sant, det er veldig få av grunneierne som fisker selv. (...) De skjønner ikke helt hva kundene er ute etter, tror jeg.

Informanten reflekterte videre rundt dette. I laksefisketurisme er det ofte slik at kundene har langt mer kunnskap enn fiskerettshaverne som tilbydere: «Så det er ikke nødvendigvis sånn at du som fiskerettshaver hverken er interessert i fiske eller kan noe om turisme og reiseliv eller forvaltning for den saks skyld». Dette mente informanten fører til at mange laksefiskeprodukter rundt om er veldig underutviklet.

Tidshorisont

Selv om det ble uttrykt bekymringer både om påvirkning fra lakseoppdrettsindustrien og klimaendringer, mente samtlige av informantene at laksen i Nausta sannsynligvis ville være en positiv ressurs for eiendommene også om 10-20 år. En eventuelt likegyldig holdning til valdutforming og produktutvikling kunne derfor ikke knyttes til usikre framtidsutsikter, og at det ville være bortkastet å investere tid og krefter i noe som antakelig bare ville bli mindre og mindre viktig. Om noe, så kunne det heller oppfattes en viss optimisme om at laksebestanden i Nausta ville styrke seg framover. En rehabilitering av laksetrappa i Hovefossen som var ferdig i 2021 ble nevnt i denne sammenheng, samt et større habitatforbedringsprosjekt i perioden 2016-2020 som har begynt å vise gunstige effekter på lakseproduksjonen i elva (Pulg et al., 2022). Enkelte av informantene var i eller i nærheten av pensjonsalder. Det kom imidlertid ikke fram at hensyn til generasjonsskifte eller redusert interesse og engasjement på egne vegne påvirket beslutninger om utnyttelse av fiskeretten.

Om enn litt betinget hos noen, så var det gjennomgående optimisme om framtidsutsiktene også for Fusta-laksen. Flere så for seg at fiskerettene deres ville ha økt verdi om 10-20 år: «Jeg har tro på at dette kan bli kanonbra når vi får trappa i orden og kan begynne å få gyteområder ovenfor trappa. Det her er bare forsmaken».

4.2 Tiltak

For å søke svar på forskningsspørsmål 2, ble informantene utfordret om å foreslå tiltak som kan bidra til at større og mer hensiktsmessige vald vil bli etablert. De ble også bedt om å ta stilling til to konkrete reguleringsforslag fra tidligere forskning. Med henvisning til reguleringen av hjorteviltjakta, har det blitt foreslått å innføre krav om minimumsstørrelse på laksevald (Stensland, 2013). Minimumslengde på leieavtaler har også blitt anbefalt, med bakgrunn i at dette vil redusere investeringsrisiko for produktutviklere (Stensland & Baardsen, 2012).

Ekstern hjelp til kunnskapsformidling og prosjektledelse

Flere informanter fra begge elver mente at vellykkede eksempler som hadde gitt større vald og økt verdiskaping kunne ha en positiv smitteeffekt. Det ble foreslått å sette i gang lokale, tidsbegrensede

prøveprosjekt som ble koordinert av en ekstern aktør. Som den ene informanten i Nausta sa det: «Vise til gode eksempel, og illustrere. Samle de og prøve å få de til å forstå at dette her er samarbeid, og vise til oppsidene. Men da måtte de faktisk hatt ei prøveordning der en hadde kunnet få det til. Og så må det være noen utenfra, det er jeg 100% sikker på».

Nytten av fortellinger om gode erfaringer fra andre steder fremkom også i Fusta: «At man ser det, at det kan gi merinntekt. Og likedan at de resultatene som, der man oppnår det, blir formidla slik at folk vet om det». Et sitat fra en annen informant fra Fusta demonstrerte samstemtheten mellom elvene om behovet for eksterne ressurser:

Det måtte ha vært hvis det offentlige gikk inn og tok en rolle der, og at det ble kjørt som et prøveprosjekt. (...) Det er ingen fasit, det er ikke noe enkelt svar, men jeg tror det kan være lurt å hekte på en ekstern aktør. (...) Si at nå prøver vi det her som et prosjekt i 5 år og er det ikke ønskelig, og de som ikke har lyst til å være med på det her kan trekke seg ut etterpå. At det ikke er umulig å komme seg ut, for da tror jeg det er mye verre å få det til.

En forutsetning for at kunnskapsformidling og tilbud om frivillige prøveprosjekt skal kunne lykkes, er at fiskerettshavere faktisk er interesserte i å lytte. En informant i Fusta erkjente at denne forutsetningen ikke alltid trenger å være til stede i elvedalene: «Hvis folk møter opp, da. Hvis folk ikke er interesserte i å møte opp så nytter det jo ikke».

Legge til rette for leiemodellen

Det å måtte snakke med naboer om fordeling av byrder og inntekter fremstår som en betydelig transaksjonskostnad. En aktør med rett kompetanse kan ha forutsetninger for å samle flere fiskeretter til et større vald gjennom leiemodellen, og dermed spare fiskerettshaverne for slike transaksjonskostnader. En av informantene i Nausta trakk fram effektiviteten som lå i denne formen for organisering: «En forhandler bare en pris med den som etterspør, og så blir det på en måte samordnet derfra». En av de andre informantene i Nausta utdypet:

En er ikke avhengig av at jeg skal bli enig med den grunneieren og den grunneieren, jeg trenger egentlig bare å bli enig med den tredjeparten. Ellers så man bruke laaang tid, og kanskje begynne med at to finner sammen, og så kan man diskutere med en til og si at nå gjør vi det sånn og sånn, og her er resultatet, er du interessert så kan vi få en enda større kake, ikke sant.

Med leiemodellen trenger som regel ikke fiskerettshaverne å koordinere seg eller måle seg opp mot hverandre, da produktutvikleren inngår individuelle avtaler med hver enkelt. Dette var også tilfellet for de informantene i Nausta som hadde fiskeretten sin i en leiemodell. Like fullt ble denne utleieformen i intervjuene omtalt som et «nabosamarbeid». Selv i en situasjon hvor fiskerettshaverne ikke behøver å samles rundt et bord for å enes om noe, kan det likevel oppstå problemer. Hvis en fiskerettshaver blir usikker på om han mottar et rettferdig leibeløp fra produktutvikleren sammenlignet med de andre, kan grunnlaget for et vald etter leiemodellen rakne. Den ene av informantene fortalte at han hadde trukket

seg ut av en leiemodell av denne årsaken: «Men så var det bare det at han betalte [X]-tusen, og jeg vet ikke hvor stor inntekt han andre hadde. (...) Og da er det jo slik at idealismen den, jeg vet ikke hvor langt den skal gå». Dette viser at leiemodellen ikke fjerner behovet å kommunisere godt, og at produktutvikleren også bør betrakte avtalepartene som en gruppe, selv om avtalene er inngått enkeltvis.

Offentlige reguleringer

Tilrettelegging for leiemodellen kan skje gjennom offentlige reguleringer. Det var blandede meninger om et krav om minimumslengde til leieavtaler for å gi leietakere forutsigbarhet, slik som for dyrkamark i landbruket. En av informantene i Nausta stilte spørsmål ved om posisjonen til den lokale forvaltningen kunne bli skadelidende: «Men jo lenger unna forvalteransvaret eieren av den som får salgsrett til fiske sitter, jo mer betenkt er jeg til langsiktige avtaler. (...) I ytterste konsekvens kan vi stille spørsmål ved om forvalteransvaret eller hensynet til lokale forhold kan bli uheldig utfordret». En annen fra Nausta var mer positiv: «Det er jeg faktisk enig i. I fra år til år så blir det nesten håpløst».

Forslaget om minimumsstørrelse på laksevald møtte skepsis hos enkelte. Rettighetshavere vil gjerne stå fritt til å bestemme hvordan ressursene på eiendommen skal disponeres. Et av utsagnene fra Nausta viste at den private eiendomsretten er viktig: «Så er det jo klart, hva skjer neste runde hvis en da skal tvinge noen til å samarbeide. Det er jo interessant. For da er det jo den private eiendomsretten, ikke sant». En annen informant i Nausta var mer åpen til dette forslaget, så fremt det også ville gi fordeler:

[Informant]: Det er sikkert ikke veldig dumt tenkt. Det hadde sikkert skapt mange bra vald.

[Intervjuer]: Men det blir jo et direkte inngrep i en rettighet?

[Informant]: Ja, det blir jo det. Det er jo vi ikke veldig glade i, sånn i utgangspunktet i hvert fall.

[Intervjuer]: Men minsteareal i jakta var vel også et direkte inngrep i rettighetene?

[Informant]: Det var jo det. Men det var jo kanskje litt annerledes, for da var det jo for å i det hele tatt få det første dyret. I fra å ikke ha noe til å få noe. Det var en litt annen inngang.

Ytterligere en informant i Nausta gjorde koblingen mellom en pålagt byrde ved tvangssamarbeid med det å få større adgang til økt utbytte. Det ble også påpekt at innføring av minimumsstørrelse på vald ikke måtte medføre økte administrasjonskostnader for fiskerettshaverne. Fiskerettshaverne måtte i hvert fall ikke komme dårligere ut enn de var fra før. Hos flere var det altså en åpning for å bli regulert inn i større arealenheter så lenge fordelene veide tilstrekkelig opp.

Forslaget om å innføre minimumsstørrelse på vald møtte blandede reaksjoner også i Fusta. Flere syntes dette var vanskelig å ta stilling til, og samtalen skled over i andre tema. En av informantene så fordelene med at det ble færre små vald: «Ja, det tror jeg kunne vært noe for de her som har bare en liten teig, på 20 meter, at de hadde vært nødt til å være med i noe større. Det kunne gjerne ha vært utredet». En av de andre informantene tok utgangspunkt i et lignende eksempel, men resonnererte annerledes: «Du kan jo der også ekskludere forsåvidt enkelte grunneiere som da kanskje har hatt sin lille fiskeplass der nede,

som han er fornøyd med fra før av. Om han har femti meter elv så kan han stå å fiske på de meterne. Så er det dumt å skulle jage han bort derfra». En av informantene mente at et forslag om minimumsstørrelse på vald kunne ha fått gjennomslag dersom det fulgte med midler og ressurser til det lokale forvaltningsarbeidet, slik som bestandsovervåking og vedlikehold av fisketrapper.

Fra Nausta kom det et forslag om å fordele en total fangstkvote for elva ned på den enkelte fiskerett: «Jeg mener det burde gått an å få til kvote på antall meter, eller arealene som du har i elva. At du fikk en sesongkvote, for eksempel. (...) da blir disse samarbeidene mer aktuelle». I dette lå det at flere fiskeretter ved en slik regulering fort kunne ende opp med en kvote som var mindre enn én laks, og dermed ville være avhengig av å gå sammen med andre fiskeretter for å kunne bli åpnet for fiske.

4.3 Oppsummering

Tabell 3 oppsummerer faktorer som fremgikk som å påvirke fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter. Faktorene er delt inn i tre kolonner etter hva som framstod som relevant for informantenes egen situasjon/elv, og hva informantene mente kunne være forklaringer for handlingene til fiskerettshavere i Norge generelt. Minustegn/rød farge og plustegn/grønn farge angir om faktorene innvirker i henholdsvis negativ eller positiv forstand.

Tabell 3. Faktorer som påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter.

Påvirkningsfaktorer			
	Nausta	Fusta	Generelt
Inntekter og transaksjonskostnader	- Liten økonomisk oppside -Transaksjonskostnader	+ Utbedringer ved elva + Stordriftsfordeler	- Liten økonomisk oppside - Transaksjonskostnader
Ulike interesser/ressurser	- Etablerte strukturer (overnatting, kunder) - Eget fiske	+ Stor grad av enighet + Begynte på «scratch»	- Eget fiske - Forskjellige som personer
Naboskap/kommunikasjon	- Personavhengig - Frykt for å skade naboskap -Unaturlig å snakke om	+ Ansikt-til-ansikt-kommunikasjon	- Historikk, gamle konflikter - Frykt for å skape ufred
Tradisjoner			- Faste måter å gjøre ting på
Selvstendighet	- Egenkontroll med fiske/ferdsel - Egenkontroll med forretningsdelen		- Følelse av redusert selvstendighet / tap av rettigheter
Kunnskap om laksefiske	+God	- Variert	
Tidshorisont	+Ser framtid for laksen/eiendommen	+Ser framtid for laksen/eiendommen	

Analysen ga syv ulike påvirkningsfaktorer, plassert i kolonnen lengst til venstre. Kolonnene til de to elvene viser om faktoren framstod som å være tilstede og på hvilken måte den kom til uttrykk. Det var tydelig forskjell mellom Nausta og Fusta på hvordan faktorene per i dag påvirket fiskerettshavernes motivasjon for å inngå i større driftsenheter. Dette drøftes nærmere i neste kapittel.

Tabell 4. Tiltak som kan stimulere til etablering av større driftsenheter i norske lakseelver.

Tiltak
Kunnskapsformidling •Fortelle om de gode eksemplene
Prøveprosjekt •Prøveprosjekt med retrettmulighet
Ekstern hjelp •Nøytral tredjepart for kunnskapsformidling og prosjektledelse
Legge til rette for leiemodellen •Effektivt, reduserer transaksjonskostnader
Reguleringer •Kan aksepteres hvis det følger fordeler med som gir netto goder

Informantenes syn på, og egne forslag til, ulike tiltak som kan bidra til større driftsenheter for laksefiskeutleie er presentert i Tabell 4. Her var svarene fra de to informantgruppene såpass like at det ikke var behov for å splitte de opp i to kolonner. De tre første tiltakene i tabellen, kunnskapsformidling, prøveprosjekt og ekstern hjelp, ble klart uttrykt fra begge elvene. Nyttan av leiemodellen som «verktøy» for å etablere større driftsenheter *generelt* i norske lakseelver, ble tydeligst uttalt av informanter fra Nausta. I Fusta kom støtte til leiemodellen først og fremst til uttrykk ved at informanter var fornøyde med hvordan organiseringen av fiskeutleie hadde fungert i deres elv de siste årene. Offentlige reguleringer av forhold rundt utnyttelse av fiskeretten ble betraktet med relativt like øyne i de to elvene: skepsis i utgangspunktet, men en åpning for å akseptere det dersom reguleringer ledsages av fordeler som gir et forbedret utkomme.

5 Diskusjon

5.1 Påvirkningsfaktorer

De framkomne påvirkningsfaktorene fra resultatkapitlet belyser forskningsspørsmål 1:

‘Hvilke faktorer påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter?’

Normer

Faktorene ‘Naboskap/kommunikasjon’ og ‘Tradisjoner’ slås her sammen under overskriften ‘Normer’. Den ulike historikken til Nausta og Fustsa har formet lokale normer for hvordan utleie av laksefisket blir håndtert. I Nausta har det foregått et aktivt sportsfiske uavbrutt siden slutten av 1800-tallet. Normen for utleie de siste tiårene har ikke vært samarbeid, men å basere driften på sine egne eiendomsenheter. Dette illustreres blant annet ved at ordningen med felles utleie for de mer enn 40 fiskerettshaverne ovenfor Hovefossen fra 1975 til 1990 falt fra hverandre etter at de 15 «plikttårene» var gjennomført. Uten overordnede reguleringer virker fiskerettshaverne å gravitere mot uavhengighet på små driftsenheter. En slik vane med å tenke i sitt eget og isolert ut fra egen eiendom harmonerer med funn fra skogbruket (Follo, 2014). Selv om enkelte ønsker valdsamarbeid og aktivt tar initiativ, er det tungt å få med seg naboer. De vellykkede unntakene som finnes har hittil ikke hatt tilstrekkelig smitteeffekt til å endre normen for utleie.

Lang tids brakklegging av laksefisket på grunn av gyrosmitten, gjorde at fiskerettshaverne i Fusta fikk en helt ny start i 2018. På dette tidspunktet var det ingen fast måte å leie ut laksefisket på. Dette har antakelig gjort fiskerettshaverne mottakelige for et nytenkende og eiendomsoverskridende utleiekonsept i regi av FUSAM. At det under fritaket fra fiskeforbudet siden 2018 ikke har vært formell adgang til å leie ut som enkeltstående fiskerettshavere, må nødvendigvis også ha bidratt til at samarbeidet kom greit på plass. Nøyaktig hvor viktig dette har vært vil komme for en dag når Fusta om kort tid friskmeldes, og fiskerettshaverne blir fristilte til å kunne leie ut på egenhånd. Den store utstrekningen av sameier blant fiskerettene kan også ha lagt til rette for fellesløsningen om laksefiskeutleie. Hvis man allerede er vant til å måtte bli omforent med andre mennesker om driften av en ressurs, vil det ikke oppleves som en like stor endring å la seg inngå i en større driftsenhet (Prager et al., 2018). Dette forutsetter imidlertid at samarbeidsklimaet har vært godt i sameiene fra før, noe det kom klart fram som å ha vært i Fusta. Fra andre elver er det avdekket at uenighet innad i fiskesameier kan være problematisk (Ianssen & Johansen, 2007). Dugnader og sosiale sammenkomster var en del av sameiekulturen i Fusta, og ansikt-til-ansikt-kommunikasjon er vist å ha betydelig innvirkning på effektiviteten i kollektive løsninger (Ostrom, 1998).

Økonomi

Faktoren 'Inntekter og transaksjonskostnader' er her forenklet til 'Økonomi'. Økonomi er en avgjørende påvirkningsfaktor for hvorvidt fiskerettshaverne ser seg tjent eller ikke med å inngå i større driftsenheter. Dette var informanter fra begge elvene tydelige på, noe som også var forventet. Jo større transaksjonskostnader jo større må de økonomiske fordelene være for at den samlede gevinsten skal bli akseptabel for deltakerne (Ferranto et al., 2013; Ostrom, 1992; Prager et al., 2018). I Nausta var det for de fleste fiskerettshaverne ikke åpenbart at det er netto positivt økonomisk å la seg inngå i større driftsenheter. For fiskerettshaverne i Fusta, derimot, virket regnestykket per i dag som å komme ut med motsatt fortegn. De opplevde at laksefiskeproduktene er populære og langt på vei blir utsolgt, og fornemmet at den helhetlige tilnærmingen for utforming av valdene og salg av fiskekort er en viktig årsak til dette. Videre så de at det skjer en foredling av eiendommene, i form av stier, veier, skilt, parkeringsplasser, gangbruer, gapahuker og utedoer. Alt dette er infrastruktur som gir en verdiøkning på rettighetene. Fristillingen av fiskerettshaverne når friskmeldingen av Fusta er på plass, vil vise om enkelte mener å komme bedre ut ved å leie ut fiske på egenhånd.

Figur 11. Fysisk tilrettelegging ved en fiskeplass i Fusta: Kortklipte adkomststier, gapahuk og utedo. Foto: Ørjan Berg Brenne, Naturkanal1. Gjengitt med tillatelse.

Ulike interesser og ressurser

I Fusta har ikke fiskerettshavernes ulike interesser og ressurser framstått som begrensende for samarbeid fram til i dag, men det kom fram signaler om at det kunne bli det i framtida. Forskjellige interesser kan komme til uttrykk i hvordan kommersielle hensyn skal balanseres opp imot lokalbefolkningens tilgang til et rimelig og fleksibelt fiske, eller hvor mye fisketid som skal disponeres til eget fiske. Graden av

kunnskap om laksefiske og lakseforvaltning vil virke inn på posisjonene som inntas. Fiskerettshavere med overnattingsfasiliteter ved elva har en tilleggsressurs som de kan tenke seg avkastning på. Hvordan skal dette eventuelt pakkes inn i et felles laksefiskeprodukt? Skal all inntekt fra overnatting tilfalle den som eier fasilitetene, eller er det rimelig at de andre fiskerettshaverne i laksevaldet også får en andel? Hva om det er flere fiskerettshavere som har overnatting å tilby? Dette er spørsmål det kan være krevende å finne svar på. I Nausta har denne type hensyn til ulike interesser og ressurser over tid vært med å prege hvordan fiskerettene utnyttes. Også dette var en faktor det ikke var uventet ville springe ut av dataene. ‘Symmetriske interesser og ressurser’ (Ostrom, 1998) og ‘Interessefragmentasjon’ (Korsvolla et al., 2004) er elementer i begge modellene fra det teoretiske rammeverket for oppgaven, og stor variasjon blant fiskerettshavere er i tidligere forskning framhevet som en utfordring for samarbeid (Stensland, 2012).

Kort tidshorisont kan være årsak til at en fiskerettshaver ikke innlater seg på strevsomme prosesser for å etablere et valdsamarbeid med naboer (Ostrom, 1998). At man ser for seg at lakseressursen vil forsvinne i framtida, eller at man på grunn av alder har kort perspektiv på sin egen tid som driver, kan bidra til redusert engasjement. Det var imidlertid ingen av informantene i denne undersøkelsen som ga uttrykk for at et kortsiktig perspektiv virket inn på utnyttelsen av fiskeretten. Langsiktighet er forøvrig framholdt som en tradisjonell norm for disposisjoner rundt landbrukseiendommer (Korsvolla et al., 2004). Tidshorisont var en egen kategori i resultatkapitlet, men er her tatt inn under ‘Ulike interesser/ressurser’. Det samme er gjort med kategorien ‘Kunnskap om laksefiske’.

Følelse av redusert selvstendighet

Når temaet i samtalene dreide inn på selvstendighet og selvråderett i ens egen situasjon som fiskerettshaver, var dette noe som informantene i Nausta dvelte lenger ved enn det informantene i Fusta gjorde. Dette har antakelig sammenheng med forskjellen mellom elvene som ble gjennomgått i starten av kapitlet. Fiskerettshaverne i Fusta hadde ingen innarbeidede måter for utleie av laksefiske som det har føltes vanskelig å gi slipp på. I de generelle betraktningene skred imidlertid ‘selvstendighet’ fram som en klar påvirkningsfaktor fra begge gruppene av informanter. En følelse av redusert selvstendighet ved å la seg inngå i en større driftsenhet er et typisk eksempel på en transaksjonskostnad som kan være avgjørende for om et initiativ til næringsutvikling kommer i stand eller ikke (Korsvolla et al., 2004). Fiskerettshavere er tidligere vist å være skeptiske til å inngå leieavtaler av lenger varighet enn 1-2 år av gangen (Stensland & Baardsen, 2012). Dette henger trolig sammen med en følelse av at man gir fra seg kontroll ved å inngå langvarige leieavtaler. Informantene trakk fram tidsbegrensning og retrettmulighet som viktige elementer i samarbeidsavtaler, noe som også underbygger betydningen av selvstendighet som påvirkningsfaktor.

5.2 Tiltak

Informantenes synspunkter på tiltak fra forrige kapittel belyser forskningsspørsmål 2:

‘Hvilke tiltak kan legges til rette for driftsenheter som er bedre egnet for laksefiske?’

Det er tidligere redegjort for offentlige myndigheters ønsker om å stimulere til økt verdiskaping i utmarksnæringer, herunder laksefisketurisme. Små eiendomsenheter er utpekt som en utfordring, men forslagene til tiltak blir vage og lite konkrete. Ved å la det ligge med dette slipper man å vikle seg inn i forhold som angår grunneieres autonomi, den private eiendomsretten eller tradisjoner og ideologi i norsk jordpolitikk. Med berøringsangst overfor krevende tema kommer man imidlertid ikke nærmere målet. Vi har sett eksempel fra tidligere forskning, og særlig Stensland (2011), at noen våger å stikke hodet fram og tenke nytt. 12 år har imidlertid passert, og valdstrukturen i elvedalene er mer eller mindre uendret. Samtidig har villaksbestandene fortsatt tilbakegangen, og gjort rammebetingelsene for laksefisketurisme enda mer krevende. Problemstillingen i denne oppgaven er utformet med ønske om å bringe diskusjonen videre.

Det var ingen av informantene som sa seg uenige i premisset om at norske fiskeretter generelt er små, enkeltsidige og ofte uhensiktsmessige produkt stående alene. Det var likevel få som virket å ha tenkt over mulige tiltak for å stimulere til større driftsenheter. Det var noe lettere å få i gang refleksjonene hos informantene i Nausta, da utfordringen med små vald var mer kjent. I Fusta har ikke dette vært en problemstilling for dagens fiskerettshavere. Det var imidlertid stor overensstemmelse mellom elvene i det som etterhvert kom fram.

Ekstern hjelp

Flere av informantene mente at fiskerettshavere generelt vet for lite om laksefiskemarkedet, og hva fiskerne ønsker seg av et laksefiskeprodukt (jf. Stensland, 2013). Kunnskapsformidling kom derfor tydelig fram som et anbefalt tiltak. Stor variasjon i kunnskaper virker negativt inn på faktoren ‘Ulike interesser og ressurser’. En heving av fiskerettshavernes kompetanse om laksefiskeproduktet kan bidra til lik problemforståelse. Dette vil redusere transaksjonskostnadene og øke sannsynligheten for at man finner felles mål man vil samarbeide mot. Informantene var lite konkrete på *hvem* som skulle stå for kunnskapsformidlingen og nøyaktig hvordan dette skulle finansieres, utover at en slik ressurs burde være ekstern og at offentlige midler måtte til. I det norske skogbruket eksisterer det både offentlige og private rådgivningstjenester for skogeierne. Omfanget av dette har imidlertid vært i tilbakegang (Follo, 2011).

Kompetent rådgiving ved etablering av større driftsenheter kan trolig bidra til å redusere deltakernes følelse av redusert selvstendighet. Deltakerinvolvering, åpenhet og informasjonsflyt, samt ordvalg og

formuleringer i avtaler er faktorer som antakelig har betydning for hvor komfortable fiskerettshavere vil være med en fellesløsning. Ekstern kompetanse, for eksempel fra ikke-statlige organisasjoner med relevant fagkunnskap, kan kvalitetssikre at slike faktorer blir hensyntatt (jf. Kittredge, 2005). Tidsavgrensede prøveprosjekt med større driftsenheter ble nevnt som et aktuelt tiltak fra begge elvene. Slike prosjekt bør ifølge informantene planlegges og følges opp med ekstern hjelp, både for at det skal være kunnskapsbasert og trekke på erfaringer fra andre elver, men også for å øke sjansene for at det i det hele tatt skal komme i stand. Historier om vellykkede eksempler på grunneiersamarbeid er vesentlig for å oppnå legitimering og smitteeffekt gjennom sosiokulturell spredning (Follo, 2014, p. 128; Wolf & Hufnagl-Eichiner, 2007, p. 684).

Offentlige virkemiddel

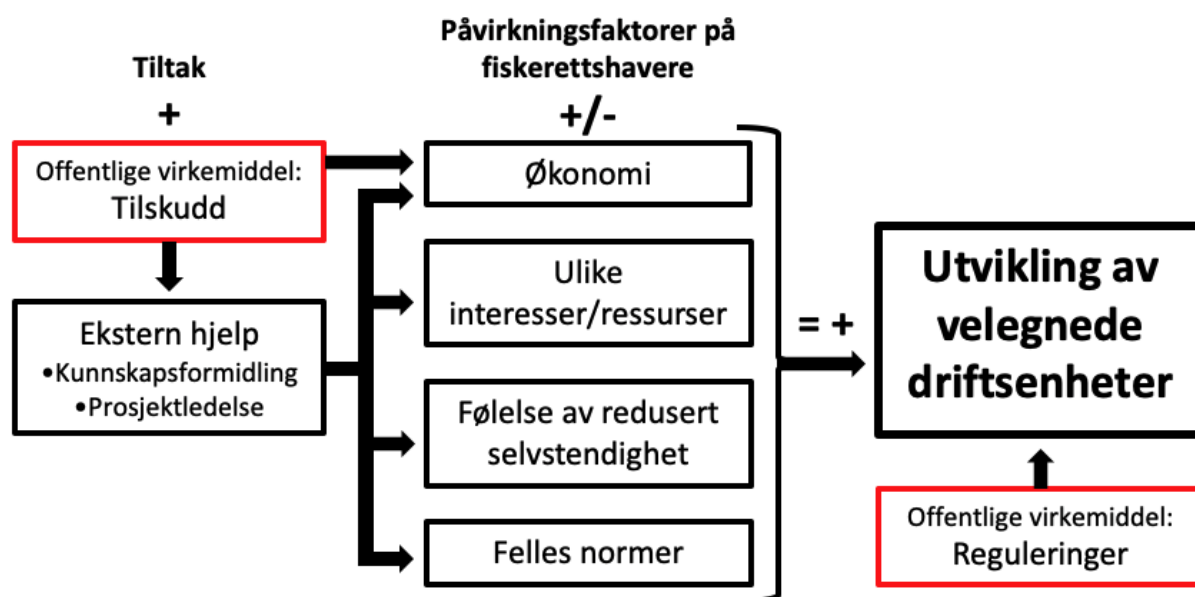
På spørsmål om hvordan offentlige tiltak kan være til størst nytte svarte en av informantene lakonisk: «Det meste koker vel ned til økonomi». Ekstern hjelp til kunnskapsformidling og prosjektledelse, i det minste i en oppstartsfase, vil være avhengig av økonomiske bidrag. Offentlige virkemiddel kan også bidra direkte gjennom det som har blitt kalt *samarbeidsorienterte tilskudd* (Follo, 2014, p. 132). Dette kan fungere som en «gulrot» for at fiskerettshavere vil la seg inngå i driftsmessige gode løsninger. Offentlig støtte er vist å være svært avgjørende for at samarbeid mellom private rettighetshavere skal komme i stand (Kittredge, 2005; Wolf & Hufnagl-Eichiner, 2007). Det har vært utenfor rammene til denne oppgaven å gå nærmere inn på hvilke konkrete og overordnede tilskuddssystem som kunne vært aktuelle for fiskerettshavere i lakseelver.

Offentlig påvirkning kan også utøves ved direkte reguleringsmakt, som for eksempel en innføring av minimumsstørrelse for laksevald (Stensland, 2013). Flere av informantene var åpne for å la seg «dytte» i en bestemt retning av offentlige reguleringer, men var tydelige på at det måtte følge fordeler med, slik at fiskerettshaverne ikke kom ut dårligere enn før. Bruk av leiemodellen som metode for å etablere større driftsenheter ble gjennomgående positivt omtalt av informantene. Et offentlig påbud om langsiktige leieavtaler vil gi produktutviklere mer stabile rammebetingelser for å kunne satse og investere. En av informantene var imidlertid skeptisk til et påbud om langsiktige leieavtaler, da han mente det kunne gi uheldig avstand mellom fiskerettshaveren og forvalteransvaret. Dette er en interessant refleksjon i lys av internasjonale studier som har vist at leiejord i jordbruket blir tatt dårligere vare på enn jord som blir drevet av eieren selv (Forbord et al., 2014, p. 17). Ut fra dette ville det være en bedre løsning om fiskerettshavere fikk lettere adgang til å kjøpe tilgrensende fiskeretter for å etablere større vald med god arrondering, som kan gi grunnlag for heltidsvirksomhet og profesjonalisering. Det er ikke en tradisjon for at norske myndigheter lett griper til tiltak som liberaliserer formingen av eierstrukturer for landbruks- og utmarkseiendom (Follo, 2011). Leiemodellen fremstår derfor som et nyttig alternativ som kan gjøres mer anvendelig med målrettede offentlige virkemiddel.

I Nausta er det en totalkvote for elva på 45 laks over 65 cm, som er fordelt med 15 laks hver på en nedre, midtre og øvre sone. En av informantene foreslo å utvide denne formen for regulering ved å fastsette en totalkvote for alle størrelser av laks for hele elva, og fordele denne videre ut på fiskerettshaverne. En totalkvote for elva fordelt ned på den enkelte fiskerettshaver kan ha den effekten at de mindre valdene i praksis blir tvunget å søke samarbeid for å forme større enheter, eller å leie ut til en produktutvikler som ser flere fiskeretter i sammenheng. Et slikt element av tvang er imidlertid en «pille som må sukres» for at de mindre fiskerettshaverne skal finne tiltaket rimelig. Totalkvote for vassdrag er forøvrig det regulerings tiltaket som laksefiskere i størst grad har endret holdning til mot det positive i perioden fra 2008 til 2020 (Andersen et al., 2023).

5.3 En modell

I modellen nedenfor er funnene fra undersøkelsene av de to forskningsspørsmålene satt i sammenheng med hverandre, inspirert av det teoretiske rammeverket. Slutt punktet for modellen er ‘Utvikling av velegnede driftsenheter’, som har vært et gjennomgående tema i oppgaven. De ulike faktorene som studien har identifisert som å påvirke fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter, utgjør en kolonne sentralt i modellen. Avhengig av lokal kontekst vil faktorene ha ulikt fortegn og varierende styrke, og trekke i forskjellige retninger. Det er *summen* av påvirkningen fra disse faktorene som gir forutsetningene for at større og mer velegnede driftsenheter vil komme i stand. En slik sumvirkning har en tydelig sammenheng med ‘Netto goder’ fra Ostrom (1998) tilbake fra Figur 4, og størrelsen av ‘Transaksjonskostnader’ fra Korsvolla et al. (2004) i Figur 5.

Figur 12. Mulige veier mot utvikling av større og mer velegnede driftsenheter i norsk laksefiske.

Anvendt i denne oppgaven er det vist at summen av påvirkningsfaktorene på fiskerettshavere i Nausta fremstår som å komme ut i minus (jf. Tabell 3), noe som bidrar til et *overordnet* bilde av at velegnede driftsenheter i liten grad kommer i stand. Dette utelukker selvsagt ikke at det kan finnes svært gode unntak, noe det også gjør i Nausta. For Fusta sin del virker summen per i dag å være positiv. Disse summene er imidlertid ikke statiske. Faktorene kan endre uttrykk, og selv en liten endring, for eksempel et eierskifte, kan vippe utfallet i en annen retning (Ostrom, 1998, p. 15).

Til venstre i modellen er tiltak som kan bidra til å endre fortegn og styrke på påvirkningsfaktorene i positiv forstand. Målrettede tiltak kan settes inn der hvor skoen oppleves å trykke mest. Fiskerettshaverne trenger ressurser utenfra til dette, jf. Kittredge (2005, p. 683): «There needs to be a ‘vehicle’ to bring landowners together. Few cooperatives, if any, developed in the absence of government intervention or inspiration». De indre ressursene og den mulige optimismen og interessen som finnes blant fiskerettshaverne vil som regel ikke være tilstrekkelig (jf. Follo, 2014, p. 103). Offentlige tilskudd vil være utløsende for at ekstern eksperthjelp skal kunne komme på plass, og blir dermed det ene startpunktet i modellen.

Det andre startpunktet nede til høyre i modellen er også et offentlige virkemiddel, men her i form av reguleringer. Private grunneiere er generelt negative til at offentlige myndigheter skal fortelle dem hvordan de skal disponere rettighetene sine (Jacobson, 2002). Reguleringsgrep blir likevel gjort når andre overordnende politiske hensyn er ansett som viktigere enn rettighetshavernes selvbestemmelse, noe som er framtreddende i norsk jordbrukspolitikk (Forbord et al., 2014). Reguleringer kan innføres i form av lover og forskrifter, men begrepet inkluderer også politiske planverk, løyver, dispensasjoner, koordinering og meglingssystemer (Korsvolla et al., 2004). I Nausta har vi sett at det var offentlige vilkår som lå bak ordningen med felles utleie for fiskerettshaverne ovenfor Hovefossen fra 1975-1990, og det var opphør av de samme vilkårene som medførte en reversering tilbake til små driftsenheter. I Fusta er det et offentlig dispensasjonsvedtak som har bidratt til at FUSAM har kunnet samle 20 fiskerettshavere i et helhetlig konsept for utleie av laksefiske. Det er mye som taler for at offentlige reguleringer bør være en del av løsningen dersom man ønsker en utvikling mot større og mer velegnede driftsenheter i norske lakseelver.

5.4 Veien videre for Fusta

Fusta kan per i dag hevdes å framstå som et mønstereksempel på hvordan laksevald med god arrondering kan utvikles ved å se flere fiskeretter i sammenheng. I forståelsen av *velegnede* laksevald ligger imidlertid også tilrettelegging for behovene til ulike grupper av laksefiskere. I Fusta var flere informanter bevisste på at måten fisket selges på kontinuerlig må vurderes opp imot lokale behov. Kortprisen var ett moment. Et annet var ordningen med forhåndssalg av kort. I skrivende stund, to

måneder før fiskesesongen åpner i Fusta, er samtlige kort i sone 4 utsolgt i juni, og det er ledig fiske i kun fire døgn både i juli og august. Det føles unaturlig for lokale fiskere å måtte planlegge fisket i hjemme-elva si over to måneder i forveien, mens det fremdeles ligger snø på bakken. Dersom laksefisket skal bidra til bolyst og oppleves som en fordel med å bosette seg i distriktene, må fiskerettshaverne tenke helhetlig og finne smarte løsninger. Denne erkjennelsen virket å være til stede i Fusta, og det skal bli interessant å følge hvordan dette vil prege produktene og prisene i tiden som kommer.

Mye tyder på at 2023 blir den siste sesongen hvor fiskerettshaverne nedenfor laksetrappa har samlet utleie gjennom FUSAM som eneste alternativ. Har en felles norm for hvordan laksefisket i Fusta utnyttes blitt så innarbeidet at valdstrukturen blir opprettholdt? Eller vil utsikter til bedre økonomi gjennom egen utleievirksomhet, eller ulike meninger om kortpriser og tilgang til eget fiske, føre til at enkelte føler de i sum kommer ut på minussida ved å samarbeide, og velger å bryte ut? Fra 2024 og framover får vi svar på om fellesløsningen videreføres i samme omfang, eller om «tyngdekraftene» virker slik de ellers synes å gjøre i norske lakseelver: mot uavhengighet på små driftsenheter. Etter friskmeldingen vil også laksetrappa i Forsmofossen bli åpnet, og det vil igjen kunne fiskes laks over hele vassdraget. Det vil da vise seg hvordan de 125 fiskerettshaverne ovenfor laksetrappa velger å utnytte fiskeretten sin, og i hvilken grad løsningen nedenfor trappa de seneste fem årene har hatt noen smitteeffekt.

Den unike situasjonen når 48 kilometer med lakseelv i Fusta igjen skal settes i drift og man starter med blanke ark gir, med referanse til driveplikten fra jordbruket, utgangspunkt for en interessant diskusjon: Bør driftsmessig uheldige løsninger for laksevald være tillatt? Driveplikten i jordbruket begrunnes i et solidarisk hensyn til overordnende samfunnspolitiske målsetninger. Med den norske villaksen på rødlista fremstår det som et betimelig spørsmål om et overordnet hensyn til bevaring av villaksen, gjennom gode laksefiskeopplevelser og verdiskaping, er et ansvar som bør synliggjøres overfor fiskerettshaverne.

6 Konklusjon

Årsaker til at større vald/driftsenheter i liten grad kommer i stand

Den oppstykkede eiendomsstrukturen i norske elvedaler gir små laksevald, som er en flaskehals for produktutvikling og verdiskaping. Det som ville framstått som en rasjonell reaksjon fra fiskerettshavernes side - å inngå i større driftsenheter - finner sted i relativt liten grad. Det første forskningsspørsmålet i denne oppgaven søkte å belyse hvilke faktorer som påvirker fiskerettshaveres motivasjon for å la seg inngå i større driftsenheter.

Der hvor fordelene med større vald kan fremstå åpenbare for sportsfiskemarkedet, finnes det ulemper for fiskerettshaverne som ligger mer under overflaten. Uavhengighet er verdifullt for fiskerettshavere, og det å inngå i en større driftsenhet reduserer selvstendigheten. Videre krever et frivillig samarbeid at man blir omforent med naboer, som med ulike interesser og ressurser kan ha svært forskjellige innganger til et eventuelt samarbeid. Diskusjoner og forhandlinger kan bli krevende, og i verste fall sette et godt naboskap på prøve. Når utsiktene til økt økonomisk inntjening ved samarbeid er usikre, vil ofte ikke summen av fordeler og ulemper bli attraktiv nok for fiskerettshaverne. Den innarbeidede strukturen med små vald/driftsenheter forblir derfor uendret.

Anbefalte tiltak

Opgavens andre forskningsspørsmål skulle avdekke mulige tiltak som kan legge til rette for større vald/driftsenheter. Resultatene fra denne studien gir støtte til at offentlig virkemiddelbruk er nødvendig for å gi et bedre arealgrunnlag for økt verdiskaping i norsk laksefisketurisme. Ekstern eksperthjelp kan gi tilflyt av kunnskap til fiskerettshavere, synliggjøre potensielle merverdier og redusere transaksjonskostnader ved forming av større driftsenheter. Rådgiving for etablering av varierte produkter med ulikt prisnivå som ivaretar de brede lag av laksefiskere bør også inngå her. Ekstern hjelp vil være særlig effektiv i vassdrag som har vært stengt for laksefiske over lang tid, eller der hvor det bygges laksetrapper som åpner «nye» elvestrekninger. For at slik eksperthjelp skal komme på plass er det nærliggende å foreslå offentlige støtteordninger.

Det bør også utredes sterkere virkemiddel i form av offentlige reguleringer. Sammenhengen mellom god biologisk forvaltning og størrelsen på driftsenhetene i lakseelvene kunne ha blitt reflektert i den offentlige lakseforvaltningsstrategien, på samme måte som det har blitt gjort med godt resultat i forvaltningen av hjorteviltjakta. Den negative bestandsutviklingen for den norske villaksen de siste tiårene kan hevdes å ha forsterket dette behovet. Det har fra tidligere forskning blitt foreslått en rekke reguleringstiltak for å oppnå større og mer hensiktsmessige driftsenheter, herunder minimumslengde på leieavtaler for fiskeretter (Stensland & Baardsen, 2012). Minimumsstørrelse for laksevald og lettere

adgang til fradeling og omsetning av fiskeretter er også foreslått (Stensland, 2013). Bedre tilrettelegging for å kunne kjøpe fiskeretter, under forutsetning at det gir driftsmessig gode løsninger, kan gi engasjerte fiskerettshavere en mulighet til å styrke ressursgrunnlaget sitt. Dette vil kunne fremme et kompetent og ansvarlig eierskap og god lokal forvaltning. Hvis en mener alvor med å legge til rette for økt verdiskaping fra laksefisket, er dette forslag som bør hentes fram igjen og gis en grundig vurdering av offentlige myndigheter.

I tillegg foreslås det her ytterligere to tiltak som bør vurderes nærmere:

- (1) Innføring av totalkvoter for elvene som et hovedvirkemiddel i fiskereguleringene, sammen med fisketid. Totalkvoter har blitt innført i stadig flere elver, og er en reguleringsform som fremstår intuitivt logisk og har høy aksept blant sportsfiskerne. En videre fordeling av en totalkvote ned på de enkelte fiskerettene vil i mange tilfeller medføre at små eiendommer må søke å inngå i større driftsenheter for å kunne utnyttes, slik også effekten ble av innføringen av minsteareal i storviltjakta.
- (2) Et offentlig pålegg om at fiskeretter ikke kan holdes tilbake utelukkende for eget bruk. Dette vil bidra til å gjøre fiskeretter tilgjengelige for produktutviklere, på lignende måte som driveplikten gjør jordbruksareal tilgjengelig for heltidsbønder. Dette må romme løsninger som sikrer en rimelig tilgang til eget fiske for fiskerettshaverne, og at det ikke medfører betydelige ulemper eller økonomisk tap. Begge disse reguleringstiltakene kan i en overgangsfase sees i kombinasjon med et samarbeidsorientert tilskudd for å la fiskeretten inngå i en driftsmessig god løsning.

Forslag til videre forskning

Framtidige studier av fiskevaner og preferanser bør undersøke betydningen som valdutforming har for ulike laksefiskeres totalopplevelse. For en utvikling mot større driftsenheter, enten gjennom frivillige ordninger, offentlige reguleringer eller en kombinasjon av dette, ligger det mye relevant erfaring i de mange fiskesameiene i norske lakseelver. En kartlegging av suksessfaktorer og problemområder i fiskesameier, som i praksis er tvungne samarbeid, vil gi et svært nyttig kunnskapsgrunnlag. Her kan både spørreundersøkelser, kvalitative intervju og bruk av fokusgrupper være aktuelle metoder. Leiemodellen, der en produktutvikler leier flere fiskeretter og ser de i sammenheng, er en effektiv organisering for å oppnå større driftsenheter. Dette er en form for organisering det bør legges bedre til rette for. Erfaringene og behovene til fisketurismeentreprenører, lokale NJFF-lag og andre produktutviklere bør undersøkes, og danne grunnlag for offentlige virkemiddel.

7 Referanseliste

- Aabrekk, S. (2014). *Effektane av turisme-/opplevingsatsing i Naustdal kommune* (Segel AS, NK – 2013 01, 31 s).
<https://www.kringlen.com/Subsites/ONU/Sluttrapport%20Effektane%20av%20turisme%20og%20opplevingsnaering%20i%20Naustdal%203.0.pdf>
- Aas, Ø. (2001). Laksefiske i elv - historikk og status. In P. Fiske & Ø. Aas (Eds.), *Laksefiskeboka - Om sammenhenger mellom beskatning, fiske og verdiskaping ved elvefiske etter laks, sjøaure og sjørøye* (pp. 32-35). NINA•NIKU Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning.
- Aas, Ø., Andersen, O., & Stensland, S. (2021). *Laksefiske i Norge 2020: Atferd blant aktive fiskere og svenske fiskere som ikke besøkte Norge pga. corona-pandemien* (MINA fagrapport 71, 48 s.).
<https://nmbu.brage.unit.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2828386>
- Aas, Ø., Ebbing, T., Flydal, T., Mauland, E., Parmann, S., Romundstad, A., & Ødegård, F. (1998). *Allmennhetens adgang til fiske i vassdrag med anadrome laksefisk* (Utredning for DN 1998-3. Direktoratet for naturforvaltning).
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/dirnat2/attachment/2118/utredning-1998-3-allmennhetens-adgang-til-fiske.pdf>
- Aas, Ø., Fiske, P., & Lund, R. A. (2001). Regler for laksefiske i elv – formål, virkemidler og tradisjoner. In P. Fiske & Ø. Aas (Eds.), *Laksefiskeboka - Om sammenhenger mellom beskatning, fiske og verdiskaping ved elvefiske etter laks, sjøaure og sjørøye* (pp. 19-21). NINA•NIKU Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning.
- Aas, Ø., Stensland, S., & Baardsen, S. (2022). Norwegian Salmon Fishing Tourism: Only a Resource-based Tourism Product? In A. L. Svalastog, D. K. Müller, & I. Jenkins (Eds.), *Tourism as a Resource-based Industry: Based on the work of Sondre Svalastog* (pp. 99–107). CABI International. <https://doi.org/10.1079/9781800621480.0008>
- Andersen, O., & Dervo, B. K. (2019). *Jegernes og fiskernes forbruk av varer og tjenester i Norge i 2018* (Norsk institutt for naturforskning. NINA Rapport 1605). <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2580264>
- Andersen, O., Zouhar, Y., Robertsen, G., Fiske, P., & Köhler, B. (2023). *Aksept for reguleringer av elvefisket etter laks har endret seg over tid* Vitenskapelig råd for lakseforvaltning: Villakskonferansen 2023, Scandic Nidelven, Trondheim.
<https://vitenskapsradet.no/Portals/vitenskapsradet/Pdf/Sammendrag%20for%20alle%20foredragene.pdf>
- Arlinghaus, R. (2006). On the Apparently Striking Disconnect between Motivation and Satisfaction in Recreational Fishing: The Case of Catch Orientation of German Anglers. *North American Journal of Fisheries Management*, 26(3), 592-605. <https://doi.org/10.1577/M04-220.1>
- Arlinghaus, R., Abbott, J. K., Fenichel, E. P., Carpenter, S. R., Hunt, L. M., Alós, J., Klefoth, T., Cooke, S. J., Hilborn, R., Jensen, O. P., Wilberg, M. J., Post, J. R., & Manfredo, M. J. (2019). Governing the recreational dimension of global fisheries. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(12), 5209-5213. <https://doi.org/doi:10.1073/pnas.1902796116>
- Becher, T. (1989). *Academic tribes and territories: intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Open University Press.
- Berg, M. (1986). *Det norske lakse- og innlandsfiskets historie - Fiskeetaten 1855-1986*. Universitetsforlaget AS.
- Berntsen, B. (1990). *De dansende fluer. Sportsfiskets pionértid i Norge*. Grøndahl & Søn Forlag AS.
- Birdsong, M., Hunt, L. M., & Arlinghaus, R. (2021). Recreational angler satisfaction: What drives it? *Fish and Fisheries*, 22(4), 682-706. <https://doi.org/10.1111/faf.12545>
- Bradshaw, G. A., & Bekoff, M. (2001). Ecology and social responsibility: the re-embodiment of science. *Trends in Ecology & Evolution*, 16(8), 460-465. [https://doi.org/10.1016/S0169-5347\(01\)02204-2](https://doi.org/10.1016/S0169-5347(01)02204-2)
- Brendehaug, E., Stensland, S., & Olaussen, J. O. (2017). *Laksefiske i Lærdal. Spørjegransking til fiskarane* (Vestlandsforskningsrapport nr. 15/2017).

- Broussard, S. R., & Schaaf, K. A. (2004). A private lands perspective on collaboration. *Journal of Community Based Collaboratives Research* Spring: 1-9.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4 ed.). Oxford University Press.
- Coleman, J. S. (1987). Norms as Social Capital. In G. Radnitzky & P. Bernholz (Eds.), *Economic Imperialism: The Economic Approach Applied Outside the Field of Economics* (pp. 133-155). Paragon House.
- Cooke, S. J., Hogan, Z. S., Butcher, P. A., Stokesbury, M. J., Raghavan, R., Gallagher, A. J., Hammerschlag, N., & Danylchuk, A. J. (2016). Angling for endangered fish: conservation problem or conservation action? *Fish and Fisheries*, 17(1), 249-265.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/faf.12076>
- Dervo, B. K., Andersen, O., & Aas, Ø. (2006). *Lokal forvaltning av villakseressursene - på stram line mellom bevaring, næringsutvikling og fritidsfiske* (NINA Rapport 107, 45 pp. + vedlegg).
<https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2006/107.pdf>
- Dessein, J., & Nevens, F. (2007). 'I'm sad to be glad'. An analysis of farmers' pride in Flanders. *Sociologia Ruralis*, 47(3), 273-292. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2007.00437.x>
- Engeset, A. B., & Heggem, R. (2015). Strategies in Norwegian Farm Tourism: Product Development, Challenges, and Solutions. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(1-2), 122-137. <https://doi.org/10.1080/15022250.2015.1005332>
- ErT. (2010). *Laksefiske som opplevelsesnæring - Tips og råd for deg som driver med laksefisketurisme* [Brosjyre utgitt av Elvene rundt Trondheimsfjorden / LOVIT].
https://lakseelver.no/sites/default/files/Laksefiske_som_opplevelsesnaering.pdf
- Fauskanger, J., & Mosvold, R. (2014). Innholdsanalysens muligheter i utdanningsforskning. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 98(2), 127-139. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2014-02-07>
- Ferranto, S., Huntsinger, L., Getz, C., Lahiff, M., Stewart, W., Nakamura, G., & Kelly, M. (2013). Management Without Borders? A Survey of Landowner Practices and Attitudes toward Cross-Boundary Cooperation. *Society & Natural Resources*, 26(9), 1082-1100.
<https://doi.org/10.1080/08941920.2013.779343>
- Fischer, A. P., Klooster, A., & Cirhigiri, L. (2019). Cross-boundary cooperation for landscape management: Collective action and social exchange among individual private forest landowners. *Landscape and Urban Planning*, 188, 151-162.
<https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.02.004>
- Flemsæter, F., Storstad, O., & Kroken, A. (2011). *Det handler om følelser - En utredning om ubeboede landbrukseiendommer* (Norsk senter for bygdeforskning. Rapport 3/2011).
<https://ruralis.no/wp-content/uploads/2017/05/14dff0eabaeff4-1.pdf>
- Flø, B. E. (2008). Bygdedyret og elgen - ei stivhengig analyse av næringsutvikling i elgskogen. In R. Almås, M. Haugen, J. F. Rye, & M. Villa (Eds.), *Den nye bygda*. Tapir akademisk forlag.
- Follo, G. (2011). Factors influencing Norwegian small-scale private forest owners' ability to meet the political goals. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 26(4), 385-393.
<https://doi.org/10.1080/02827581.2011.566574>
- Follo, G. (2014). *Eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere i kystskogbruket – utfordrende, men med stort potensiale* (Rapport 4/2014. Norsk senter for bygdeforskning).
- Forbord, M., Bjørkhaug, H., & Burton, R. J. F. (2014). Drivers of change in Norwegian agricultural land control and the emergence of rental farming. *Journal of Rural Studies*, 33, 9-19.
<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.10.009>
- Forbord, M., Vinge, H., Magnussen, T., Mittenzwei, K., Sky, P. K., Stokstad, G., Stræte, E. P., & Schmid, D. (2020). *Endret jordbruk – spredte arealer. Et ressurshefte fra forskningsprosjektet Landfrag* (Ruralis rapport 6/20). <https://ruralis.no/wp-content/uploads/2020/11/endret-jordbruk-spredte-arealer-ruralis-rapport-6-20-2.pdf>
- Forseth, T., Barlaup, B. T., Finstad, B., Fiske, P., Gjøsæter, H., Falkegård, M., Hindar, A., Mo, T. A., Rikardsen, A. H., Thorstad, E. B., Vøllestad, L. A., & Wennevik, V. (2017). The major threats to Atlantic salmon in Norway. *ICES Journal of Marine Science*, 74(6), 1496-1513.
<https://doi.org/10.1093/icesjms/fsx020>
- Forskrift om organisering og drift av lakseelver. (2013). *Forskrift om pliktig organisering og drift av vassdrag med anadrome laksefisk*. FOR-2013-06-25-761. Lovdata. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-06-25-761>

- FUSAM forvaltningslag SA. (2020). *Driftsplan for Fustavassdraget* (FUSAM Forvaltningslag SA, 36 s.).
- FUSAM forvaltningslag SA. (2022). *Regler for fiske etter anadrom laksefisk i Fusta 2022*. Retrieved 10.04.2023 from <https://lakseelver.no/nb/news-2019/regler-fiske-etter-anadrom-laksefisk-i-nedre-fusta-2019-0>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2 ed.). Fagbokforlaget.
- Gudjonsson, S., & Scarnecchia, D. L. (2009). "Even the Evil Need a Place to Live": Wild Salmon, Salmon Farming, and Zoning of the Icelandic Coastline. *Fisheries*, 34(10), 477-486. <https://doi.org/10.1577/1548-8446-34.10.477>
- Haapasaaari, P., Kulmala, S., & Kuikka, S. (2012). Growing into interdisciplinarity: how to converge biology, economics, and social science in fisheries research? *Ecology and Society*, 17(1). <https://www.jstor.org/stable/26268993>
- Heggem, R., & Rønningen, K. (2016). Bygdebasert reiseliv – profesjonalisering, venstrehåndsarbeid eller autensitet i praksis? *Plan*, 48(1), 32-37. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2016-01-07>
- Hesthagen, T., Wienerroither, R., Bjelland, O., I., B., Fiske, P., Lynghammar, A., Nedreaas, K., & Straube, N. (2021). *Fisker: Vurdering av laks Salmo salar for Norge. Rødlista for arter 2021*. Artsdatabanken. Retrieved 16.03.2023 from <https://www.artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/8149>
- Hjeljord, O., & Loe, L. E. (2022). The roles of climate and alternative prey in explaining 142 years of declining willow ptarmigan hunting yield. *Wildlife Biology*, 2022(6), e01058. <https://doi.org/10.1002/wlb3.01058>
- Hjorteviltportalen. (2023). *Minsteareal, tellende areal, bestandsplanområde og vald*. Retrieved 27.03.2023 from <https://www.hjortevilt.no/minsteareal-tellende-areal-bestandsplanomrade-og-vald/>
- Holthe, E., Bjørnå, T., & Lo, H. (2019). *Reetableringsprosjektet i Vefsnaregionen – Samlerapport 2013-2018* (Veterinærinstituttet, Rapport 15 - 2019). <https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2019/reetableringsprosjektet-i-vefsnaregionen-samlerapport-2013-2018>
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Hunt, L. M. (2005). Recreational Fishing Site Choice Models: Insights and Future Opportunities. *Human Dimensions of Wildlife*, 10(3), 153-172. <https://doi.org/10.1080/10871200591003409>
- Hunt, L. M., Camp, E., van Poorten, B., & Arlinghaus, R. (2019). Catch and Non-catch-related Determinants of Where Anglers Fish: A Review of Three Decades of Site Choice Research in Recreational Fisheries. *Reviews in Fisheries Science & Aquaculture*, 27(3), 261-286. <https://doi.org/10.1080/23308249.2019.1583166>
- Ianssen, G., & Johansen, T. S. (2007). *God valdutforming - en flaskehals i laksefisketurisme?* [Master thesis, NMBU - Norges miljø- og biovitenskapelige universitet]. <https://static02.nmbu.no/mina/studier/moppgaver/2007-Ianssen&Johansen.pdf>
- Innovasjon Norge. (2021). *Nasjonal reiselivsstrategi 2030. Sterke inntrykk med små avtrykk*. <https://business.visitnorway.com/no/strategi-for-norsk-reiseliv/>
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3 ed.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jacobson, M. G. (2002). Ecosystem management in the Southeast United States: Interest of forest landowners in joint management across ownerships. *Small-scale Forest Economics, Management and Policy*, 1(1), 71-92. <https://doi.org/10.1007/s11842-002-0006-y>
- Jordlova. (1995). *Lov om jord*. (LOV-1995-05-12-23). Lovdata Retrieved from <https://lovdata.no/pro/lov/1995-05-12-23/§8>
- Kartverket. (2023). *Norgeskart.no*. Retrieved 08.05.2023 from <https://norgeskart.no/>
- King, A. C., & Woodroffe, J. (2019). Walking Interviews. In P. Liamputtong (Ed.), *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences* (pp. 1269-1290). Springer Singapore. <https://philpapers.org/rec/KINWI>

- Kittredge, D. B. (2005). The cooperation of private forest owners on scales larger than one individual property: international examples and potential application in the United States. *Forest Policy and Economics*, 7(4), 671-688. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2003.12.004>
- Kleiveland, G. (1995). *Naustdal Bygdebok - Gards- og ættesoge. Band I, Gnr. 20-99*. Naustdal Sogelag.
- Korsvolla, K., Steinsholt, H., & Sevatdal, H. (2004). *Eiendomsforhold i utmark og næringsutvikling* (Rapport B1/2004. Institutt for landskapsplanlegging, Norges landbrukshøgskole, Ås). http://www.umb.no/statisk/ilp/publikasjoner/korsvolla_kari_steinsholt_havard_sevatdal_hans_2004_eiendomsforhold_i_utmark_og_neringsutvikling_rapport_b12004_ocr.pdf
- Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis - An Introduction to Its Methodology*. Sage.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (2 ed.). Gyldendal.
- Lakse- og innlandsfiskeloven. (1992). *Lov om laksefisk og innlandsfisk mv.* (LOV-1992-05-15-47). Lovdata. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-05-15-47>
- Landbruks- og matdepartementet. (2011). *Meld. St. 9 (2011–2012), Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-9-20112012/id664980/>
- Landbruks- og matdepartementet. (2015). *Meld. St. 31 (2014–2015), Garden som ressurs – marknaden som mål. Vekst og gründerskap innan landbruksbaserte næringer*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-31-20142015/id2415017/>
- Landbruksdepartementet. (1998). *St.meld. nr. 17 (1998-99), Verdiskaping og miljø - muligheter i skogsektoren*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-1998-/id192088/>
- Landbruksdepartementet. (1999). *St.meld. nr. 19 (1999-2000), Om norsk landbruk og matproduksjon*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-19-1999-2000-/id192695/>
- Lee, T. H. (2009). A Structural Model to Examine How Destination Image, Attitude, and Motivation Affect the Future Behavior of Tourists. *Leisure Sciences*, 31(3), 215-236. <https://doi.org/10.1080/01490400902837787>
- Logstein, B. (2016). Predictors of mental complaints among Norwegian male farmers. *Occupational Medicine*, 66(4), 332-337. <https://doi.org/10.1093/occmed/kqw019>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage Publications.
- Miljødirektoratet. (2020). *Retningslinjer for regulering av fiske etter anadrome laksefisk fra 2021 - Veileder til utarbeiding av bestemmelser om fisket*. (Veileder M-1633, 2020). Retrieved from <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2021/juni-2021/retningslinjer-for-regulering-av-fiske-etter-anadrome-laksefisk-fra-2021/>
- Minogue, K. R. (1980). The concept of property and its contemporary significance. *Nomos*, 22, 3-27. <http://www.jstor.org/stable/24219420>
- Naustdal elveigarlag. (2022). *Fiskereglar 2022*. Retrieved 10.04.2023 from <https://lakseelver.no/nb/news/2022/05/fiskereglar-2022>
- Nilsen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier - Den skrivende forskeren*. Universitetsforlaget.
- Øian, H., Aas, Ø., Skår, M., Andersen, O., & Stensland, S. (2017). Rhetoric and hegemony in consumptive wildlife tourism: polarizing sustainability discourses among angling tourism stakeholders. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(11), 1547-1562. <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1291650>
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (1992). The rudiments of a theory of the origins, survival, and performance of common-property institutions. In D. W. Bromley, D. Feeny, M. A. McKean, P. Peters, J. L. Gilles, R. J. Oakerson, C. F. Runge, & J. T. Thomson (Eds.), *Making the commons work* (pp. 293-318). Institute for Contemporary Studies.
- Ostrom, E. (1998). A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997. *The American Political Science Review*, 92(1), 1-22. <https://doi.org/10.2307/2585925>
- Ot.prp. nr. 44 (2008-2009). *Om lov om endring av lov om odelsretten og åsetesretten, lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. og lov om jord mv.* Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-44-2008-2009-/id551219/>

- Parkkila, K., Arlinghaus, R., Artell, J., Gentner, B., Haider, W., Aas, Ø., Barton, D., Roth, E., & Sipponen, M. (2010). *Methodologies for assessing socio-economic benefits of European inland recreational fisheries* (EIFAC Occasional Paper No. 46. 112p.).
<https://www.fao.org/3/i1723e/i1723e00.htm>
- Pinder, A. C., & Raghavan, R. (2013). Conserving the endangered Mahseers (*Tor spp.*) of India: the positive role of recreational fisheries. *Current Science*, 104(11), 1472-1475.
<http://www.jstor.org/stable/24092466>
- Prager, K., Lorenzo-Arribas, A., Bull, H., Kvernstuen, M. S., Loe, L. E., & Mysterud, A. (2018). Social constraints in cross-boundary collaborative deer management. *Ecology and Society*, 23(4). <https://www.jstor.org/stable/26796871>
- Prop. 92 L (2016-2017). *Endringer i konsesjonsloven, jordloven og odelsloven mv. (konsesjonsplikt, odlingsjord, priskontroll, deling og driveplikt mv.)*. Retrieved from
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-92-l-20162017/id2549406/>
- Pulg, U., Hauer, C., Flödl, P., Postler, C., Stranzl, S., Espedal, E. O., Bodien, C. L., & Velle, G. (2022). *Flom og miljø i et endret klima – innovative metoder for restaurering og bedre miljøtilstand* (NORCE LFI Rapport nr. 458).
<https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/handle/11250/3043550>
- Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.
- Reiselivsbedriftenes Landsforening, & Norges Skogeierforbund. (2004). *Utvikling av utmarksbaserte reiselivsbedrifter*. Retrieved 17.03.2023 from
<https://www.yumpu.com/no/document/view/37670980/utvikling-av-utmarksbaserte-reiselivsbedrifter-norges->
- Rickenbach, M., Schulte, L. A., Kittredge, D. B., Labich, W. G., & Shinneman, D. J. (2011). Cross-boundary cooperation: A mechanism for sustaining ecosystem services from private lands. *Journal of Soil and Water Conservation*, 66(4), 91A-96A.
<https://doi.org/10.2489/jswc.66.4.91A>
- Sevatdal, H., Sky, P. K., & Berge, E. (2019). *Eigedomsteori - Innføring i samfunnsvitskapeleg teoritilfang for utøving av eigedomsfag*. Fakultet for landskap og samfunn, Institutt for eiendom og juss, NMBU. <https://www.nmbu.no/en/faculty/hh/research/centers/clts/research/e-books>
- Skavhaug, S. (2005). *Historiske tilbakeblikk på vilt- og fiskeforvaltningen i Norge* (Direktoratet for naturforvaltning. Oppdrag fra direktør Peter Johan Schei til Svein Skavhaug).
<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/dirnat2/attachment/1250/vilt-1.pdf>
- Skorpen, K. (2020). *Vefsn bygdebok. Særbind VIII c : Gardshistorie for Vefsn : gnr. 84,85,110-137 : frå Kulstadsjøen til Marka og Herringen*. Vefsn bygdeboknemnd.
- Sogn og Fjordane jordskifterett. (2007). 1400-1998-0036 *Naustdal m.fl.* Retrieved 10.04.2023 from
<https://wcarkiv.domstol.no/wcarkiv/saksinfo.wc?ID=140019980036>
- Solhaug, T. (1983). *De norske fiskeriers historie 1815-1880* (2 ed.). Universitetsforlaget.
- Språkrådet, & Universitetet i Bergen. (2023a). "Arrondere". In *Bokmålsordboka*. <http://ordbokene.no> (hentet 25.03.2023).
- Språkrådet, & Universitetet i Bergen. (2023b). "Vald". In *Bokmålsordboka*. <http://ordbokene.no> (hentet 19.03.2023).
- St.prp. nr. 32 (2006-2007). *Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevasdrag og laksefjorder*. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-32-2006-2007/-id442061/>
- Statistisk sentralbyrå. (2023). *Elvefiske*. Retrieved 16.04.2023 from <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/fiske-og-fangst/statistikk/elvefiske>
- Stensland, S. (2010). Fishing Rights and Supply of Salmon Angling Tourism in Mid-Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 10(3), 207-230.
<https://doi.org/10.1080/15022250.2010.495483>
- Stensland, S. (2011). *Angling Tourism and Landowner Based Management of Atlantic Salmon Stocks in the Trondheim Fjord Region of Norway* [Doctoral thesis, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet]. <https://nmbu.bragelink.no/nmbu-xmlui/handle/11250/2434104>

- Stensland, S. (2012). Typology of landowners in Norwegian salmon angling: attitudes towards river owner organisations and management actions. *Fisheries Management and Ecology*, 19(4), 273-282. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2400.2011.00829.x>
- Stensland, S. (2013). Landowners' Perception of Risk Sources and Risk Management Strategies in Norwegian Salmon Angling Tourism. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 13(3), 208-227. <https://doi.org/10.1080/15022250.2013.830362>
- Stensland, S., Aas, Ø., & Mehmetoglu, M. (2017). Understanding Constraints and Facilitators to Salmon Angling Participation: Insights from Structural Equation Modeling. *Human Dimensions of Wildlife*, 22(1), 1-17. <https://doi.org/10.1080/10871209.2016.1199073>
- Stensland, S., Agnarsson, S., Helgason, T., Jóhannesson, G. Þ., Larsen, F., & Aas, Ø. (2017). *A Survey of Resident Anglers Fishing for Salmon, Trout and Char in Iceland* (MINA fagrapport 43. 172 pp).
- Stensland, S., & Baardsen, S. (2012). The effects of property and landowner characteristics on profit efficiency in salmon angling tourism in Norway. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(4), 627-644. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.629050>
- Stensland, S., Fossgard, K., Andersen, O., & Aas, Ø. (2015). *Laksefiske i endring. – En spørreundersøkelse blant sportsfiskere som drev elvefiske etter laks, sjørret og sjørøye i Norge 2012-2014* (Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås. INA fagrapport 29. 286 s.). <http://www.umb.no/statisk/ina/publikasjoner/fagrapport/if29.pdf>
- Stensland, S., Fossgard, K., Kristiansen, A. H., Navrud, S., & Aas, Ø. (2014). *Elveierens syn på fiskerett, laksefiske og lakseforvaltning i Orkla og Verdalselva* (INA fagrapport 26. 110 s.). <https://hdl.handle.net/11250/2647413>
- Stensland, S., Mehmetoglu, M., Liberg, Å. S., & Aas, Ø. (2021). Angling destination loyalty – A structural model approach of freshwater anglers in Trysil, Norway. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 21(4), 407-421. <https://doi.org/10.1080/15022250.2021.1921022>
- Sunnfjord kommune. (2022). *Sunnfjord kommune mot 2030. Kommuneplanen sin samfunnsdel 2022-2030*. <https://sunnfjord.kommune.no/f/p1/ib5a49775-5576-4742-b69b-aa1e87c0a65e/vedteke-kommuneplan-samfunnsdelen-170222.pdf>
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse - En innføring i kvalitativ metode* (5 ed.). Fagbokforlaget.
- Thomas, E., Riley, M., & Smith, H. (2019). A flowing conversation? Methodological issues in interviewing farmers about rivers and riparian environments. *Area*, 51(2), 371-379. <https://doi.org/10.1111/area.12507>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder* (3 ed.). Gyldendal Akademisk.
- Ugedal, O., Forseth, T., & Fiske, P. (2013). *Biologisk delplan for Nausta* (NINA Rapport 923. 44 s.). <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2380109>
- van den Heuvel, L., Blicharska, M., Stensland, S., & Rönnbäck, P. (2022). Been there, done that? Effects of centrality-to-lifestyle and experience use history on angling tourists' loyalty to a Swedish salmon fishery. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 100549. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100549>
- van der Ploeg, J. D. (2018). *The New Peasantries - Rural Development in Times of Globalization* (2 ed.). Routledge.
- Vanclay, F., & Enticott, G. (2011). The role and functioning of cultural scripts in farming and agriculture. *Sociologia ruralis*, 51(3), 256-271. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00537.x>
- Vasaasen, J. O., Aas, Ø., & Skurdal, J. (2016). "A good sport and a real gentleman?" - hvordan det 400 år gamle sportsfiskeidealet påvirker normer i dagens norske sportsfiske. *Tidsskriftet UTMARK*, 2016(1). <http://hdl.handle.net/11250/2424430>
- Vassdragsloven. (1940). *Lov om vassdragene* (LOV-1940-03-15-3). Lovdata. Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1940-03-15-3>
- Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. (2019, 21.01.2019). *Målet som forandret laksenorge*. Retrieved 11.04.2023 from <https://www.vitenskapsradet.no/Nyheter/Nyhetsartikkel/ArticleId/4678/Malet-som-forandret-laksenorge>

- Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. (2022). *Status for norske laksebestander i 2022*. (Rapport fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning nr 17, 125 s.). <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3017420>
- Vollset, K. W., Urdal, K., Utne, K., Thorstad, E. B., Sægrov, H., Raunsgard, A., Skagseth, Ø., Lennox, R. J., Østborg, G. M., Ugedal, O., Jensen, A. J., Bolstad, G. H., & Fiske, P. (2022). Ecological regime shift in the Northeast Atlantic Ocean revealed from the unprecedented reduction in marine growth of Atlantic salmon. *Science Advances*, 8(9). <https://doi.org/doi:10.1126/sciadv.abk2542>
- Wolf, S. A., & Hufnagl-Eichiner, S. (2007). External Resources and Development of Forest Landowner Collaboratives. *Society & Natural Resources*, 20(8), 675-688. <https://doi.org/10.1080/08941920701418075>

Vedlegg 1 Første henvendelse per epost

Til _____.

Jeg studerer ved NMBU i Ås og skal skrive masteroppgave om utleie av laksefiske og lokal forvaltning. I den anledning ønsker jeg å prate med 5-6 rettighetshavere i Nausta.

Jeg vil understreke at høyt eller lavt kunnskapsnivå/engasjement vedr. utleie av laksefiske og lokal forvaltning ikke har noen betydning for samtalen.

Jeg skal være i Sunnfjord mandag 6. og tirsdag 7. februar, og evt. også onsdag 8. Jeg håper du har tid og lyst til å møte meg på et tidspunkt og sted som passer deg. Jeg reiser i egen bil og vil være fleksibel. Jeg skal ikke legge beslag på mer enn maks 1 time av tida di.

Vedlagt finner du nærmere info om prosjektet, som jeg tror vil gi nyttig kunnskap både for Nausta og for laksefiske-Norge generelt.

Jeg ser fram til å høre fra deg så snart som mulig!

Med vennlig hilsen

Vegard Heggem

92261414

Vedlegg 2 Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Utnyttelse av fiskerett i laksevassdrag”?

Dette er en invitasjon til deg om å bidra til en masteroppgave hvor formålet er å undersøke hvordan rettighetshavere i laksevassdrag utnytter fiskeretten sin. I dette skrivet gir jeg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Masteroppgaven skal belyse hvordan rettighetshavere i lakseelver i ulike deler av landet utnytter fiskeretten sin. Rettighetshavernes syn på sin egen rolle som lokal forvalter ønskes også undersøkt. Målet er at funnene i denne oppgaven skal kunne gi konkrete anbefalinger til rettighetshavere og offentlige forvaltningsmyndigheter om verdiskaping fra laksefiske og styrking av lokal forvaltning.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Jeg heter Vegard Heggem, og gjennomfører et 2-årig masterstudium i naturbasert reiseliv ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) i Ås. Jeg har vært rettighetshaver i Orkla i over 20 år, og har siden 2013 jobbet på prosjektbasis for Norske Lakseelver.

Stian Stensland er førsteamanuensis ved NMBU, og skal være min prosjektleder og hovedveileder. Professor Øystein Aas og stipendiat Lovisa Ulrica Molin, begge ved NMBU, vil være biveiledere.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å intervju 5-6 rettighetshavere fra hver av elvene Nausta i Sunnfjord kommune og Fusta i Vefsn kommune. Jeg har blitt forelagt medlemslister med gnr/bnr og kontaktinfo, og har studert eiendommenes beliggenhet i elva. Jeg kontakter nå rettighetshavere som antas å utgjøre et representativt utvalg.

Hva innebærer det for deg å delta? Jeg skal reise ut til de nevnte elvene i løpet av januar/februar 2023, og ønsker å møte deg på et egnet sted for et intervju med lydopptak som vil vare i ca. 45 minutter.

Her vil jeg blant annet be deg beskrive eiendommen og fiskeretten din og hvordan den har blitt utnyttet, samt hvordan du betrakter din egen rolle som fiskerettshaver og lokal forvalter. Jeg ønsker også å spørre om samspillet med de andre rettighetshaverne i elva.

Det er frivillig å delta!

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å svare ja på denne intervjuforespørselen, kan du når som helst, også etter intervjuet, trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan dine opplysninger vil bli oppbevart og benyttet

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Foruten meg selv, er det kun de oppgitte veilederne mine ved NMBU som vil ha tilgang til opplysningene.

Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Intervjuene krypteres automatisk under opptak ved hjelp av app'en «[Nettskjema-diktafon](#)». Opptakene kan ikke lyttes til fra mobil-app'en, men kun gjennom innlogging på [nettskjema.no](#).

Du vil ikke kunne gjenkjennes i teksten i den ferdige masteroppgaven.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil avsluttes når masteroppgaven blir godkjent, etter planen ca. 1. juli 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NMBU har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:
innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
å få slettet personopplysninger om deg
å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

NMBU ved Stian Stensland (stian.stensland@nmbu.no, mobil 41103617).

Vårt personvernombud: Jan Olav Aarflot (jan.olav.aarflot@nmbu.no, 90636301).

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Dette informasjonsskrivet
er sett og godkjent av

Vegard Heggem
Masterstudent ved NMBU

vegard.heggem@nmbu.no
92261414

Stian Stensland
Førsteamanuensis ved NMBU

stian.stensland@nmbu.no
41103617

Vedlegg 3 Intervjuguide Nausta

Intervjuguide Nausta

Introduksjon:

- Generell prat. Fortelle om meg og selv og studiet.
- Informere om respondentens rettigheter.
- Informere om at intervjuet vil bli tatt opp og at informanten vil bli anonymisert i oppgaven.
- Få han/henne til å skrive under samtykkeerklæringen.
- Si fra når jeg starter lydopptaket.

Personlig og økonomisk tilknytning til eiendommen

- Hvor lenge har du eid eiendommen? Er det en slektseiendom?
- Bor du på eiendommen?
- Hvordan brukes/drives naturressursene på eiendommen din? [Skog, jord, jakt, evt. annet]
Hvor involvert er du selv i utnyttelse/drift av naturressursene?
- Hvor viktig for deg er økonomien fra naturressursene på eiendommen (ca. andel av totalinntekt)?
[Fortell at evt. beløp som blir oppgitt ikke vil bli referert]
- Driver du selv med jakt, fiske eller annen rekreasjon med utgangspunkt i eiendommen?

Felles organisering og lokal forvaltning

- Hvor aktiv er du i Naustdal elveigarlag? [Deltakelse på møter, tillitsverv, dugnader osv.]
- Kjenner du som fiskerettshaver på noen form for personlig ansvar for framtida for laksen i Nausta?
Hvis ja: hvorfor? Hvis nei: hvorfor ikke?
- Om 10-20 år, tror du laksestammen i Nausta er i bedre eller svakere stand enn den er i dag?

Utnyttelse av fiskeretten og syn på eiendomsoverskridende samarbeid

- Hvordan leies fisket ut på eiendommen din i dag?
- Er/har eiendommen din vært i samarbeid med naboald om utleie av fiske?
Hvis ja, hvilke erfaringer har det vært med dette? [Hvordan kom det i stand, og evt. hvorfor tok det slutt?]
Hvis nei, hvorfor ikke?
- Ønsker/planlegger du valdsamarbeid med naboer?
Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvilke erfaringer har du fra andre former for eiendomsoverskridende samarbeid, f.eks. gjennom skogsdrift, jaktvald, veilag, beitelag?
- Mange laksevald i Norge har ikke hensiktsmessig utforming. Det er lite utbredt at fiskerettshavere inngår valdsamarbeid med naboer. Hva tror du er årsaken til det?
- Hvilke tiltak tror du kunne bidratt til at det hadde blitt flere større vald?
- [Forklar S.S. forslag om minstestørrelse for laksevald]. Hva synes du om dette forslaget?
- [Forklar S.S. forslag om minimumsperiode for utleie av fiskeretter] Hva synes du om dette forslaget?

Avslutning

- Har du noen spørsmål om masteroppgaven min?
- Er det noe du har lyst til å tilføye?
- Spør hvordan respondenten har opplevd intervjuet, og si fra når jeg avslutter lydopptaket.

Vedlegg 4 Intervjuguide Fusta

Intervjuguide Fusta

Introduksjon:

- Generell prat. Fortelle om meg og selv og studiet.
- Informere om respondentens rettigheter.
- Informere om at intervjuet vil bli tatt opp og at informanten vil bli anonymisert i oppgaven.
- Få han/henne til å skrive under samtykkeerklæringen.
- Si fra når jeg starter lydopptaket.

Personlig og økonomisk tilknytning til eiendommen

- Hvor lenge har du eid eiendommen? Er det en slektseiendom?
- Bor du på eiendommen?
- Hvordan brukes/drives naturressursene på eiendommen din? [Skog, jord, jakt, evt. annet]
Hvor involvert er du selv i utnyttelse/drift av naturressursene?
- Hvor viktig for deg er økonomien fra naturressursene på eiendommen (ca. andel av totalinntekt)?
[Fortell at evt. beløp som blir oppgitt ikke vil bli referert]
- Driver du selv med jakt, fiske eller annen rekreasjon med utgangspunkt i eiendommen?

Felles organisering og lokal forvaltning

- Hvor aktiv er du i FUSAM? [Deltakelse på møter, tillitsverv, dugnader osv.]
- Kjenner du som fiskerettshaver på noen form for personlig ansvar for framtida for laksen i Nausta?
Hvis ja: hvorfor? Hvis nei: hvorfor ikke?
- I et 20-årsperspektiv, er du optimistisk med tanke på framtida for laksestammen i Fusta?
Hvis ja: hvorfor? Hvis nei: hvorfor ikke?

Utnyttelse av fiskerett og syn på eiendomsoverskridende samarbeid

- [For sameiere] Hvordan oppleves det å være forpliktet til at fiskeretten din må driftes omforent med andre sameiere?
Komme til enighet om mål med fiskeretten (kommersielle/sosiale)?
Komme til enighet om økonomiske og praktiske spørsmål (eks. investeringer, egeninnsats)?
Kunne du ønsket deg en bruksordning hvor du har fått din egen andel skilt ut?
- Hvordan synes du den felles fiskeutleien gjennom FUSAM har fungert siden 2018?
- Hva synes du bør være målene for fiskeutleiet i Fusta?
- Hvordan opplevde du prosessen for å komme fram til felles mål for fiskeutleie i FUSAM?
- Tror du dagens modell med felles utleie gjennom FUSAM kommer til å fortsette i framtida?
Hvis ja: hvorfor? Hvis nei: hvorfor ikke?
- Hvilke erfaringer har du fra andre former for eiendomsoverskridende samarbeid, f.eks. gjennom skogsdrift, jaktvald, veilag, beitelag?
- Mange laksevald i Norge har ikke hensiktsmessig utforming. Det er lite utbredt at fiskerettshavere inngår valdsamarbeid med naboer. Hva tror du er årsaken til det?
- Hvilke tiltak tror du kunne bidratt til at det hadde blitt flere større vald?
- [Forklar Stian Stenslands forslag om minstestørrelse for laksevald]. Hva synes du om dette forslaget?

Avslutning

- Har du noen spørsmål om masteroppgaven min?
- Er det noe du har lyst til å tilføye?
- Spør hvordan respondenten har opplevd intervjuet, og si fra når jeg avslutter lydopptaket.

Vedlegg 5 Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Utnyttelse av fiskerett i laksevassdrag*», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til å delta i intervju som beskrevet i informasjonsskriv.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet.

(Signatur, dato)

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway